

**DEMOGRAFİK FARKLILIKLARIN DİJİTAL
EŞİTSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
DİJİTAL ANTROPOLOJİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Furkan SÜRÜN

2022 Eskişehir

**DEMOGRAFİK FARKLILIKLARIN DİJİTAL EŞİTSİZLİK ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNİN DİJİTAL ANTROPOLOJİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Furkan SÜRÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Furkan SÜRÜN'ün "Demografik Farklılıkların Dijital Eşitsizlik Üzerindeki Etkilerinin Dijital Antropoloji Bağlamında İncelenmesi" başlıklı tezi **27 Mayıs 2022** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : **Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK**

Üye : **Doç. Dr. Kemal ELCİYAR**

Üye : **Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ**

Prof. Dr. Saime ÖNCE
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

DEMOGRAFİK FARKLILIKLARIN DİJİTAL EŞİTSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DİJİTAL ANTROPOLOJİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Furkan SÜRÜN

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2022

Danışman: Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK

Dijital eşitsizlik, bireylerin dijital teknolojilere erişim, kullanım ve yarar sağlamasında ortaya çıkan farklılıkları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu çalışma, demografik farklılıkların dijital eşitsizlik üzerindeki etkilerini ve dijital kültüre dahil olmanın ya da dışında kalmanın ne ifade ettiğini incelenmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, dijital eşitsizlik ve kültür arasındaki ilişki dijital antropolojik bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma ardışık karma modelde desenlenmiştir. Araştırmanın evrenini Sakarya ilinde yaşayan 18 yaş üzeri bireyler oluşturmaktadır. Evrenden yansız örnekleme tekniği ile seçilen 504 katılımcıdan anket kullanılarak veri toplanmıştır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi verebilecek nitelikte olduğu değerlendirilen 8 katılımcıya ise yarı-yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Anket çalışmasında katılımcıların erişim ve yarar düzeyini ölçmeye yönelik ifadeler yöneltilmiştir. Kullanım boyutu ise Mike Ribble'nın geliştirdiği dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre araştırmacı tarafından hazırlanan Likert tekniğine uygun sorularla ele alınmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların dijital teknolojilere erişim düzeyi oldukça yüksektir. Kullanım düzeyinde ise özellikle yaş faktörüne göre kullanım farklılıkları belirlenmiştir. Yarar elde etme düzeyinde eğitim seviyesi yükseldikçe ve yaş azaldıkça doyum düzeyinin arttığı görülmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde ise dijital kültüre ilişkin bulgular elde edilmiştir. Sonuçlara göre dijital teknolojileri kullanmak bu kültüre dahil olanları aktifleştirmekte, yaşamlarını kolaylaştırmakta ve popüler konulara dahil olmalarını sağlamaktadır. Son olarak katılımcıların yeni medyada yer alan etkinlikleri kendilerinin de yapmak zorunda olduğu bir eylem gibi düşündükleri ve dijital teknoloji kullanmadıklarında haber alma konusunda kendilerini eksik hissettikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dijital eşitsizlik, Dijital uçurum, Dijital vatandaşlık, Dijital okuryazarlık, Dijital teknolojiler, Dijital antropoloji

ABSTRACT

INVESTIGATING THE EFFECTS OF DEMOGRAPHIC DIFFERENCES ON DIGITAL INEQUALITIES IN THE CONTEXT OF DIGITAL ANTROPOLOGY

Furkan SÜRÜN

Division of Communication Design and Management, Graduate School of Social
Sciences, Anadolu University, June 2022

Supervisor: Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK

Digital inequality is used to describe the differences in individuals' access, use and benefit from digital technologies. In this study, it is aimed to examine the effects of demographic differences on digital inequality and what it means to be included or not in the culture created by information and communication technologies. In this context, the relationship between digital inequality and digital culture is discussed from a digital anthropological perspective. The research universe consists of the individuals over 18 living in Sakarya province. Quantitative method was employed on 504 people selected by unbiased sampling technique and qualitative research was conducted on 8 people who could provide detailed information on the subject. Data were obtained with the questionnaire and the semi-structured interview technique. A semi-structured interview was applied to 8 participants who were considered to be able to provide detailed information on the subject. In the survey study, statements were directed towards measuring the access and benefit level of the participants. The usage dimension, on the other hand, was handled with questions in accordance with the Likert technique prepared by the researcher according to the digital citizenship sub-dimensions developed by Mike Ribble. As a result, the participants' level of access to digital technologies is quite high. The level of usage was determined in terms of demographic variables, especially according to the age factor. It has been observed that the level of satisfaction increases as the level of education increases and age decreases at the level of obtaining benefits. According to the results obtained in the qualitative research, using digital technologies activates those involved in this culture, makes their lives easier and enables them to be included in the popular issues. In the semi-structured interviews, on the other hand, the findings pertaining to the changes caused by digital inequalities on the digital culture were obtained. Finally, it was concluded that the participants thought of the activities in the new media as an action that they had to do themselves.

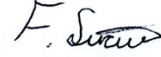
Keywords: Digital inequality, Digital divide, Digital citizenship, Digital literacy, Digital technologies, Digital anthropology

28.04.2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Furkan SÜRÜN

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca önerileriyle beni yönlendiren, yardımını hiç esirgemeyen, her zaman yapıcı ve destekleyici olan değerli danışmanım Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süreci boyunca yardımını esirgemeyen değerli ağabeyim, hocam Öğr. Gör. Ali KÖROĞLU'na minnettarım. Kıymetli düşünceleri ve yol göstericilikleri ile her zaman yanımda olan Hasan ZENGİN ve Nurullah ALTINTAŞ'a teşekkür ederim. Ayrıca, görev yaptığım Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL olmak üzere, tüm hocalarıma tez sürecinde sağladıkları motivasyon, anlayış ve kolaylıklar için teşekkür ederim.

Son olarak, bugünlere kadar gelmemde büyük emekleri olan, hayatımın her aşamasında gerek maddi gerek manevi desteğini esirgemeyen, başardığım her işte büyük pay sahibi olan aileme sonsuz sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTARCT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNEMESİ.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1.Sorun	1
1.2.Amaç	7
1.3.Önem	7
1.4.Varsayımlar	8
1.5.Sınırlılıklar	8
2. ALANYAZIN TARAMASI	9
2.1.Dijital Eşitsizlik.....	9
2.1.1. Dijital Eşitsizlik Düzeyleri	12
2.1.1.1.Dijital Yerli.....	14
2.1.1.1.2.Dijital Göçmen	15
2.1.1.2. Güncel Araştırmalarda Dijital Eşitsizlik Düzeyleri	16
2.1.1.2.1. Birinci Düzey Dijital Eşitsizlik: Erişim.....	16
2.1.1.2.2. İkinci Düzey Dijital Eşitsizlik: Kullanım.....	18

2.1.1.2.3. Üçüncü Düzey Dijital Eşitsizlik: Yarar	20
2.1.2. Dijital Eşitsizliği Açıklayan Kuramlar	21
2.1.2.1. Teknolojik Belirlenimcilik	22
2.1.2.2. Kullanımlar ve Doyumlar	24
2.1.2.3. Bourdieu'nun Bakış Açısı	25
2.1.2.4. Weberyen Bakış Açısı.....	27
2.2. Dijital Teknolojiler	29
2.2.1.İnternet ve Web Teknolojileri	29
2.2.2.Sosyal Medya.....	31
2.2.3.E- Devlet Uygulamaları ve Sayısal Vatandaşlık	33
2.3.Dijital Kültür.....	34
2.4.Dijital Antropoloji	36
3.YÖNTEM	40
3.1.Araştırma Modeli.....	40
3.2.Evren ve Örneklem.....	40
3.3. Verilerin Toplanması.....	42
3.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	45
4. BULGULAR ve YORUMLAR.....	46
4.1. Katılımcıların Erişim Durumuna İlişkin Bulgular.....	46
4.2. Katılımcıların Dijital Teknolojileri Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular .	49
4.2.1. Dijital İletişime İlişkin Bulgular	49
4.2.2. Dijital Erişime İlişkin Bulgular	50
4.2.3. Dijital Sağlğ İlişkin Bulgular	51
4.2.4. Dijital Okuryazarlğ İlişkin Bulgular	52
4.2.5. Dijital Hukuka İlişkin Bulgular	53
4.2.6. Dijital Hak ve Sorumluluklara İlişkin Bulgular	54
4.2.7. Dijital Etik ve Güvenliğ İlişkin Bulgular	55
4.2.8. Dijital Ticarete İlişkin Bulgular	57

4.3. Katılımcıların Dijital Özellikleriyle Dijital Teknolojileri Kullanım Durumları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular	58
4.4. Katılımcıların Doyum Düzeyine İlişkin Bulgular	72
4.4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular	75
4.4.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Ettiği Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular	86
4.4.3. Katılımcıların Demografik Farklılıklarına Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyine İlişkin Bulgular	96
4.5. Nitel Görüşme Bulguları	106
4.5.1. Katılımcıların Dijital Eşitsizlik Düzeylerine İlişkin Görüşleri	106
4.5.2. Katılımcıların Dijital Kültür Kavrayışına İlişkin Görüşleri	110
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	113
5.1.Araştırma Sonuçları ve Tartışma.....	113
5.1.1.Dijital Teknolojilere Erişim Düzeyi Açısından Sonuçlar	114
5.1.2. Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyi Açısından Sonuçlar	115
5.1.3. Dijital Teknolojilerden Elde Edilen Doyum Düzeyi Açısından Sonuçlar	118
5.1.4. Dijital Kültür Kavrayışına İlişkin Sonuçlar.....	121
5.2.Öneriler	121
5.2.1. Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler	121
5.2.2.Uygulamaya Dönük Öneriler.....	122
KAYNAKÇA.....	123
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Sakarya ilinin erişim açısından genel durumu	46
Tablo 2. Erişim düzeyinin cinsiyete göre dağılımı	47
Tablo 3. Erişim düzeyinin yaşa göre dağılımı	47
Tablo 4. Erişim düzeyinin eğitime göre dağılımı	48
Tablo 5. Erişim düzeyinin gelire göre dağılımı	48
Tablo 6. Erişim düzeyinin mesleğe göre dağılımı	48
Tablo 7. Katılımcıların dijital iletişim boyutunun ölçülmesi	49
Tablo 8. Katılımcıların dijital erişim boyutunun ölçülmesi	50
Tablo 9. Katılımcıların dijital sağlık boyutunun ölçülmesi	52
Tablo 10. Katılımcıların dijital okuryazarlık boyutunun ölçülmesi	53
Tablo 11. Katılımcıların dijital hukuk boyutunun ölçülmesi	54
Tablo 12. Katılımcıların dijital hak ve sorumluluk boyutunun ölçülmesi	55
Tablo 13. Katılımcıların dijital etik ve güvenlik boyutunun ölçülmesi	56
Tablo 14. Katılımcıların dijital ticaret boyutunun ölçülmesi	57
Tablo 15. Dijital teknolojilerin kullanımında cinsiyete göre farklılıklar	58
Tablo 16. Dijital teknolojilerin kullanımında yaşa göre farklılıklar	59
Tablo 17. Dijital teknolojilerin kullanımında mesleğe göre farklılıklar	61
Tablo 18. Dijital teknolojilerin kullanımında eğitim durumuna göre farklılıklar	64
Tablo 19. Dijital teknolojilerin kullanımında gelir durumuna göre farklılıklar	66
Tablo 20. Dijital teknolojilerin kullanımında akıllı telefon sahipliğine göre farklılıklar	67
Tablo 21. Dijital teknolojilerin kullanımında kişisel bilgisayar sahipliğine göre farklılıklar	68
Tablo 22. Dijital teknolojilerin kullanımında mobil internet sahipliğine göre farklılıklar	69
Tablo 23. Dijital teknolojilerin kullanımında Wİ-Fİ sahipliğine göre farklılıklar	69
Tablo 24. Dijital teknolojilerin kullanımında günlük internet kullanım süresine göre farklılıklar	70
Tablo 25. Katılımcıların doyum düzeyi	72
Tablo 26. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumunu olumlu yönde etkileyen faktörler	73
Tablo 27. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumunu olumsuz yönde etkileyen faktörler	74
Tablo 28. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumunu olumlu yönde	

etkileyen faktörlerin ilçeye göre dağılımı	76
Tablo 29. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin cinsiyete göre dağılımı	77
Tablo 30. Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin yaşa göre dağılımı	78
Tablo 31. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin eğitime göre dağılımı	79
Tablo 32. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin gelire göre dağılımı	80
Tablo 33. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin mesleğe göre dağılımı	81
Tablo 34. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin akıllı telefon sahipliğine göre dağılımı	82
Tablo 35. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin kişisel bilgisayar sahipliğine göre dağılımı	83
Tablo 36. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin mobil internet sahipliğine göre dağılımı	84
Tablo 37. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin Wİ-Fİ sahipliğine göre dağılımı	85
Tablo 38. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ilçeye göre dağılımı	86
Tablo 39. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin cinsiyete göre dağılımı	87
Tablo 40. Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin yaşa göre dağılımı	88
Tablo 41. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin eğitime göre dağılımı	89
Tablo 42. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin gelire göre dağılımı	90
Tablo 43. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin mesleğe göre dağılımı	91
Tablo 44. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin akıllı telefon sahipliğine göre dağılımı	92
Tablo 45. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin kişisel bilgisayar sahipliğine göre dağılımı	93
Tablo 46. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin mobil internet sahipliğine göre dağılımı	94
Tablo 47. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin Wİ-Fİ sahipliğine göre dağılımı	95
Tablo 48. Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyum düzeyinin cinsiyete göre dağılımı	96
Tablo 49. Dijital teknolojilerin kullanımında elde edilen doyum düzeyinin yaşa göre dağılımı	97

Tablo 50. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	98
Tablo 51. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	100
Tablo 52. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Mesleğe Göre Dağılımı	101
Tablo 53. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Dağılımı.....	102
Tablo 54. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Dağılımı	103
Tablo 55. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Kişisel Bilgisayar Sahipliğine Göre Dağılımı	104
Tablo 56. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Mobil İnternet Sahipliğine Göre Dağılımı.....	105
Tablo 57. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Wİ-Fi Sahipliğine Göre Dağılımı	105
Tablo 58. Görüşme katılımcıları demografik bilgileri	106

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
ITU	: International Telecommunication Union (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği)
NTIA	: National Telecommunications and Information Administration (Ulusal Telekomünikasyon ve Enformasyon İdaresi)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Wi-Fi	: Wireless Fidelity (Kablosuz Bağlantı Alanı)

1. GİRİŞ

1.1.Sorun

İnsan var olduğu andan itibaren teknoloji ile iç içedir. Teknoloji büyük ölçüde insan ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir. Teknoloji tarihi, araç ve tekniklerin tarihidir. Teknoloji taş aletler kadar basit olan yöntemlerden, 1980’li yıllardan itibaren ortaya çıkan birçok mühendislik alanından bilgi teknolojisine kadar uzanan yöntemleri ifade etmektedir. Teknoloji terimi sanat ve zanaat anlamına gelen Yunanca *teche*, bilim anlamına gelen *logos* kelimelerinden gelmektedir. Teknoloji ilk önce uygulamalı sanatları tanımlarken günümüzde ise çevremizi etkileyen gelişmeleri ve değişiklikleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin elde edilen yeni bilgiler sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Yeni bilgi, insanların yeni şeyler üretmesine olanak sağlamaktadır. İnsanların daha önce ulaşamadıkları yerlere seyahat etmelerine, iletişimi mekândan bağımsız hale getirmesine yardımcı olan teknolojiler ve doğayı duyularımızdan daha ayrıntılı olarak incelediği birçok bilimsel gelişmeyi birlikte getirmiştir. Teknolojinin en basit şekli, temel olarak kullanılan aletlerin geliştirilmesidir. Tarih öncesinde taşların şekillendirilip aletlere dönüştürülmesi, sonrasında ateşin kontrolü gıda kaynaklarının artışı hızlandırmıştır. Artan gıda kaynaklarının yeni teknolojik gelişmelere neden olduğu söylemek mümkündür. Tekerleğin icadı, insanların seyahat olanaklarını artırmalarını ve çevrelerini kontrol etmelerini sağladı. Matbaa, telefon, bilgisayar ve internet gibi gelişmeler iletişimi kolay ve küresel hale getirmiştir.

Günümüzün ileri teknolojik gelişmelerin birçoğu belli ihtiyaçların sonucunda ortaya çıkmıştır. Dijital iletişim teknolojilerinin önemli ve ilk basamağı bilgisayarın icadıdır. İlk bilgisayar oldukça büyük bir boyutta üretilmiş ve askeri amaçlarla kullanılmıştır. Bugün ise tüplerin yerini transistörlerin almasıyla bilgisayar teknolojisi temelden değişmiştir. Bu değişim bir devrim niteliğinde olup bilgisayarları insanların yanında taşıyabilecekleri diz üstü hale gelmesini sağlamıştır. Artan bilgisayar sayısı haberleşme açısından bir sorun oluşturmaya başlayınca bilgisayarları birbirine bağlayan bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Bu sistem ilk olarak fiziksel bir bağlılık gerektirmekteydi

daha sonra teknolojinin ilerlemesiyle bu fiziksel bağıllık ortadan kalkmış ve sanal bir ağ bağlantısı halini almıştır.

İnternet, dünya üzerinde binlerce bilgisayarı birbirine bağlayan bir ağ sistemidir. Bu ağ iletişim teknolojilerinin bilinen niteliklerini değiştiren ve iletişim pratiklerini büyük ölçüde dönüştüren bir teknolojidir (Başaran, 2010, s.145). İnternet, çoklu ortam biçimselliği, iletişimi şu ana kadar görülmemiş bir şekilde hızlı ve kolay hale getirmesi, bireylerin iletişim ortamına dahil olma olanaklarını arttırması ve bunun gibi birçok özelliğiyle yaşam olanaklarının değişimine ve gelişimine sebep olmaktadır. Bu potansiyelin, gelişme aşamaları ne olursa olsun farklı toplumlara dağılmıştır. Hedef odaklı davranış ve bilgisayarları kullanmak için stratejik beceriler ve aynı zamanda ağlar, ağ toplumunda hayati önem taşımaktadır. Toplumda, artan sayıda etkinlik, bilginin amacına uygun olarak araştırılması, işlenmesi ve kullanımından, her türlü ilişkide konum elde edilmesinden veya elde tutulmasından etkilenmektedir. Arama yapabilen, işleyebilen, kullanabilen ve elde tutabilenler, sosyal rekabet, eğitim ve meslek kariyerlerinde önemli bir avantaja sahip olmaktadır (van Dijk, 2005, s.88). Nitekim bilim insanları neredeyse çeyrek yüzyıldır bu avantajı ya da bu avantajlardan yoksun olmayı dijital bölünme, dijital uçurum ve sonunda dijital eşitsizlikler kavramsallaştırmalarıyla çalışmaktadırlar. Genel bir tanımlamayla, dijital eşitsizlik, bireylerin, şirketlerin belirli coğrafi bölgelerin ve/veya ülkelerin farklı nedenlerle Bilgi ve İletişim Teknolojilerine (BİT) erişim, kullanım ve elde edilen yararların farklılaşması sonucu oluşan eşitsizlikler olarak ifade edilebilir.

Dijital eşitsizlik zaman içerisinde farklı düzeylerde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Dijital eşitsizlik araştırmaları ilk olarak sadece erişim uçurumu sorununa odaklanmıştır. Zaman içerisinde erişim sorununun çözümünün başka sorunlara göre daha kolay bir şekilde çözülebileceği fark edilmiştir. Teknolojinin daha ucuz ve yaygın kullanımı erişimi artırmış ve erişim sorununun büyük oranda çözümlenmiştir. Dijital eşitsizlik üzerine çalışan araştırmacılar kısa bir süre içerisinde, eşit erişimin BİT'in sunduğu fırsatlardan eşit yararlanma anlamına gelmediğini anlamışlardır. Bu nedenle dijital eşitsizlik araştırmalarında odak nokta erişim uçurumundan kullanım uçurumuna doğru kaymıştır. Erişim uçurumuyla ilgili araştırmalar birinci düzey dijital eşitsizlik çalışmaları olarak adlandırılmaktadır. BİT kullanıma odaklanan araştırmalar ise ikinci düzey dijital eşitsizlik çalışmaları olarak adlandırılmaktadır. İkinci düzey dijital eşitsizlik araştırmalarında odak, “kim/kimler kullanıyor” sorusundan “nasıl kullanıyor” sorusuna

yönelmiştir. “Nasıl kullanılıyor” sorusunu öğrenmek için dijital beceriler oldukça önemlidir. Bundan dolayı ikinci düzey dijital eşitsizlik araştırmaları beceri ve kullanım farklılıklarına odaklanmıştır. Yakın dönemde dijital eşitsizliğin üçüncü düzeyi olarak adlandırılan süreç ise, kullanımdan elde edilen yararların neler olduğu konusuyla ilgilidir (Özsoy, 2020, s.11).

Dijital eşitsizlik araştırmaları ilk olarak erişim sorununa yönelmiştir. Erişim sorunu, diğer sorunlara göre daha basit çözüme sahip bir sorundur. 1990’lı yılların ortalarından itibaren bilgisayar kullanımının artması ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital eşitsizlik üzerine yapılan araştırmalar da görülmeye başlanmıştır (Selwyn, 2004). Dijital eşitsizlik araştırmaları ilk başta kullananlar ve kullanmayanlar ikilemine dayalı çalışmalardır. Bu çalışmalar aynı zamanda sorunu basite indirgemektedir (Eastin, Cicohirillo ve Mabry, 2015). Birinci düzey dijital eşitsizlik araştırmalarında erişim sorunu yaşamayanlar eşitsizliğin avantajlı kısmında kabul edilmektedirler. Bilgisayara ve/veya internete erişimi olanların eşitsizliğe dahil olmadığı savunulmaktadır. Fakat dijital eşitsizlik, karmaşık aynı zaman da dinamik bir olgudur (van Dijk ve Hacker, 2003). Birden çok boyutu olan kapsamlı bir sorunu yalnızca erişim sorunu ile sınırlandırmanın dijital eşitsizliği anlamada yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Başka bir ifadeyle, erişim sağlamanın etkili kullanımı da birlikte getirmediği kısa süre içerisinde fark edilmiştir. Devam eden araştırmaların kullanım ve becerileri sorun haline getirmesi, ikinci düzey dijital eşitsizlik olarak adlandırılmaktadır (Attewell, 2001; DiMaggio ve diğerleri, 2004; Hargittai, 2001).

Teknolojiye erişimin artması sonucunda araştırmacılar sadece erişim sorununa odaklanmanın sınırlı bir bakış açısı sunduğunu anlamışlardır. Dijital eşitsizliğin ikinci düzeyinde, BİT kullanımı ve dijital becerilerdeki farklılıkların hem tanımlanmasında hem de ölçülmesinde farklılıklar vardır. Özellikle dijital beceriler teknik açıdan ve içeriğe göre iki genel bölümde incelenmektedir. Teknik beceriler daha çok bilgisayar ve donanım araçlarının nasıl kullanılacağıyla ilgiliyken, ileri düzey beceriler daha çok okuryazarlık becerileriyle ilgilidir. Steyaert (2002, s. 204), bu dijital becerileri üç ayrı kategoride sınıflandırmaktadır. Bunlar; araçsal, yapısal ve stratejik beceriler. Araçsal beceriler, donanım aygıtlarını kullanma becerilerini ifade eder. Başka bir deyişle, bireylerin klavye ve fare gibi araçları kullanma becerisini vurgular. Araçsal becerilerin kapsamına giren diğer beceriler arasında yazılım indirip kurma ve ekli bir e-posta gönderme becerisi yer alır. Bir diğer dijital beceri ayrımı olan yapısallık, bilginin dijital ortamda

yapılandırılması için ihtiyaç duyulan becerilerdir. Steyaert (2002)'in son beceri sınıflandırması olan stratejik kategori, iş veya özel hayat hakkında bilgi arama ve bilgi sürecinin karar verme aşamasına etkisi gibi konuları kapsamaktadır.

Dijital eşitsizlik üzerine araştırmalar devam ederken erişim düzeyinin eşit olması BİT'in sunduğu fırsatların da eşit olması anlamına gelmediği görülmektedir. Eşitsizliğin üçüncü düzeyi olarak adlandırılan süreç ise, BİT kullanımından doğan somut yararların neler olduğuyla ilgilidir. Elde edilen sonuçlardaki bu eşitsizlikler, önceki sosyo-ekonomik geçmişle bağlantılıdır. Aslında bireylerin internet kullanımından elde ettikleri gerçek ve somut yararlar daha iyi bir iş, daha iyi maaş, daha fazla bilgi, daha büyük ve daha güçlü bir sosyal ağ oluşturma gibi dışardan gözlenebilen sosyal kaynaklardır. Bunlar önceki çevrimdışı geçmişlerine dayanmaktadır. Diğer bir arka plan olarak da dijital sermaye ve etkileşimleridir (Ragnedda, 2018). Başka bir deyişle, bireyler internet kullanımından aynı yararları elde edemezler. Fakat BİT kullanımlarını sermayeye dönüştürmek ve bu kullanımları dijital deneyimlerin dışarıdan gözlemlenebilir sonuçlara çevirmek için bireylerin hem güçlü çevrimdışı sermayeye (sosyo-kültürel-ekonomik-politik-kişisel) hem de dijital sermayeye ihtiyacı vardır. BİT kullanımından en iyi şekilde yarar sağlamak için, bireylerin hem yüksek düzeyde dijital sermayeye hem de gerçek hayatta beş tür sermayeye (kültürel, ekonomik, kişisel, politik ve sosyal) ihtiyaçları vardır.

İnsan ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, toplumun kültürünü etkiler ve aynı zamanda mevcut kültürden de etkilenir. Dijitalleşmenin ilk basamağı olan bilgisayar, internet ve akıllı telefonlara kadar geline sürecinin sonunda dijital kültürden söz etmek mümkündür. Dijital kültür, teknolojinin hayatımızda daha fazla yer alması ve günümüzde oluşturduğu yenilik ve değişimler doğrultusunda alışkanlıklarımızı değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan kültürel yapıdır (Acar, 2018, s.233). Hem bilgisayar teknolojileri hem de mobil aygıtlar ve internet aracılığıyla bu yeni kültürün temelleri atılmıştır. Bunun bir kültür olarak görülmesinin ana sebeplerinden birisi, bireylerin sadece boş zamanlarında değil, çalışma ve serbest zamanları dışında diğer tüm zaman dilimlerinde de internete erişebilme şansı elde edebilmesidir. İnternet teknolojilerinin böylesine yoğun kullanılması ve internette çok zaman geçirilmesi, bireylerin, toplumların kültürel yapısında, iletişim tarzında, aile ve arkadaşlık ilişkilerinde bulundukları etkileşimlerde değişikliklere neden olmaktadır. Bunun bir sonucu olarak İnternet ve İnternet dolayımı sosyal ağlar günümüzde yeni bir kültürel yapısı

oluşturmaktadır. Oluşan bu kültürel yapıyı incelemek adına ise başka bilim dallarından yararlanmak gerekmektedir.

Antropoloji, geçmiş ve günümüz topluluklarında yaşayan insanların çeşitli yönlerini inceleyen bilim dalıdır. Antropoloji insanın bulunduğu zamana, mekâna, koşullara göre insanı incelemektedir. Günümüzde insanın en yaygın yaşam alanlarından biri olan dijital ortamda insana antropolojik bir bakış açısıyla yaklaşmak olanaklıdır. Bu yaklaşım biçimi dijital antropoloji olarak adlandırılmaktadır. Dijital antropolojinin çalışma alanı dijital ortamda oluşan kültürdür (Horst ve Miller, 2020).

Günümüzde dijital medya teknolojileri, sosyal ve kültürel yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Dijital medya çalışmalarına oranla geç katılan antropolojinin, araştırma projeleri yürütmede, araştırma ağları oluşturmada ve dijital uygulamalar üzerine çalıştaylar düzenlemede giderek daha etkin hale gelmesi şaşırtıcı bir durum değildir. Dijital kültür birçok farklı disiplinin bir araya gelerek oluşturan ve insanı şekillendiren bir olgudur (Medin, 2018, s.145). Bu bağlamda insanların günlük yaşamlarında var olan bütün durum ve olguları dijital ortamda da görmek olanaklı olmuştur. İnsanların yaşamlarında karşılaştıkları önemli durumlardan birisi olan eşit olamama hali dijitalleşmenin oluşturduğu yeni kültüre de taşınmaktadır.

İnternetin “bütüncül bir etnografik incelemesini” yapmaya yönelik ilk girişim, 2000 yılında Daniel Miller ve Don Slater tarafından öncü kitapları *The Internet: An Ethnographic Approach* isimli çalışmada yapılmıştır. Söz konusu kitapta yazarlar “Belirli bir kültürün üyelerinin kendilerini dönüştürücü bir iletişim ortamında nasıl bir yuva yapmaya çalıştıklarını” analiz etmişlerdir (Miller ve Slater 2000, s.1). Araştırma, Miller ve Slater’in (2000, s.14) Trinidad’lıların “İnternet” lerini, uygulamalarını ve hizmetlerini nasıl kullandıklarını araştırmak amacıyla Trinidad’da yapılmıştır. Araştırmacılar küresel bir olgunun yerel sonuçlarını etnografik olarak analiz ettiler. Etnografik bir bağlamda internet, doğasında bulunan özelliklere sahip tek “nesne” olmaktan çok farklı sosyal ilişkileri içeren bir “olgu” olarak anlaşılabilir (Miller ve Slater 2000, s.52).

Miller ve Slater (2000, s.193), Trinidad örneğinde internetin teknolojiden çok maddi kültür olarak anlaşılabilceği sonucuna vardılar çünkü teknolojiler “uygulama biçimleri haline gelmiştir”. Antropoloji maddi kültür, tüketim ve onun sosyo-kültürel sonuçlarıyla yakından bağlantılıdır. Tüketimdeki ilk adım, nesnelerin "kişisel olmayan metalar olmaktan, tüketici için farklı anlamlar taşıyan şeylere ve tüketicilerin

yaşamlarındaki farklı yerlere" dönüştürülmesidir (Carrier 1999, s.128). Miller ve Slater'e (2000) göre, Trinidad'da internet teknolojilerinde olan tam olarak böyleydi.

Miller (2010, 2011) yaklaşık 10 yıl sonra, patlayan başka bir dijital medya olgusunu ve insanlar üzerindeki sonuçlarını araştırmak için Trinidad'a döndü. Şu anda 2,8 milyar kullanıcısıyla Facebook, dünyanın en büyük ve en baskın sosyal ağ sitesidir (We Are Social, 2022). Facebook'taki insanlar kendileri için profiller oluştururlar, hikayeleri, resimleri paylaşırlar, ağ kurarlar, ortak ilgi grupları oluşturur ve bunlara katılırlar, fikirleri ve etkinlikleri desteklerler ve sohbet, metin mesajları yoluyla iletişim kurarlar. Miller (2010, 2011), etnografik vaka çalışması ve Facebook'un çok fazla kullanımı sayesinde, Facebook'un antropolojik teorisini geliştirmiştir. Tıpkı internet hakkındaki ilk etnografik çalışmasında olduğu gibi, bu olgunun yerel yorumuna yoğunlaşmaktadır. Başka bir deyişle Trinidad'daki Facebook "Fasbook" oluyor. Bu aynı zamanda, Facebook'un yabancı kaynaktan çok bir Trinidad icadı olduğu şeklindeki yerel fikri de yansıtmaktadır (Miller, 2011, s.159).

Miller (2010, 2011) Facebook antropolojisinde şunu bulmuştur: Facebook yalnızca bölgesel kullanım ve uygulamaların bir toplamıdır, bu nedenle kültürel farklılık ve çeşitlilik çok önemlidir. Facebook, çevrimdışı toplulukları tamamlamak için araçlar sağlar, bunun diaspora nüfusları içinde belirli etkileri vardır. Facebook, tüm insanlar için değil, görünürlük ve halkın tanıklığı için çok önemli bir araçtır. Facebook yerel olayları küreselleştirir ve böylece sosyal dünyaları küçültür. Son olarak, Facebook ve onunla ilgili uygulamalar, çağdaş toplumdaki belirli konuları anlama açısından sosyolojiden antropolojiye bir geçiş getirmektedir çünkü bu sosyal ağ tarafından ortaya atılan bazı sorulara yalnızca antropoloji yanıt verebilir. Miller (2011) 'e göre Facebook tam olarak budur. Özellikle aileler ve arkadaşlar arasındaki ilişkileri yeniden kurabilen bir sosyal ağdır. Akrabalık ve yakın sosyal ilişkiler hakkındaki sorular burada ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel eşitsizlikleri etkileyen cinsiyet, yaş, eğitim, gelir gibi demografik faktörler dijital eşitsizliğin de arka planında önemli bir rol oynamaktadır. Toplumun belli bir kesiminin dijital eşitsizlik içinde ya da BİT'e erişim, kullanım ve yarar sağlama açısından dezavantajlı konumda olduğunu söylemek mümkündür. Bu dezavantaj bireyin cinsiyetiyle, yaşıyla, almış olduğu eğitimle ve gelir durumuyla yakından ilişkilidir. Dijital eşitsizliği tüm bu demografik değişkenlerle inceleyen aynı zamanda dijital antropoloji bilime dayanan çalışma olmadığı görülmektedir. Bu çalışma, sadece demografik

farklılıkların dijital eşitsizlik üzerindeki etkilerini ortaya koymayıp, bireyin eşitsizliğin hangi düzeyde (erişim, kullanım, yarar) olduğunu da sorgulamaya çalışmaktadır.

Dijital eşitsizlik, yalnızca teknolojik faktörlere bağlı değil, aynı zamanda sosyal yapıyla ilişkili antropolojik koşullara da bağlıdır. Bu çalışmanın temel sorunu ise dijital eşitsizliğin meydana getirdiği durumu demografik değişkenler de göz önünde bulundurarak dijital antropoloji açısından ortaya koymaya çalışmaktır.

1.2.Amaç

Araştırmada BİT'in oluşturduğu yeni kültüre dahil olmanın ve bu kültürün dışında kalmanın dijital antropoloji bakış açısıyla ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aşağıda bulunan sorulara yanıt aranmıştır.

- (1) Çalışılan evrende dijital eşitsizliğin farklı düzeylerinde (erişim, kullanım, yarar) durum nedir?
- (2) Demografik farklılıkların dijital eşitsizlik üzerindeki etkisi ya da yansımaları nelerdir?
- (3) Dijital eşitsizlik dijital antropolojinin inceleme boyutlarını nasıl etkilemektedir?
- (4) Dijital antropoloji bağlamında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin oluşturduğu yeni kültüre dahil olmak veya dışında kalmak insanlar açısından ne anlama gelmektedir?
- (5) Eşitsizliğin alt ve üst katmanında yer alanların sayısal kültüründe ne gibi farklılıklar gözlenmektedir?

1.3.Önem

Dijital eşitsizlik, yalnızca teknolojik, demografik ve coğrafik faktörlere değil, aynı zamanda sosyal yapıyla ilişkili ekonomik, kültürel ve kişisel koşullara da bağlı olan bir dijital dışlama veya dahil etme biçimi olarak görülmektedir. Tüm bu faktörler bireylerin yalnızca internet kullanımını değil, aynı zamanda kültürel gelişimini ve yapısını da etkiler. Dijital eşitsizlik, teknolojik yeniliklerin yayılması nedeniyle dinamik bir olgudur. Bu nedenle uygun göstergeler kullanılarak sürekli yeniden tanımlanması gerekir. Dijital eşitsizlik zaman içerisinde farklı kavramsallaştırmalarla, farklı düzeylerle tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu çalışma geçmişten günümüze dijital eşitsizlik tartışmalarını gerek kuramsal olarak gerekse de inceleme türleri bakımından geniş bir bakış açısıyla ele

almaktadır. Dijital kültürü antropolojik bir bakış açısıyla sorgulayan bu çalışmada dijital eşitsizlik göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. BİT üzerine yapılan sayısız çalışmanın yanında, bu çalışma kuramsal olarak Dijital Antropolojiyi temel alması araştırmayı önemli kıldığı düşünülmektedir.

Bu çalışma sonucunda elde edilecek bulguların;

- (1) Dijital eşitsizliği gidermeye yönelik çalışma yapan kurum ve kuruluşlara önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.
- (2) Dijital Antropoloji gibi bütünsel yaklaşıma dayanan araştırmanın, BİT üzerine yapılacak diğer araştırmacılara önemli girdiler sunacağı düşünülmektedir.

1.4.Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir:

- (1) Dijital eşitsizliğin bir takım antropolojik sonuçlarının olduğu varsayılmaktadır.
- (2) Dijital eşitsizliğin demografik farklılıklarla yakından ilişkili olduğu varsayılmaktadır.
- (3) Dijital eşitsizliğin sosyal hayatla ilişkili olduğu varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- (1) Seçilen örneklem Sakarya evreni içinden alınan bireylerle sınırlandırılmıştır.
- (2) Kendilerinden veri toplanan yetişkin (18 yaş ve üzeri) bireylerle sınırlandırılmıştır.

2. ALANYAZIN TARAMASI

2.1.Dijital Eşitsizlik

İnsan var olduğu ilk andan itibaren topluluk halinde yaşamını sürdürmektedir. İnsanın içinde bulunduğu toplumda, sahip olduğu haklar, yaşama düzeyi, sosyo-ekonomik koşullar gibi birçok açıdan diğerlerine göre farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Eşitlik ve eşitsizlik olgusu çok eski dönemlerden beri tartışma alanı oluşturmuş, sosyal bilimlerin alanında farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Eşitlik, belirli bir toplum veya grup içerisindeki tüm insanların belli yönlerden, yasalar önündeki hak, eğitim, sağlık ve toplumsal mal ve hizmetlere eşit oranda erişmesini içerir. Başka bir deyişle toplumdaki tüm bireylere demografik özellikleri gözlemlenmeden eşit fırsatlar sunulması olarak da ifade edilebilir. Eşitsizlik olgusu her dönemin kendi içinde oluşturduğu sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik ve teknolojik şartlarına göre değişkenlik göstermektedir.

Söz konusu şartlar arasından teknoloji ele alındığında, bu alanındaki gelişmeler, etkileşimde bulundukları sosyal yapıları da değiştirmektedir. Bu etkileşim sürecinde, teknolojinin toplumsal değişimin itici gücü olacağı karmaşık ilişkiler ağına sahip bir gerçekliktir. Bu nedenle, teknoloji ile toplum arasında simbiyotik (birbirini karşılıklı var eden) bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür çünkü toplum, teknoloji üretiminde; teknoloji de toplumda yeniliklerin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu yaklaşıma dayalı olarak, toplumun bilgi ve iletişim teknolojileri ile etkileşim sürecinin bilgi toplumunun gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Bilgi toplumu, bilginin gücün ve sermayenin temel kaynak olduğu toplumdur. Bilgi toplumunda bilgi bir amaç değil bir araçtır ve sosyal hayatın her aşamasını aydınlatan ve yönlendiren temel bir güçtür. Dolayısıyla bilgi toplumunda bilginin bir yaşam biçimi olduğunu söylemek mümkündür (Fındıkçı, 1998, s.83). Bu süreçte geçerli bilgilerin üretilmesi ve kullanılması önemlidir.

Bilgi toplumunun teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu teknolojik gelişmelerden birinin dijitalleşme olduğu bilinmektedir. Dijitalleşme; analog şeklindeki bir veriyi (bilgi, ses, görüntü) 1 ve 0 rakamlarını kullanarak bilgisayarın anlayabileceği bir koda dönüştürme sürecidir (Törenli, 2005, s.101). Verilerin dijitalleştirilmesi; arşivlemeyi, hızlıca erişmeyi ve paylaşmayı sağlamaktadır. Bu

dijitalleşme süreci yeni bir eşitsizlik türü oluşturmaktadır. Bu eşitsizlik türü ise alanyazında dijital eşitsizlik olarak nitelendirilmektedir.

Dijital eşitsizlik (*digital inequality*) kavramının Türkçe alanyazında birçok kavramla eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlara bakıldığında; sayısal açık/fark, sayısal bölünme, sayısal düzensizlik, sayısal uçurum, sayısal ayırım, sayısal kopma gibi çeşitli isimlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Her ne kadar başlangıçta bu kavramın dijital ayırım boyutu ve daha sonra dijital uçurum üzerinde durulmuş olsa da sonuçta tüm bu kavramları kapsayan dijital eşitsizlik kavramı kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, erken dönem çalışmalar yalnızca erişim ve kullanım açısından dijital ayırım ve uçuruma dikkat çekerken, daha güncel bir tanımlama olan dijital eşitsizlik ise sosyo-kültürel birçok değişkeni dikkate almaktadır. Bu durum BİT'e bağlı olarak gelişim kaydeden bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Tanımlamaların çeşitliliğinin diğer nedenlerinden bir tanesi ise eşitsizlik sebep ve sonuçlara bağlı olarak çalışma alanlarının sıkça farklılaşmasıdır.

Dijital eşitsizlik kavramının resmi bir belge içerisinde ilk kez kullanılması, 1999 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ticaret Bakanlığı'nın Ulusal Telekomünikasyon ve Bilgi İdaresi'nin (NTIA) Ağ'dan Düşmek (*Falling Through the Net: Defining the Digital Divide*) raporundadır (NTIA, 1999). İlgili raporda gelir ve eğitim durumları kontrol edilirken, alt gelir gruplarının hem bilgisayar sahipliği hem de internet kullanımında karşılaştırmalar da yapılmıştır. NTIA raporunda, dijital eşitsizlik, yeni teknolojilere erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki farklılık olarak tanımlanmış ve o dönemde ABD'nin önde gelen ekonomi ve insan hakları sorunlarından biri olarak kabul edilmiştir (1999, s.xiii). Daha sonra ise Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), dijital eşitsizliği hem bilgi hem de iletişim teknolojilerine erişim fırsatları açısından farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki boşluk olarak tanımlamıştır (OECD, 2001, s.5). NTIA ve OECD'nin tanımlamalarından farklı olarak Cullen (2001, s.311) ise dijital eşitsizliğin tarihsel, sosyo-ekonomik, coğrafi, eğitim, kuşak farklılıkları veya bireylerin fiziksel olarak yetersizliğinden kaynaklandığını savunmaktadır.

Dijital eşitsizlik hakkında çalışma yapan araştırmacılar, eşitsizliğin sadece erişime sahip olan veya olmayandan çok, yarar sağlayan-sağlamayan yönünü de vurgulamışlardır. Örneğin Rooksby, Weckert ve Lucas (2002, s.197), dijital eşitsizliğin toplumun yalnızca belirli bir kesiminin teknolojiye ve onun ürettiği yararlara erişebildiği

zaman meydana geldiğini ileri sürmektedirler. Bu argümandan hareketle araştırmacılar, BİT'e yüksek düzeyde erişime sahip olan insanlar ile aynı teknolojilere çok az erişebilen ya da hiç erişim sağlayamayan diğer insanlar arasındaki boşluğa işaret etmektedirler.

Dijital eşitsizliği sosyal yaşamdan bağımsız düşünmek mümkün gözükmemektedir. Dijital eşitsizlik kavramı Norris (2001) ise, tüm dünyadaki sosyal sınıflar arasında İnternete erişimdeki eşitsizlikleri tanımlamak için kullanmıştır. Franda (2002, s.11), internetin dünyanın herhangi bir bölgesini yoksullaştırmadığını, ancak dünyanın daha iyi durumda olan ya da daha kötü durumda olan bölümleri arasındaki eşitsizliğin büyümesine katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle Franda'nın yapmış olduğu tanımlama, internetin bazı ulusların yeni zenginlik kaynakları oluşturmaya olanak sağladığını ifade etmektedir. Martinez- Garcia (2013, s.2), yeni iletişim teknolojilerinin ülkeler tarafından benimsenmesini vurgulayarak bu açıklamayı ayrıntılandırmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin zenginlik sağlamak ve vatandaşları için daha iyi yaşam koşulları oluşturmak amacıyla gelişmeyi ve üretkenliği arttırdığını savunmaktadır.

Rye (2008), eşitsizliğin yeni dijital teknolojiye göre erişim farklılıklarının ve erişimdeki art arda gelen değişikliklerin bir devamı olduğunu belirtmektedir. Bu, bireylerin ve sosyal grupların sonsuz bir süreklilik içinde değişen seviyelere ulaştığı istatistiksel bir ölçekte temsil edilebilir. Bu süreklilik, yerel ve küresel düzeyde aktarılan bilgidir. Gibbs, Dosen ve Guerro (2009, s.16). Yeni teknolojilere erişemeyen ve bunları kullanmayan bireylerin sosyal haklarından mahrum kalabileceklerini ve çevrelerine olumlu bir şekilde katkıda bulunma becerisinden yoksun olabileceklerini belirtmektedirler.

Wynn (2005), bir grup içindeki dijital eşitsizliğin devam etmesinin üç nedeni olduğunu belirtmiştir. Birincisi, zayıf ekonomik koşullar, bilgisayarlar ve bağlantı ortamları dahil olmak üzere belirli bilgi teknolojisi aygıtlarını karşılayamamaya yol açar. İkincisi, teknolojinin daha ileri aşamalara ilerlemesi, dezavantajlı olanları daha da geride bırakabilir. Üçüncüsü, dezavantaj durumu, dijital olarak bölünmüş bu grupları dijital dünyadaki eğitim ve fırsatlara ulaşmasını engellemektedir. Dijital eşitsizlik, sosyoekonomik açıdan, sahip olan ve olmayanlar arasındaki boşluğu kapatmak için hükümet ve toplumsal tepkinin gerekenden daha büyük toplumsal kaygıları kavramsallaştırmanın bir yoludur.

Dijital eşitsizlik yalnızca mevcut olan eşitsizlikleri sürdürmek ve güçlendirmekle kalmaz yeni eşitsizliklerde ortaya çıkarır. Bilgisayara ve internet teknolojileri daima değişen, dönüşen ve dönüştüren bir özelliğe sahip olduğu için ürettikleri eşitsizlikler de zaman içerisinde farklılaşır ve karmaşık bir hale gelir (Özsoy, 2020, s.11).

Dijital eşitsizliğin, bireylerin sosyo-ekonomik durumlarıyla ilişkili olması sebebiyle hem ekonomik durumu iyi hem de sosyal hayatta aktif olan bireylerin BİT'lere erişim, kullanım ve yarar açısından farklılaştıklarını söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, dijital eşitsizlik teknoloji ve dijitalleşme sürecinin bir parçası olduğundan bireyler üzerindeki etkileri de farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak dijital eşitsizlik, demografik değişkenlere göre farklılık gösteren günlük hayatı etkileyen aynı zamanda günlük hayattan da etkilenen yeni bir eşitsizlik türü olup, bu eşitsizliğin kaynağını gerçek hayattan alan, sonuçları bakımında da gerçek hayata etki eden BİT'in oluşturduğu yeni ortama, yeni kültüre dahil olamamak anlamına gelmektedir.

2.1.1. Dijital Eşitsizlik Düzeyleri

Dijital eşitsizlik kavramı bir sorun olarak görülüp çalışmaya başlandığı ilk yıllardan itibaren tek nedene bağlı olmadığı anlaşılmıştır. Bunun bir sonucu olarak konu üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar bu olguyu belli boyutlarda ifade etmişlerdir. Bu bölümde zaman içerisinde yapılan ayrımlar geçmişten günümüze doğru sistematik bir şekilde ifade edilmeye çalışılmaktadır. Dijital eşitsizlik düzeylerinde yapılan ayırım aslında bu alana ilişkin yapılan çalışmalarda dijital eşitsizliğin ölçümü sonucunda ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, dijital eşitsizlik düzeyleri, eşitsizliğin ölçülmesi için yapılan bir ayırım olduğunu da söylenebilir.

2.1.1.1. Erken Dönem Araştırmalarda Dijital Eşitsizlik Düzeyleri

Yukarda da ifade edildiği üzere, dijital eşitsizlik özellikle 1990'lı yıllarda tartışılmaya başlanan bir olgudur. Tartışıldığı dönemin yaygın ya da yaygınlaşmaya başlayan teknolojilerinin belirleyiciliği kapsamında dijital eşitsizliğe ilişkin bir düzeylendirme söz konusudur. Dijital eşitsizlik fiziksel, bilişsel ve içerik erişiminden politik erişime varana kadar değişen bir süreçtir. Dijital eşitsizlik basit bir ikili olan sahip olan/sahip olmayan ikilemine indirgenemez (Chen ve Wellman, 2003).

Keniston’a (2003) göre “dijital eşitsizlik” yaygın bir şekilde tartışılan bir olgudur. Bu olgunun ilk yaklaşımı ve bilgi çağının bir parçası olan zengin ve güçlü bireylerle yoksul ve güçsüzler arasındaki ayrımdır. Fakat ayrıntılı olarak incelendiğinde bir değil üç farklı düzeyde ayrım olup ve birçok ülkede dördüncüsünün de ortaya çıktığını ifade etmektedir. Birinci ayrım sanayileşmiş veya gelişmekte olan bütün toplumlarda var olan zengin, eğitim seviyesi yüksek ve güçlü olanlar ile tam tersine düşük gelirli ve eğitim olanakları az olanlar arasındakidir. İlk ayrıma oranla daha az rastlanılan ikinci dijital ayrım, dil ve kültür alanındadır. Birçok ülkede İngilizce veya başka bir Avrupa dilini konuşabilenlerle konuşamayanlar arasında bir ayrım meydana gelmiştir. Üçüncü ayrım ise, ilk ikisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ayrım zengin ve yoksul ülkeler arasındaki büyüyen uçurumu ifade etmektedir. 1999 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu’nda kuzeyin bilgi bakımında zengin ulusları ile güneyin yoksul ulusları arasındaki büyüyen ayrımdır. Dördüncü ve son ayrım ise “Digerati” olarak adlandırılan yeni bir seçkin grubu ortaya çıkarmıştır. “Digerati” kavramı İngilizcede Digital ve Literati kelimelerinden türetilmiştir. Anlamı ise Cambridge Dictionary’de bilgisayar hakkında birçok şeyi bilen ve onu çok iyi kullanan kişi olarak tanımlanmaktadır (<https://dictionary.cambridge.org>).

Öte yandan dijital eşitsizliği erişim açısından tartışan van Dijk’a (2005) göre, erişim sorunun temelinde motivasyonun olduğunu savunmaktadır. Motivasyonel erişimi sırasıyla materyal erişim, becerilere erişim ve kullanım erişimi olmak üzere üç ayrı düzeyli bir model geliştirmiştir. Başka bir deyişle, van Dijk, yeni (dijital) bir yenilik ortaya çıktığında, bir kullanıcının önce motivasyon kazanması gerektiğini, daha sonra bir kullanıcı olmak için aygıtları kullanacak becerilere ihtiyaç duyduğunu ve hatta yine de kullanıcıların içinde farklılıklar olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, her yenilikle birlikte aynı adımların tekrar atılacağını düşünmektedir.

DiMaggio ve Hargittai (2001), dijital eşitsizliğin en az beş boyutu olduğuna işaret etmektedir. Bunlar: donanım, kullanım özerkliği, beceri, sosyal destek ve kullanım amacı olarak sıralanmaktadır. Benzer şekilde, Mossberger, Tolberert ve Stansbury (2003) erişim bölünmesi, beceriler bölünmesi, ekonomik fırsat bölünmesi ve demokratik ayrım olarak düzeylendirmektedir.

Bunların dışında Wei ve diğerleri ise (2011), dijital eşitsizliğin üç düzeyi olduğunu savunmaktadır. Erişim bölünmesi olarak adlandırılan ilk düzey, bilgisayar ve internete erişimdeki farklılıklardır. İkinci düzey olan yetenek ayrımı, en geniş anlamda

kullanıcının becerileri ve kullarındaki farklılıklar ile ilgilidir. Üçüncü düzey olan sonuç ayrımı yalnızca bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmakta, ancak diğer düzeylerin etkisi azaldığı için ilgi çekmektedir. Sonuç uğurumunu inceleyen araştırmacılar, dijital aygıtları ve hizmetleri kullanarak bireyin kazanacağı farklı somut yararlar ilgileneilmektedirler.

Dijital eşitsizlik alanyazını içinde tartışılan ve BİT'in kullanım yaşının, uyum sürecine ilişkin yapılan tartışmalardan biri de dijital yerli ve dijital göçmen ayrımı olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.1.1.1.Dijital Yerli

Dijital yerli (*digital native*) kavramı ilk kez 2001 yılında Prensky tarafından kullanılmıştır. (Prensky, 2001). Prensky (2005, s.8), dijital yerli kavramı ile bilgisayarın sahip olduğu dijital dili bilen, video oyunları ve interneti aktif bir şekilde kullanan bireylere işaret etmektedir. Prensky 1980 yılından sonra dünyaya gelen bireylerin dijital çağda dünyaya geldiklerini savunmaktadır. Bu bireyler içine doğdukları dijital çağda bilgisayar, telefon gibi teknolojik aygıtları kullanma olanağı elde ettikleri için 1980 yılından önce doğan bireylere göre daha avantajlı konumdadırlar. Sözü edilen bu kullanıcılar 12 yıl süren yüksek öğretim sürecine kadar olan nüfusu kapsamaktaydı. Bununla birlikte, bu öğrenciler şimdi hem işgücü piyasasında, hem de hizmet işlerinde ve eğitim alanında çalışmaktadırlar. Teknoloji kullanımında bireyler arasında farklılıkları tanımlamak adına kullanılan başka kavramların da olduğu görülmektedir. Tapscott (1998, s.68), “Net Kuşağı” olarak da adlandırdığı dijital yerlileri; internet etrafında büyüyen oldukça meraklı, akıllı, kendine güvenen evrensel niteliklere sahip bireyler olarak tanımlamaktadır.

Benzer bir bakış açısıyla Herter (2009, s.16), dijital yerli ile birçok işlem için teknolojiyi kullanan, teknolojik araçların değişimine ayak uyduran, doğumundan itibaren teknolojinin içinde olmuş ve onu benimsemiş kuşağı ifade etmektedir. "Bugünün gençleri hem okullarımızdaki öğrenciler hem de öğretmenlerin bir çoğu bilgisayarlar, internet, mobil telefonu, MP3 çalar ve sosyal ağ dünyasında büyüyen dijital yerlilerdir ” (Levine, 2010, s.20).

Mobil telefonsuz ve ağ bağlantısız dünyayı yaşanmaz bir yer olarak gören dijital yerliler, teknolojiyi yeni bir gelişme olarak değil, yaşamlarının doğal bir parçası olarak görmektedirler. Bunun bir sonucu olarak, yeniliklere kolayca uyum sağlayabilen dijital

yerliler, teknolojiye egemen olduklarını ifade etmek mümkündür (Karahasan, 2014, s. 88).

Öte yandan Prensky'nin yapmış olduğu tanımlama pek çok kişi tarafından kabul edilmiş olsa da bu kavramsallaştırmaya katılmayan araştırmacılar da söz konusudur. "Dijital yerli" terimi, teknoloji çağında büyüyen bir yaş grubunu tanımlamanın yalnızca bir yoludur. Bu grubun adı çalışmalarda farklı biçimlerde kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu kuşağın doğum yılları da çeşitli araştırmacılara göre 1977'den 2002'ye kadar değişiklik göstermektedir. Levine (2010, s.20) Prensky'nin dijital yerli kavramından yararlanarak, 18-25 yaşları arasındaki geleneksel lisans öğrencilerini dijital yerli olarak tanımlamaktadır. Palfrey ve Gasser (2008, s.346) ise, bir dijital yerlinin "dijital çağda (1980'den sonra) doğmuş, ağa bağlı dijital teknolojilere ve güçlü bilgisayar becerileri ve bilgisine erişimi olan bir kişi" olduğunu ifade etmektedirler.

Dijital yerliler teknolojiyle büyüdükları ve işlerini daha iyi yapmak için ona güvendikleri için teknoloji meraklısı (*tech-savvy*) olarak nitelendirilebilirler (www.thebalancecareers.com). Başka bir deyişle teknolojinin (bilgisayar, İnternet, cep telefonu ve çağrı aygıtları dahil) her zaman dijital yerlilerin yaşamlarının bir parçası olduğu belirtilmektedir (Theilfoldt ve Scheef, 2004, s.2). Havenstein'e göre, dijital yerli neslin sürekli olarak yeni beceriler öğrenme ve yeni teknolojiye erişim arzusu olduğunu ileri sürmektedir (Havenstein, 2008, s.2).

2.1.1.1.2.Dijital Göçmen

Dijital göçmen (*digital immigrant*) kavramı da dijital yerli gibi Prensky tarafından ortaya atılmıştır. Prensky (2001, s.1), dijital göçmenleri dijitalleşmenin yaygın olmadığı bir ortamda dünyaya gelen bireyler olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle 1980 öncesi doğan kuşağı kastetmektedir. Prensky'nin dijital göçmen tanımlaması bazı araştırmacılar tarafından eleştirilere maruz kalmaktadır. Fakat birçoğu bu kavramı dijital yerlilerin karşıtı bir grup olarak tanımlamaktadırlar (Toledo, 2007; VanSlyke, 2003). Dijital göçmenler alışılmışın dışında bir teknoloji kültürüne sahiptirler (Toledo, 2007, s.88). Dijital yerli ve dijital göçmenler arasındaki önemli farklardan birisi yaş faktörüdür. Bununla birlikte diğer önemli faktör hızlı teknolojik değişimin sezgisel olarak kabul görmesidir (Woods, 2006, s.2). Dijital yerliler kadar teknolojiye maruz kalmayan göçmenler, teknolojinin meydana getirdiği sürekli değişimlere daha zor ayak uydurmaktadırlar. Başka bir deyişle dijital göçmen, istekli bir şekilde teknolojiyi

kullanan fakat teknolojinin potansiyelinin pek de farkında olmayan, teknoloji ile yapılabilecek sınırlı sayıdaki görevleri başarıyla yerine getirebilen nesildir (Herter, 2009, s.169).

2.1.1.2. Güncel Araştırmalarda Dijital Eşitsizlik Düzeyleri

Dijital eşitsizlik üzerine yapılan güncel araştırmalarda dijital eşitsizliğin üç düzeyde incelendiği görülmektedir. Bunlar; erişim (access), kullanım (usage) ve yarar (tangible outcome) olmak üzere üç farklı düzey şeklinde sıralanmaktadır (Ragnedda 2017; van Deursen ve Helsper 2015). Bu çalışmanın temelini sözü edilen üç düzeyleme/sınıflama oluşturmaktadır.

2.1.1.2.1. Birinci Düzey Dijital Eşitsizlik: Erişim

Dijital eşitsizliğin ilk düzeyinde teknolojik gelişmelere bağlı olarak “erişim” açısından değerlendirilme yapılmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere, dijital teknolojilere sahip olanlar/olmayanlar ve internete erişimi olanlar/olmayanlar arasındaki eşitsizlik söz konusuydu. Dijital eşitsizliğin ilk seviyesi olarak kabul edilen “birinci düzey dijital eşitsizlik” veya “erişim uçurumu” olarak adlandırılmıştır (Scheerder, vd., 2017). Başka bir deyişle erişim uçurumu, bireylerin dijital dünyaya dahil olabilmeleri için gereken BİT altyapısına ve donanımına erişim sağlayabilmeleri anlamına gelmektedir (Deursen ve Helpster: 2015; Francis, vd., 2019). Yeterli teknolojik alt yapıya, teknolojik donanıma sahip olmak ve bunlara ek olarak bu erişimin sürekli, aynı zamanda kaliteli olması gerekmektedir (Tolu, 2019).

Araştırmacılar tarafından birinci düzey dijital eşitsizliğin sebepleri ele alındığında fiziksel erişimin yanında motivasyonun da etkili olduğu görülmektedir (Tsetsi ve Rains, 2017). Bu iki sebebin erişimde eşitsizliğin oluşmasında birbirine etki ettiğini söylemek mümkündür. Motivasyon faktörü, fiziksel erişim sağlamak için oldukça önemlidir. Birey teknolojiye erişim sağlamadan önce teknolojiye sahip olmasını sağlayacak motivasyona ihtiyaç duymaktadır (van Dijk, 2017).

Peroni ve Bartolo erişim uçurumu yaşayan bireylerin birçoğunun farkındalık ve maruz kalma eksikliği nedeniyle ortaya çıkan motivasyon sorunlarının olduğunu ifade etmektedirler (Faloye, 2019). Erişim problemi teknolojik yeniliklerle de ilgilidir. Yeni bir teknoloji ortaya çıktığında bireylerin genellikle bu teknolojiyi kabullenmelerinin, başka

bir deyişle motivasyonlarının, düşük olduğu söylenebilir. Bu tür insanların BİT ile ilgilenmedikleri hatta karşı çıkmaları bile söz konusu olabilir (Ball vd., 2017).

Bireylerin teknolojiyi benimseme motivasyonundan yoksun olmasına neden olan birçok faktör vardır. Araştırmalar, insanların ilk başta BİT araçlarına ihtiyaç duymadığını, bu yeni teknolojilere karşı korku ve önyargıları benimsediğini ortaya koymuştur (Faloye, 2019; van Dijk, 2017). Bireylerin motivasyon eksikliğine neden olan bir diğer faktör de, bu teknolojilere karşı motivasyon kazanmalarını sağlayacak maddi kaynak eksikliğidir çünkü düşük gelir düzeyine sahip bireyler muhtemelen teknolojilerin maliyetlerini karşılayamayacaklardır (Ghobadi ve Ghobadi, 2013; Santos vd., 2017). Diğer bir faktör ise demografik değişkenler arasındaki farktır (Nyahodza ve Higgs, 2017). Bu konuyla ilgili olarak Yu ve diğerleri (2016), yaptıkları bir araştırmada düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip, kırsal bölgede yaşayan ve 55 yaşın üzerinde bir bireyin temel teknolojiye erişim fırsatından yoksun olduğunu ifade etmektedir.

Dijital eşitsizlik araştırmalarının odak noktası erişim uçurumundan, kullanım uçurumuna yönelmiştir. BİT kullanımına odaklanan çalışmalar ikinci düzey dijital eşitsizlik araştırmaları olarak adlandırılmaktadır. Birinci düzey araştırmalarda kim ve kimler kullanıyor? sorusu, ikinci düzey araştırmalarda nasıl kullanılıyor? sorusu çerçevesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

ITU tarafından yayınlanan verilere göre; 2005 yılında dünyanın %16,8'i İnternet kullanırken, 2018 yılında bu oran 53,6'ya yükselmiştir (ITU, 2018). ITU tarafından hazırlanan "Measuring the Information Society" adında, 2018 raporu verilerine göre; gelişmiş ülkelerde her beş kişiden dördü çevrimiçi erişime sahiptir. Bu sayının gelişmiş ülkelerde internet kullanımında doygunluk seviyesine ulaştığı söylenebilir. Aynı raporun diğer verilerine göre gelişmekte olan ülkelerin bireylerinin %45'i interneti kullanmaktadır. Dünyanın çok az gelişmiş 47 ülkesinde her beş kişiden dördü hala internet kullanamamaktadır (ITU, 2018).

Konuya Türkiye açısından baktığımızda erişim sorununun büyük oranda giderildiği görülmektedir. Türkiye'de dijital eşitsizliğe yönelik en kapsamlı araştırma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2004 yılından beri düzenli olarak gerçekleştirilen Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'dır. TÜİK tarafından elde edilen veriler sadece dijital eşitsizliğin erişim ve kullanım istatistiklerini içermektedir. Fakat hala kent-kır arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Araştırma verilerine göre; 2004 yılında internete erişim %7 iken, bu oran 2019 yılında %88,3'e

yükselmiştir. Hanelerde İnternet kullanım oranı ise 2004 yılında %18,8'den %75,3'e yükselmiştir. İstatistiki bölge sınıflaması Düzey 1'e göre, İstanbul bölgesinde 2019 yılında hanelerde internet kullanım oranı en fazla %95,6'dır. En düşük oran ise %79,7 ile TR2 Batı Marmara Bölgesidir.

Dijital eşitsizlikle ilgili ilk ve temel sorunlardan birisi erişimdir. Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere erişim, birinci seviye dijital eşitsizlik olarak tartışılan bir konudur. Erişim; kullanıcıların donanım, yazılım, internet ve internet aracılı teknolojiye eşit bir şekilde ulaşması anlamına gelmektedir (Hohlfeld vd., 2008). Erişim sorunu çözülmüş bir sorun olarak düşünülse de hala kadın ve erkek, kent ve kırsal arasında devam etmektedir. Bireylerin BİT'e ve içeriklerine erişim sağlaması sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamlarına bağlıdır. Başka bir deyişle, erişimin doğrudan gelir durumu ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

We Are Social tarafından Ocak 2021 tarihinde yayınlanan rapora göre dünya nüfusu 7.91 milyondur. Nüfusun %67.1'i mobil telefona sahip olup %62.5 ise internet bağlantısına sahiptir (We Are Social, 2022).

2.1.1.2.2. İkinci Düzey Dijital Eşitsizlik: Kullanım

BİT araçlarının ilk ortaya çıktığı dönemde insanların bu teknolojilere erişimde yaşadıkları eşitsizliklere ve bunların nedenlerine temel düzey eşitsizlik, başka bir deyişle birinci düzey dijital eşitsizlik araştırmalarında değinilmişti. Teknolojinin yaygınlaşması ve artan erişim dolayısıyla araştırmacılar sadece erişim sorununa odaklanmamanın sınırlı bir bakış açısı sunduğunu fark etmişlerdir. Bundan dolayı dijital eşitsizlik araştırmaları erişim sorunu tartışmalarının yanı sıra dijital becerileri, amacı ve kullanım özerkliğine odaklanmaya başlamışlardır. Bu araştırmalar “ikinci düzey dijital eşitsizlik” veya “kullanım eşitsizliği” araştırmaları olarak nitelendirilmektedir.

Dijital eşitsizlik sadece eski sosyal eşitsizliklerin devamı niteliğinde olmayıp fakat var olan eşitsizlikleri yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda yeni eşitsizlikler de üretmektedir. Bu yeni eşitsizliklerin başında internet kullanımı, becerileri ve internetin sunduğu avantajlara erişimde eşitsizlikler gelmektedir (van Dijk, 2002). İnternete erişimde yaşanan eşitsizlikler ile interneti kullanım becerileri arasında bir fark olduğunu belirten başka bir araştırmacı ise Hargittai (2002)'dir. İnsanların interneti kullanma becerilerindeki farklılıklar, kullanıcıların internetten yarar sağlama durumlarını da etkilemektedir.

Dijital eşitsizliğin ikinci düzeyinde, BİT kullanımı ve dijital becerilerindeki farklılıkların hem tanımında hem ölçülmesinde farklılıklar söz konusudur. Özellikle dijital beceri teknik anlamda ve içeriğe göre iki genel ayrımla incelenmektedir. Teknik anlamdaki beceriler daha çok bilgisayar ve donanım aletlerinin nasıl kullanılacağı ile ilgiliyken, ileri düzey beceriler daha çok okuryazarlık becerileri ilgilenmektedir. Bu dijital becerileri Steyaert (2000), üç ayrı kategori şeklinde sınıflandırmaktadır. Bunlar; araçsal, yapısal ve stratejik becerilerdir. Enstrümantal beceriler, donanımsal aygıtları kullanmaya yönelik becerileri ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin klavye, mouse gibi araçları kullanım becerilerini vurgulamaktadır. Enstrümantal becerilerin kapsamına giren diğer beceriler ise yazılım yükleme, kurma ve ekli e-posta gönderebilme gibi yetenekleri kapsamaktadır. Diğer bir dijital beceri ayrımı olan yapısal da ise dijital ortamda bulunan enformasyonun yapısı için ihtiyaç duyulan becerilerdir. Steyaert (2000)'in son beceri sınıflandırması olan stratejik kategori ise iş veya özel yaşamla ilgili enformasyon arama, enformasyon sürecinin karar verme aşamasına etkisi gibi konuları kapsamaktadır.

Van Deursen ve van Dijk (2011) dijital becerileri açıklamak için daha ayrıntılı bir tanımlama yapmaktadırlar. Van Deursen ve van Dijk dijital becerileri araca ve içeriğe yönelik olmak üzere iki başlık altında incelemektedirler. Bu başlıklar altında ise farklı beceri türlerini ele almaktadırlar. Araca ilişkin becerileri operasyonel ve formel beceriler diye iki alt başlıkta sınıflandırmaktadırlar. Enformasyonel/bilgiye dayalı becerileri, iletişim becerileri, içerik oluşturma ve stratejik becerileri ise içerikle ilgili kapsama giren becerilerdir. Operasyonel beceriler dijital aracı kullanmak için gerçekleştirilen işlemlerdir. Açma-kapama bilgisi, klavye, mouse gibi araçları kullanma becerileri için kullanılmaktadır. Aracın formel yapılarını kullanmaya (tarama yapma gibi) yönelik beceriler ise formel beceriler kapsamına girmektedir. Enformasyonel beceriler, dijital ortamdaki okuryazarlık becerisini tanımlamaktadır. İnternet üzerinden enformasyon arama, istenilen enformasyona ulaşma, yeni medya platformlarına katılma, ağ oluşturma gibi eylemleri kapsamaktadır. Son olarak stratejik beceriler ise dijital ortamda belirli bir amaca yönelik, profesyonel olarak bir iş becerisine sahip olmak ve belirli bir plan çerçevesinde içerik üretmek bu beceri kategorisine girmektedir.

2.1.1.2.3. Üçüncü Düzey Dijital Eşitsizlik: Yarar

Dijital eşitsizlik üzerine araştırmalar devam ederken eşit erişim BİT'in sunduğu fırsatlardan da eşit bir şekilde yararlanılacağı anlamına gelmediğini anlaşılmıştır. Son dönemlerde eşitsizliğin üçüncü düzeyi olarak adlandırılan süreç ise, BİT kullanımından doğan somut yarar neler olduğuyla ilgilidir.

Elde edilen sonuçlardaki bu eşitsizlikler, önceki sosyo-ekonomik geçmişle bağlantılıdır. Aslında bireylerin internet kullanımından elde ettikleri gerçek ve somut faydalar daha iyi bir iş, daha iyi maaş, daha fazla bilgi, daha büyük ve daha güçlü bir sosyal ağ oluşturma gibi dışardan gözlenebilen sosyal kaynaklardır. Bunlar önceki çevrimdışı geçmişlerine dayanmaktadır. Diğer bir arka plan olarak da dijital sermaye ve etkileşimleridir (Ragnedda, 2018). Başka bir deyişle, bireyler internet kullanımından aynı yararları elde edemezler. Fakat BİT kullanımlarını sermayeye dönüştürmek ve bu kullanımları dijital deneyimlerin harici olarak gözlemlenebilir sonuçlara çevirmek için bireylerin hem güçlü çevrimdışı sermayeye (sosyo-kültürel-ekonomik-politik-kişisel) hem de dijital sermayeye ihtiyacı vardır. BİT kullanımından en iyi şekilde yarar sağlamak için, bireylerin hem yüksek düzeyde dijital sermayeye hem de beş çevrimdışı beş sermayeye (kültürel, ekonomik, kişisel, politik ve sosyal) ihtiyaçları vardır.

Sözü edilen bu üç dijital eşitsizlik düzeyi, erişim, kullanım ve somut yarar dijital eşitsizliklerin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu göstermekte ve kanıtlamaktadır. Yalnızca farklı düzeyleri değil aynı zamanda farklı eşitsizlik türlerinin sonuçlarını da dikkate alarak incelemek gerekmektedir. (Ragnedda, 2020, s.49). Dijital eşitsizlikler mevcut olan sosyal eşitsizlik süreçleriyle iç içe geçmiştir. Bu durum ikili yaklaşım kullanılarak (dahil olan/dışlanan, nitelikli/niteliksiz) açıkça belirlenememektedir (Ragnedda, 2020, s.49).

Dijital eşitsizliklerle baş etmek için önce sosyal eşitsizliklere meydan okumak gerekmektedir çünkü iki eşitsizlik durumu da birbiriyle derinlemesine bağlantılı olup aynı zamanda birbirini güçlendirmektedir (Ragnedda, 2020, s.49-50). Aslında dijital eşitsizlikler, sosyal alandaki önceden var olan farklılıklar, mevcut sosyoekonomik arka plan ve sosyal tabakalaşma biçimleri tarafından belirlenir. Aynı zamanda, dijital eşitsizlikler toplumda halihazırda var olan bu tür sosyal eşitsizlikleri artırma hatta azaltma eğilimde olabilmektedir. Sosyal ve dijital eşitsizlikler arasındaki veya çevrimdışı sermayeler ile dijital sermaye arasındaki bu iç içe geçmiş ilişki, sosyal alanda zaten

ayrıcalıklı olan bireylerin veya sosyal grupların daha da ayrıcalıklı olduğu sözde çift döngü etkisini (Ragnedda ve Ruiü, 2020) yaratmaktadır. Dijital dünya toplumdaki zaten ayrıcalıklı konumları daha da güçlendirmektedir (Ragnedda, 2020, s.50).

2.1.2. Dijital Eşitsizliği Açıklayan Kuramlar

Dijital Eşitsizlik üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde eşitsizliğin nedenleri, etkileri ve sonuçlarıyla ilgili farklı paradigmlar görülmektedir. Bu paradigmlar çalışmalarda açık bir şekilde belirtilmese de, yaklaşımların varsayımları ve özellikleri bakış açılarından birini yansıtmaktadır. Sözü edilen bu bakış açıları araçsalcı (*instrumentalist*) ve yapısalcı (*structuralist*) olarak iki gruba ayrılmaktadır. İlk olarak birçok olguda olduğu gibi dijital eşitsizlik de iyimser (*optimist*) ve kötümser (*pessimist*) bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. İyimserler, BİT için olumlu bir değerlendirme yapmaktadırlar. Bunlar, BİT'in bu olumlu yönünün gelişmiş toplumlarda yoksulluğu azaltacağına inanmaktadırlar. Kötümserler ise iyimser bir bakış açısıyla yaklaşıldığında belli noktaların atlandığını belirtmektedir. Başka bir deyişle BİT'e erişim arttıkça bilginin alınması, iletilmesi ve yönetimi ile ticaret, satış işlemleri gibi birçok işlemin BİT kullanarak yapılması BİT'i topluma bağımlı hale getireceği düşünülmektedir. Bu durumun toplumda var olan eşitsizliği giderek arttıracığına inanılmaktadır (Trujillo, 2001).

Araçsalcı yaklaşıma göre, BİT kullanımı sosyal eylemleri, tutumları, süreçleri ve bunlarla ilişkili yapıları şekillendiren bağımsız bir değişkendir. Başka bir deyişle, BİT toplumun yapısındaki arzu edilen değişime yardımcı olan güçlü bir araç olarak görülmektedir. Yapısalcı yaklaşıma göre ise, BİT kullanımını sosyal eylemler, tutumlar, süreçler ve bunlarla ilgisi olan yapının belirlediği düşünülmektedir (Trujillo, 2001, s.31). İki bakış açısının da BİT kullanımının toplumunun gelişimi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin söz konusu olduğu görüşü hakimdir. Bu temel paradigmlara bağlı kalarak farklı ayrımlara gitmek mümkündür.

Pozitivist yapısalcı yaklaşım, bilgi devriminin toplumların yapısını değiştireceğini düşünmektedir. Sayısal bilgi teknolojilerinin, toplumun bütün sektörlerinin bilgi kaynaklarına erişimini arttırarak, herkesin başarı elde etme hususunda eşit şartlara sahip olduğunu düşünmektedir. Kaderci araçsalcı (*fatalist instrumentalist*) yaklaşım da ise, toplumda artan dijital eşitsizliğin istenmeyen sonuçlara yol açacağı fikri hakimdir. Başka

bir ifadeyle BİT’e erişimin ve kullanımının toplumlarda eşit olmamasının bir dengesizlik oluşturacağını belirtmektedir.

2.1.2.1. Teknolojik Belirlenimcilik

Teknoloji konusu irdelendiğinde kullanılan başlıca kuramsal yaklaşımlardan birisi de teknolojik belirlenimciliktir. Teknolojik belirlenimcilik, teknoloji ile toplumun doğal yapısı arasında nedensel bir ilişki kurmayı amaçlayan kuramsal yaklaşımdır. İnsan ve teknoloji ilişkisinde hangi tarafın kontrol edici bir güce sahip olabileceğini açıklamaya çalışır. Başka bir deyişle, insan, düşünce ya da eylemlerinin teknolojik faktörlerden ne derece etkilendiğini sorgulamaktadır. İnsan ve teknoloji bağlantısından ortaya çıkan dijital eşitsizlik olgusunu anlamak ve anlamlandırmak adına teknolojik belirlenimcilik kuramın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Teknolojik belirlenimcilik, alanyazında teknolojik determinizm olarak da kullanılmaktadır. Teknolojik belirlenimcilik kavramı ilk kez 1920’lerde teknolojinin toplumsal değişiminde önemli bir rol oynadığına inanan Thorstein Veblen adında bir Amerikalı araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Teknolojik belirlenimcilik, en baskın teknolojik yeniliğin toplumu şekillendirdiğine inanma eğilimindedir (Brette, 1995, s. 455). Teknolojik belirlenimcilik kavramını tek tanımlamaya sığdırmak mümkün gözükmemektedir. Fakat genel bir tanımlamayla teknolojik belirlenimcilik; teknolojik değişimin, toplumsal değişimi de birlikteinde getireceğine olan inanç şeklinde özetlenebilir. Teknolojik determinist bakış açısı sosyal değişimi de teknolojiye bağlı olarak görmektedir. Günümüzde en büyük teknolojik değişimi iletişim araçlarında alanında yaşamaktayız. Buna bağlı olarak BİT’in sosyal değişimin büyük bir etkeni olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle iletişim teknolojilerini toplum davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Araştırmanın temel kavramlarından birisi olan dijital eşitsizlik, BİT’in hızlı bir şekilde ilerlemesiyle toplumsal değişime etki etmektedir.

İletişim teknolojileri alanında determinist bakış açısına sahip önemli araştırmacılardan birisi Marshall McLuhan’dır. McLuhan, elektriğin icadı ve elektrik enerjisinin sağladığı güç sayesinde bilgi iletiminde meydana gelen hız ve mesafeden bağımsız bir şekilde gerçekleşen bilgi aktarımını devrim olarak değerlendirmiştir. McLuhan elektriğin sağladığı olanakla birlikte iletişim teknolojisinde yaşanan bu devrim sonucunda dünyayı bir köye benzetmiş ve bu durumu “Küresel Köy” (*Global Village*) olarak nitelendirmiştir (McLuhan ve Powers, 2001, s.25). McLuhan, iletişim

teknolojilerini bireylerin duyularını dönüştüren belirleyiciliği üzerinde durmuştur. McLuhan teknolojik determinist bakış açısına sahip olmasını şu sözlerle ifade etmiştir: “Aletlerimizi biz şekillendiririz ve sonunda onlar bizi şekillendirir” (McLuhan ve Powers, 2001). McLuhan Medyayı Anlamak (*Understanding Media*) adlı eserinde teknoloji ve medyanın insan duygularının ve güçlerinin bir uzantısı olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle küresel ağı insanın sinir sisteminin bir uzantısı olarak görür. Sinir, sistemi bütün deneyimlerimizin bir araya getirilmiş halidir. Küresel ağ da buna benzemektedir. İnternet ve Web teknolojilerinin çalışma sistemini beynimize benzetmektedir. Ayrıca McLuhan, insanın bir uzantısı olan teknolojinin insan ilişkilerini de şekillendirdiğini ifade etmektedir. İnsan, düşüncelerinin ve duyularının bir uzantısı olarak yeni buluşlar yapmaktadır. İnsan elinin bir uzantısı olarak kürek, gözünün bir uzantısı olarak teleskop ve mikroskop, ayağının bir uzantısı ve daha az yorulma düşüncesi ile de otomobili ürettiğini vurgular. İfade edilen bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Aslında birçok teknolojik yeniliğin öncekini ortadan kaldırdığı veya geliştirdiği söylenebilir. Ortaya konulan bu gelişmeler oluşan kültürel alışkanlıkların eskimesine ve yeni teknolojiyle birlikte yeni bir kültür oluşturmaya sebep olmaktadır. Başka bir deyişle sesin bir uzantısı olan telefonun, mektup yazma alışkanlığını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Altay, 2005, s.19).

İletişim teknolojilerine determinist yaklaşan diğer bir araştırmacı ise Harold Innis'dir. Innis'e göre teknoloji, toplumsal değişime yön veren en önemli etkenlerden biridir. Innis, yazının matbaa ve diğer elektronik aygıtlarla yaygın olarak kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Bu yaygınlaşma sonucunda iletişim ağlarının da geliştiğini belirtmektedir. Innis'in diğer vurguladığı nokta, yeni bir teknolojinin geleneksel bilgi teknolojileriyle mücadele ettiği ve farklı topluluklar tarafından yönetilen bir bilgi tekeli ortaya çıkardığı görüşüdür (Innis, 2006). Innis bu yaklaşımı, iletişim teknolojilerinin toplumu etkilediği ve biçimlendirdiği düşüncesini taşımaktadır.

Daha önce de bahsedilen birinci düzey dijital eşitsizlik araştırmalarında erişime sahip olanlar/olmayanlar şeklinde incelenmektedir. Erişime sahip olanlar dijital eşitsizliğin avantajlı tarafında olduğu kabul edilmektedir. Bu seviye aslında teknolojik determinist yaklaşımların bir yansımasıdır. Teknolojiye erişimin, teknolojiden elde edilecek yararı da birlikte getirecek olan inanç, problemi erişenler ve erişemeyenler ikilemine indirgemıştır.

2.1.2.2. Kullanımlar ve Doyumlar

Kullanımlar ve doyumlar kuramı bireylerin yararlandıkları medya araçlarına kayıtsız şartsız teslim olmadıklarını, bu araçların olumlu veya olumsuz yönlerinin farkında olduklarını belirtir. Kuram, bireyleri araçlardan daha etkili bir konuma getirmektedir. İletişim araştırmalarında güçlü etkiler paradigmasından bir kopuşu temsil eden bu yaklaşım, 1960'lı yıllarda Elihu Katz tarafından yapılan çalışmalarla yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu kuramda medyanın bireyler üzerinde güçlü etkileri olduğu ve medyanın bireylere etkilerinden çok bireylerin medyayı kendi amaçları ve yararları doğrultusunda nasıl kullandıkları üzerinde durulmaktadır (Güngör, 2018, s. 131). Aynı zamanda bireylerin medya metinlerini araştıran, elde ettiği doyumları sorgulayan biri olarak tanımlamaktadır. Medya ve medya tarafından oluşturulan içeriklerin etkilerinin azaltıldığı ve bu yaklaşım sonucunda bireyin kendi seçimlerini yapması nedeniyle medya herhangi bir olumsuz etkiden sorumlu tutulmamaktadır (Tekinalp ve Uzun, 2013, s.116). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına yönelik analizler 1960'lı ve 70'li yıllarda yapılmıştır. Bu sebepten dolayı bugünkü durumu pek de yansıtmadığı görülmektedir (Güngör, 2018, s.133). Geçmişte geleneksel medya üzerinden doyuma ulaştırılan ihtiyaçların bugün dijital medya tarafından karşılandığı söylemek mümkündür. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı dijital eşitsizliğin özellikle yarar sağlama yönündeki eşitsizliği anlamak yönünden önemlidir. Dijital medya ya da yeni medyaya erişimin toplumun tüm kesimleri tarafından eşit olduğu söylemek güçtür.

Yeni iletişim teknolojileri oldukça yaygın hale gelmesine karşın yüksek fiyatlara satılmaktadır. Bu durum da toplumun düşük gelirli bireyleri açısından erişim olanaklarını kısıtlamaktadır. Sonuçta yeni iletişim teknolojilerine erişime oranla geleneksel kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı devam etmektedir. Söz konusu bu durum toplumda bir ikiliğe yol açmaktadır. Bir yanda yeni iletişim teknolojilerinin bütün olanaklarından yararlanan bir kesim, diğer yandan da tamamından ya da birçok özelliğinden yoksun olan bir kesim vardır. Bireylerin yeni iletişim teknolojilerine ulaşma konusunda yaşadıkları sorunlar kullanımların gerçekleştirilmesi ve doyuma ulaşılması noktasında toplumda eşitsizlik oluşması anlamına gelmektedir. Kullanım ve doyum noktasında yeni iletişim teknolojileri açısından ortaya çıkan farklılıklar, toplumlarda sosyokültürel ve sosyopsikolojik dengesizliklere neden olabilir (Güngör, 2018 s.134).

2.1.2.3. Bourdieu'nun Bakış Açısı

Fransız bir sosyolog olan Bourdieu, özü itibariyle toplumsal eşitsizliğin nedenlerini tartışmaktadır. Bunu yaparken toplumsal sınıfların her koşulda kendi statülerini yeniden üretmelerini ele almaktadır. Onun kuramı toplumun eşitsiz bir şekilde inşa edilmesinin ve bu durumun sürdürülmesinin nasıl yapıldığını anlamak için geliştirmiştir (Yanıklar, 2010, s.122). Bourdieu kuramını geliştirirken çeşitli kavramlardan yararlanmaktadır. Sermaye bunlardan bir tanesidir. Her ne kadar bu çalışmada önemli olan Bourdieu'nün sermaye kavramı olsa da, "alan" kavramı bilinmeden sermaye olgusunun anlaşılması güçtür. Alanlar, kısaca toplumsal düzlemde değerli kabul edilen birtakım kaynaklara erişmek amacıyla zaman içerisinde ortaya çıkan toplumsal yapılardır. Her toplumda çeşitli insan gruplarının belli kazançlara sahip olmak amacıyla yer aldığı alanlar vardır. Bu alanlarda daha fazla yer edinmek, daha güçlü olmak için çeşitli sermayelere sahip olunması gerekmektedir. Her alanın kabul ettiği sermaye türü birbirinden farklıdır. O sermayelere sahip olmak bireyi yer aldığı alanda daha üstün kılmaktadır (Swartz, 2015, s.54).

Bourdieu'nün kuramı çalışmanın temel kavramı olan dijital eşitsizlik üzerine önemli bir yol gösterici olarak kabul edilebilir. Yazarın sermaye kavramı alanlarda üstünlük sağlamak için sahip olunması gereken edinimlerdir (Swartz, 2015, s.56). Bu sermayeye sahiplik biçiminde de Bourdieu'ye göre eğitim ve ailenin önemli bir yeri vardır. Çeşitli sermaye biçimlerine daha fazla sahip olan aileler yeni nesillerini de bu sermaye türlerine sahip olacak şekilde yetiştirir. Onları daha iyi eğitim kurumlarına göndermek ve bu eğitim kurumlarında yaşıtlarına göre daha iyi eğitim almasını sağlamak bunlardan biridir (Yanıklar, 2010, s.134). Özetle, ekonomik, sosyal ya da kültürel sermaye biçimlerine daha fazla sahip olan gruplar hem alanlarda daha fazla söz sahibi olur hem de yeni nesillerini kendileri gibi söz sahibi olacak şekilde yetiştirir.

Dijital iletişim, günlük yaşam, iş ve eğlence için her zamankinden daha yaygın hale gelince, eşitsizlik üzerindeki etkileri de giderek daha derin hale gelmektedir. Bu teknolojilerden en çok kazananların edindiği yeni bir "dijital sermaye" var mı? Bu alanda çalışmalar yapan araştırmacılar, kavramın kapsamlı ve bilgili bir analizi ile bu sorunu ve bunun politika ve üzerindeki etkilerini de ele almaktadır.

Bourdieu'nun sermaye analizinden esinlenen Massimo Ragnedda ve Maria Laura Rui (2020), kavramı teorik olarak dijitalle uyarlamışlardır. Çalışmada dijital sermaye,

dijital beceriler ve yetkinliklerdeki farklılıkları hesaba katan bir endeksin oluşturulmasıyla işlevsel hale getirilmiştir. Ayrıca dijital sermaye diğer sermaye biçimleriyle (ekonomik, sosyal ve kültürel) ilişkilidir ve dijital sermayenin, ekonomik ve kültürel kaynaklara sahip olanların dijital ortamları daha büyük avantaj elde etmek için kullanmalarına izin veren bir köprü sermaye olarak nasıl çalıştığını gösterir. Bu, sonuçları ölçmeyi amaçlayan "dijital uçurumun üçüncü düzeyi" üzerine önemli bir yeni araştırma dalgasına işaret etmektedir (Ragnedda ve Ruiiu, 2020). Bu hem teorik hem de ampirik olarak oldukça önemli bir çalışma olduğu söylenebilir.

Ragnedda ve Ruiiu (2020), çalışmalarını iki boyutlu (hem fiziksel erişimi hem de dijital yeterlilikleri içerir) olarak tasarlamışlardır. Dijital sermaye, erişimdeki eşitsizlikler (dijital eşitsizliğin birinci düzeyi), kullanımdaki eşitsizlikler (ikinci düzey) ve yararlar ve somut sonuçlar (üçüncü düzey) ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, dijital sermaye diyalogunun ilk iki dijital eşitsizlik düzeyiyle kurucu unsurlarının, BİT erişimini ve kullanımını kolaylaştırarak/engelleyerek nasıl olduğunu göstermektedir. Ayrıca, dijital sermaye, farklı dijital deneyimler ve çevrimdışı sermayeler arasındaki etkileşimden kaynaklanan farklı somut sonuçlar üreterek üçüncü düzey dijital eşitsizlikle bağlantılı olan bu sermayenin köprü niteliğini de vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, dijital sermayenin tanımlanmasının ve nicelleştirilmesinin, dijital sermayenin bireysel düzeyinin, dijital eşitsizliklerin genişletilmesine (veya aksine daraltılmasına) nasıl katkıda bulunabileceğini ve bunun da (yeniden) üretimde rol oynayacağını anlamak için gerekli olduğunu ileri sürmektedirler.

İnterneti güvenle kullanmak ve sermayeden yararlanabilmek için dijital sermaye düzeyi yaşamsal önem taşımaktadır. Bu kitabın iddia ettiği şey, bilgi çağında (Castells, 2011) veya bilgi toplumunda (Feather, 2013) verimli bir şekilde etkinlik göstermek ve hareket etmek ve hem dijital hem de sosyal olarak dahil olmak için bireylerin belirli bir düzeyde dijital sermayeye ihtiyaç duyduğudur. Bourdieu'cu terimlerle, bu nedenle, dijital ortamda bulunmak ve başarılı bir şekilde çalışmak ve bundan en iyi şekilde yararlanmak için dijital sermaye gereklidir. Bununla birlikte, çevrimiçi ve çevrimdışı arasındaki fark bulanıklaştığından ve sosyal ve dijital eşitsizlikler çok sıkı bir şekilde iç içe geçtiğinden, dijital sermaye bireysel günlük yaşamda giderek daha önemli hale gelmektedir. Burada, önce BİT'lere erişim ve ardından bunları kullanma yetkinlikleri dijital bir toplumda faaliyet gösterecek hayati unsur olarak görülmektedir. Bu nedenle, dijital sermaye, dijital erişimin ve dijital yetkinliklerin basit bir seçenek değil, giderek daha fazla bir zorunluluk

haline geldiğini vurgulamaktadır. Dijital sermaye, diğer sermaye türleri gibi, eşitsiz olarak dağıtılır ve bu nedenle, sosyal eşitsizlikleri güçlendirme ve etkileme eğilimindedir. Dijitalleşme ile ilgilenen sosyologlar ve dijital eşitsizlikleri, bunların toplum ve günlük yaşam üzerindeki etkilerini araştıran akademisyenler için hayati önem taşıyacak bir kavramdır. Dijital sermaye, dijital teknolojileri güvenle ve doğru bir şekilde kullanarak bireylerin sosyal hayatta yükselme kapasitesini teşvik etmek için, günlük hayata yatırım yapmak, somut/soyut varlıkların doğasını vurgulamak için ekonomik araştırmalar tarafından da kullanılan bir kavramdır. Yaklaşımına göre, dijital sermaye, dijital eşitsizliklerin çok boyutluluğuna ışık tutmaya yardımcı olan ve dijital bölünmeyi ölçmek için önemli bir kavramsal ve deneysel araç sunan bir kavramdır. Bununla birlikte, hem kavramsallaştırma hem de operasyonel hale getirilmesi / uygulanabilirliği derin bir analiz ve tartışma gerektirmektedir.

2.1.2.4. Weberyen Bakış Açısı

Massimo Ragnedda (2017), Max Weber tarafından ortaya konulan teorik çerçeve üzerinden eşitsizliklerin dijital dünyada nasıl yeniden üretildiğini ve sosyal eşitsizliklerle nasıl bir ilişkisi olduğunu yorumlamaktadır. Teknoloji üzerine çok az tartışma yürütüyor olsa da, Weber'in teorik çerçevesi dijital eşitsizlikleri okumak ve çözümlemek için yararlı bir bakış açısı sunmaktadır (Ragnedda, 2017, s.29). Weber sınıf, statü ve iktidarı herhangi bir toplumda tabakalaşma biçimleri olarak görmektedir. “Maddi kaynaklara eşit olmayan erişim” olarak görülen sınıf, nihai faktör olarak görülmez. Bu tür yaklaşımlar sınıfı, tabakalaşma sürecindeki en önemli faktör olarak görürken, Weber'in tanımladığı sınıfa göre ise sadece bireylerin toplumdaki ekonomik konumunu belirlemektedir. Diğer bir deyişle, ekonomik faktörler kişinin toplum içindeki bireysel konumunu belirlemede anahtar rol oynamaktadır. Fakat bu büyük bir resmin sadece bir kısmıdır. Statü, prestij ve onur, sosyal grupları ve bireylerin toplumdaki konumunu değerlendirirken göz ardı edilmemelidir. Tabakalaşmanın üçüncü ve son unsuru olan siyasi iktidar, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda statü grupları ve bireylerin siyasi arenanın diğer üyeleriyle olan bağlarıyla da tanımlar. Bu internetin ağ toplumundaki üyeliğin genişlemesi ve güçlendirilmesinde gittikçe daha önemli hale gelen rolü ile ilişkilidir. BİT'ler aracılığıyla belirli statü gruplarının diğer üyeleriyle etkileşime girme kapasitesi ve becerileri, dijital ortamda önemli bir role sahiptir ve dijital eşitsizliği etkileyen faktörlerden birisidir (Ragnedda, 2017, s.30).

Sosyal eşitsizlikler, sosyal yapıya ve sosyal hiyerarşiye yansıyan eşitsiz kaynakların ve ödüllerin dağılımına sebep olmaktadır. Kaynakların eşitsiz dağılımı, internete eşit bir şekilde erişim sağlamamayı da etkilemektedir (birinci seviye). Geniş bant interneti benimseme ev erişimi, sadece fiziksel erişimin kalitesindeki iki farklı alandan bahsetmek gerekirse, hem gelir(sınıf) hem de meslek veya aile eğitimi (statü) ile ilgilidir. Farklı sosyo-kültürel ve ekonomik geçmişlere ek olarak BİT'lere eşit olmayan erişim, bu teknolojilerin eşitsiz kullanımını üretme eğilimindedir. BİT'lerin benimsenmesi ve kullanımındaki bu eşitsizlikler, aynı zamanda bireylerin sosyal konumlarını iyileştirmek için (üçüncü düzey) sosyal alanda kullanabilecekleri kaynaklara ve değerli bilgilere eşit olmayan erişime neden olmakta, böylece sosyal eşitsizlikleri artırmakta ve güçlendirmektedir (Ragnedda, 2017, s.50).

Ragnedda (2017), sosyal tabakalaşma sürecini ve bu sürecin internet erişimi ve kullanımını nasıl etkilediğini ele almaktadır. Bunu yaparken sınıf, statü ve iktidar arasındaki üçlü ilişkiye dayanan Weber'in sosyal tabakalaşma kavramından büyük ölçüde yararlanmaktadır. Böyle bir yaklaşımın, İnternet kullanımının içinde bulunduğu sosyal yapı tarafından nasıl koşullandırıldığını anlamamıza yardımcı olabileceğine ve İnternet'in benzersizliği kabul edildiği sürece bunu dijital dünyaya uygulayabileceği savunmaktadır. İnternetin tabakalaşmasını ve bu tabakalaşmanın, sosyal gerçeklikte olduğu gibi, sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda statü, prestij ve güç tarafından da şekillendirildiği argümanını ortaya koymaya çalışmaktadır. Nüfusun belirli kesimleri sistematik ve düzenli olarak teknolojiyi, özellikle interneti kullanır ve ondan fayda sağlayarak toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını güçlendirir. O halde, dijital tabakalaşma, sosyal eşitsizlikleri etkileyen ve benzer modellere dayanan dijital alandaki yapılandırılmış bir eşitsizlik biçimidir. İnternetin ve çevrimiçi bilginin bu tür eşitsizlikleri ve farklı kullanımları yalnızca sınıf ayrımına (ekonomik faktörler) değil, aynı zamanda statü ve güce de dayanmaktadır (Ragnedda, 2017, s.67).

Bu nedenle, sosyal tabaka olarak düşük bir konumun sosyal sonuçlarından zaten muzdarip olan bireyler, çevrimiçi faaliyetlerini tatmin edici ve değerli kılmak için erişim, fırsat ve becerilerden yoksun oldukları için dijital olarak daha fazla ayrımcılığa uğrarlar. Dijital olarak ayrımcılığa uğrayanlar, yalnızca sosyal sistemdeki ödüller açısından cezalandırılmamakta, aynı zamanda şu anda birçok faaliyetin gerçekleştiği dijital bir dünyanın dışında kalmaktadırlar (Ragnedda, 2017, s. 68).

2.2. Dijital Teknolojiler

Bu bölümde dijital kültür ve dijital antropolojinin alan yazındaki yerine değinmeden önce dijital teknolojilerden bahsedilmektedir. Dijital teknolojileri açıklarken ortaya çıkış sırası dikkate alınmıştır.

2.2.1. İnternet ve Web Teknolojileri

20. yüzyıla damgasını vuran en önemli gelişmelerden birisi İnternettir. Bilindiği üzere İnternet kültürel alanı hızlı bir şekilde dönüştürmektedir. Nitekim internet son zamanların en etkili iletişim teknolojisi olarak nitelendirilmektedir (Güzel, 2007, s.183). İnternet; bilginin depolanmasını, işlenmesini insanlar tarafından kolay bir şekilde ulaşılmasını sağlayan, birden çok bilgisayarı birbirine bağlayan küresel bir ağ sistemi olarak tanımlanabilir. Bu ağ, birbirine bağlı donanım ve yazılım sistemlerinden oluşmaktadır (Slevin, 2007). İnternetin ortaya çıktığı ilk zamanlarda donanımlar için fiziksel bağlılık gerekmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte artık kablosuz bağlantı özelliğine sahip donanım ve aygıtlar da internete erişmeye başlamışlardır. İnternet, pek çok icat gibi askeri ve bilimsel ihtiyaçlar sonucunda ortaya çıkmıştır. ABD’de 1960’lı yıllarda savaş ihtimaline karşı askeri iletişimi sağlamak için merkezdeki bilgisayarda bulunan bilgilerin başka bir bilgisayara yerel ağ bağlantısıyla teknik olarak aktarmaya yönelik çalışmalara başlanmıştır. ABD Savunma Bakanlığı’nın araştırma bölümünde gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde istenilen bilgi transferi gerçekleşmiştir. Bu gelişmeyle birlikte 1969 yılında ARPA-NET (Advanced Research Projects Agency) adında askeri bir bilgisayar ağı kurulmuştur. Aradan çok zaman geçmeden 1972 yılında bu ağ sistemi 40 bilgisayarın bağlantı kurduğu bir yapıya dönüşmüştür. 1975 yılına gelindiğinde ise belli amaçlara yönelik kullanıma açılmıştır. 1982’de artık ARPA-NET’e bağlı bilgisayarların sayısı oldukça artış göstermiştir. Bu durumla birlikte harekete geçen ABD hükümeti MILNET adında sadece askeri amaçla kullanılacak yeni bir ağ kurmuştur. 1990 yılında artık İnternet adını alınca ARPA-NET kapatılmıştır. ARPA-NET, İnternetin gelişimde önemi yadsınamaz bir gelişmedir (Timisi, 2003, s.123).

Türkiye’ye internet bağlantısı ilk kez 12 Nisan 1993 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversite’sinde (ODTÜ) gerçekleştirilmiştir. ODTÜ üzerinden sağlanan İnternet uzun süre ülkeye sağlanan tek hat olmuştur. Daha sonra 1994 yılında Ege Üniversitesi, 1995 yılında Bilkent ve Boğaziçi Üniversitesi, 1996 yılında ise İstanbul Teknik Üniversitesi

İnternete erişim sağlamıştır. 1996 yılından itibaren ülke genelinde yaygınlaşmaya başlayan internet, üniversitelerin dışında resmi ve özel kurumlarda da kullanılmaya başlamıştır (Özgit ve Çağıltay, 2018, s.11).

Temeli İnternet olan Web sistemi, internet üzerindeki mekanizmaların kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Web sistemi www (World Wide Web) ile dünya çağında bir ağ haline gelmiştir. İnternetin bilgisayarlar, hizmetler ve ağlar üzerinden birbirine bağlanmasına izin veren bir ağıdır. Web teknolojisinin gelişim süreci dönemlere ayrılmaktadır. Bu dönemler internetin kendisinin, yayıncının ve kullanıcının değişiklik gösteren özelliklerini ortaya koymak için kullanılmaktadır. Birbirini takip eden yıllarda internetin gelişimi dört dönemde incelemek mümkündür. Bu dönemler Web 1.0, 2.0, 3.0 ve Web 4.0 olarak adlandırılmaktadır. İnternet ilk yaygınlaşmaya başladığı 1990'lı yılların başlarında geleneksel medya ile benzer özelliklere sahipti. İnternet kullanıcıları ilk zamanlarda sadece okuyucu konumundaydı. Başka bir deyişle İnternet kullanıcılarına tek taraflı bir iletişim sunmaktaydı. Web sitesi yöneticileri hangi içeriği üretip, sunarlarsa kullanıcılar da bu içeriklerden yararlanabilmekteydi. Az sayıdaki Web sitesi, sadece içerik okumak, program indirmek için kullanılmaktaydı (Vlist vd., 2007, s.17). Bu noktada internet, etkileşimden uzak ve içeriğine müdahale edilemeyen bir yapıdaydı. Web 1.0 olarak adlandırılan bu aşama, 1989 yılında Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi'nde (CERN) Hyper Text Markup Language (HTML) yazılım dilini geliştiren ve Web' in kurucusu olarak görülen Tim Berners Lee tarafından geliştirilmiştir. Web 1.0 teknolojisi günümüz internet teknolojisi ile karşılaştırıldığında oldukça basit sayfalardan oluşmaktaydı. İki taraflı iletişimin pek mümkün olmadığı içerikler sadece teknik bilgiye sahip sunucular tarafından üretilmekteydi. Dolayısıyla Web 1.0 teknolojisi bir televizyon veya radyo gibi tek tarafın aktarımının söz konusu olduğu yapıdaydı.

2004 yılında Tim O'Reilly tarafından geliştirilen Web 2.0 etkileşime ve oldukça çeşitli uygulamaya olanak sağlayan bir teknoloji haline gelmiştir. Web 2.0 döneminde İnternet, sosyal bir ağ özelliği göstermekte ve kullanıcılar internet platformları üzerinde izin verilen ölçüde okur yazar olabilmektedirler. Kullanıcılar artık içerik üretebilen, geri bildirim sağlayabilen, aktif ve etkileşimli bir konuma gelmiştir (Anderson, 2007, s.2). Web 1.0 döneminde tüketici olan kullanıcılar Web 2.0 dönemiyle birlikte içerik üretmeye başlamışlardır. Günümüzde hayatımızın bir parçası haline gelen bloglar, sözlükler ve sosyal ağlar Web 2.0 teknolojisinin birer sonucu olduğu söylenebilir. Bunun sonucunda Web 2.0 adeta bir sosyal devrim niteliği taşımaktadır (Erbner vd., 2007, s.560).

Web 3.0 dönemi, Sheth ve Thirunarayan (2012) *Semantics Empowered Web 3.0.* adını verdikleri kitapta Web 3.0. “*Semantik Web*” olarak öne sürmektedirler. Web 3.0 diğer adıyla semantik Web, İnternette bulunan verilerin, yorumlanması ve anlamlandırılması işleminin bilgisayar tarafından gerçekleştirilmesidir. Web 3.0 döneminde var olan metin sadece nicelik yönünden değil, anlamsal olarak da sıralanabilmektedir. Web 3.0 teknolojisi bireylerin kullandıkları Web siteleri, arama motorları üzerinden yaptıkları aramalardan çıkarımlar yapabilmekte ve dolayısıyla özel ve etkili sonuçlar sunabilmektedir.

Web 3.0 bilgilerin anlamlandırılması ve arasındaki bağlantıların sağlandığı süreç iken, Web 4.0 zihinler arasındaki bağlantıların sağlandığı internet dönemine işaret etmektedir. Simbiyotik Web olarak da adlandırılan Web 4.0, zihin kontrolüne imkân sağlayan güçlü bir Web arayüzü sunmaktadır. Daha basit bir şekilde ifade etmek gerekirse makineler Web’in içeriğini okumakta akıllıca hareket eder ve Web sitelerini oldukça hızlı, kaliteli ve yüksek performansla yüklemek ve daha fazla arabirimi sağlamak için öncelikle neyin yapılması gerektiğine karar verir (Aghaei, Nematbakhsh, Farsani, 2012, s.8).

2.2.2.Sosyal Medya

Sosyal medyanın ortaya çıkmasını sağlayan teknolojik gelişme Web 2.0 döneminde gerçekleşmiştir. Web 1.0 döneminin tek taraflı bir iletişim sunması ve dolayısıyla durağan bir ortam olmasına neden olmaktadır. Bu durağanlık ve tek yönlü iletişim kısa süre içerisinde kullanıcıların da içerik üretebildiği Web 2.0 döneminin başlamasına sebep olmuştur. Başka bir deyişle Web 2.0 dönemi sosyal medyanın oluşmasında en önemli etkidir. Sosyal medya gerek günlük hayatta gerekse akademik alanyazında “sosyal ağ” olarak da kullanılmaktadır. Sosyal medyanın pek çok tanımı bulunmaktadır. Van Dijk sosyal medyayı bir şeylerin paylaşılmasını sağlayan İnternet uygulamaları şeklinde tanımlamaktadır. Bu uygulamalar mesaj, fotoğraf, video, müzik, bilgi ve enformasyon ağı ve hatta oyunlar (çevrimiçi oyun) olabilir (Dijk, 2018, s.251). Sosyal medya hem yeni platformların ortaya çıkması hem de kullanıcıların artmasıyla her geçen gün etki alanını genişletmektedir. Verileri, insanları, örgütleri dolayısıyla birçok şeyi bir araya getiren sosyal platformlar internette önemli faaliyetler yürütmektedir. Bu siteler sadece iletişim için değil, e-ticaret, pazarlama, eğitim, medya, kültürel üretim,

eğlence, sağlık uygulaması ve siyasal amaçlar da dahil oldukça farklı alanda kullanılmaktadır (Castells, 2012, s.200).

Genel bir kavram olarak kullanılan sosyal medya kullanım amaçlarına yönelik farklı özelliklere göre ayrılan birçok mecraadan oluşmaktadır. Söz gelimi bu uygulamalar sosyal ağlar, mesajlaşma tabanlı uygulamalar, bloglar, wikiler, video paylaşım siteleri, sanal dünyalar, ses tabanlı mecralar, haber ve bilgi indeksli ağlar olarak sıralanabilir. Takip eden kısımda en çok kullanıcıya sahip sosyal medya platformlarının yapısına yönelik açıklamalar yer almaktadır.

Dünyada en fazla kullanıcıya sahip sosyal ağların başında Facebook, Instagram, Twitter, Youtube ve WhatsApp siteleri gelmektedir (We Are Social, 2021). Facebook, insanların kendi profil sayfalarını oluşturduğu, bu sayfalarında fotoğraf, video, metin paylaşabildiği aynı zamanda mesaj, görüntülü konuşma aracılığıyla sosyalleşebildikleri bir ortam sağlamaktadır. Facebook aynı zamanda kullanıcıların çevrimiçi oyun oynayabildikleri bir ortam da sunmaktadır. Diğer bir kullanıcı sayısı fazla olan sosyal ağ ise Instagram'dır. *Instagram* kullanıcıları oluşturdukları profil sayfalarında, fotoğraf ve video paylaşımları gerçekleştirebilmektedirler. Kullanıcılar isteğe bağlı olarak birbirlerinin profil sayfalarını takip ederek paylaştıkları görselleri beğenme, yorum yapma ve birbirlerine gönderme seçenekleri bulunmaktadır. Ayrıca çok takipçiye sahip ve arkadaşlarının etkileşimde olduğu sayfaların “keşfet” adı verilen kısmında görebilmektedirler. Son dönemde hikaye adı verilen ve 24 saat içinde silinen içeriklerin paylaşılması, *reels* adı verilen görsellerin montaj yapılmasına olanak veren ve canlı yayın yapma özelliği ile birlikte kullanıcı sayılarını oldukça arttırmıştır. Diğer bir sosyal medya mecrası Twitter'dır. Twitter kullanıcıların oluşturduğu profillerinde 280 karakter uzunluğunda olan metinsel içerik oluşturup takipçileri ile paylaşmasını sağlayan bir mikroblog sitesidir. Twitter, kullanıcıların bulunduğu ülke ve dünya üzerinde *hashtag* ile paylaşım yapmalarını sağlamaktadır. *Hashtag* özelliği ile anlık belirlenen *trend topic* başlığı ile oluşturulan gündemi takip edebilmekte ve bu *hashtag* ile paylaşım yapabilmektedir.

TikTok ya da Çin'de bilinen ismiyle Douyin, kullanıcılarına müzikal, dans, oyunculuk, dudak senkronizasyonu ile birçok video montaj yapma olanağı sunmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de en çok kullanılan uygulamalar arasında yer alan TikTok Musical.ly ismiyle ortaya çıkmış mecraayı da satın alarak genişlemesinde büyük bir ivme kaydetmiştir.

Sosyal medyanın en aktif mecralarından bir tanesi de YouTube'dır. YouTube diğer sosyal medya platformlarının aksine sadece video paylaşımına ve arama motoruna sahip bir Web sitesidir. YouTube, müzik klipleri, filmleri, video blogları ve eğitim videoları içermektedir. Başka bir deyişle kullanıcılar ve şirketler tarafından oluşturulan oldukça farklı medya içeriklerine sahiptir. Kullanıcılar, istediği şekilde içerik üretebildikleri gibi diğer kullanıcıların da kanallarını takip edebilmektedirler. Bunun sonucunda paylaşılan içeriği beğenme, yorum yapma seçeneğine sahiptirler. Videoların izlenme sayıları herkes tarafından görülmektedir. Ayrıca kullanıcılar birbirlerinin kanallarına abone olarak yüklenen videolardan haberdar olabilmektedir. Videoların aldığı beğenme ve kanallarının abone sayıları kişinin popülerliğini artırarak reklam geliri elde etmesini sağlamaktadır. YouTube platformunu diğerlerinden ayıran temel özelliklerinden biri maddi gelir elde edilebilmesi olduğu söylenebilir.

Akıllı telefonların ortaya çıktığı andan itibaren yaygınlık gösteren WhatsApp, Viber, WeChat, Bip, Telegram, Signal gibi platformlar mesajlaşma tabanlı sosyal ağ platformlarıdır. Metin temelli olan bu programlar metnin yanında kişiye ya da birçok kişiden oluşan mesaj grubuna fotoğraf, video, ses, konum paylaşımı yapabilen oldukça zengin içeriğe sahip platformlardır. Mesaj tabanlı platformların akıllı telefona uygulama olarak yüklenmekte ve telefon numarası ile giriş yapılmaktadır. Telefon numaraları kayıtlı olan ve uygulamayı yükleyen diğer insanlar ile irtibat kurulabilmektedir.

2.2.3.E- Devlet Uygulamaları ve Sayısal Vatandaşlık

Teknolojinin gelişmesi hem bireylerde hem de birçok kurum ve kuruluşta değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimleri hayatı kolaylaştıran birtakım fırsatlar olarak düşünmek mümkündür. Başka bir ifadeyle, çeşitli fırsatlar sunan teknolojik gelişmeler zamanla kamuya da yansımıştır. Elektronik devlet uygulamaları olarak geliştirilen e-devlet sistemi, halkın kamu ile ilgili işlemlerini gerçekleştirdiği internet hizmetidir. E-devlet, devlet tarafından gerçekleştirilen birçok işlemin, hizmet ve servislerin uygun bilişim teknolojisi kullanarak elektronik ortama aktarılması olarak ifade edilebilmektedir (Emiroğlu, 2003).

Kurum ve kuruluşlarının elektronik ortamda gerçekleştirilmesi gereken birçok işlemi ya da sunulan hizmet, servislerden yararlanma olanağı bireylerin sayısal vatandaşlık öz yeterlilikleriyle ilgilidir. Sayısal vatandaşlık çevrimiçi topluma dahil olabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Ribble, 2011, s.1). Sayısal vatandaşlar

interneti gün içinde birçok etkinliği yerine getirmek amacıyla kullanmaktadır. Bunun yanında sayısal vatandaşlar, günlük yaşam rutinlerini internet ile bütünleştirmişlerdir (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007, s.12). Ayrıca e- devletin bireyleri birer sayısal vatandaş olması da gerekmektedir.

Dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de 2000’lerin başlarında e-devlet yolunda ilk adım atılmıştır. Türkiye 2001 yılında E-Avrupa+ uygulamasının Türkiye’de E-Türkiye projesi olarak uyarlanmasıyla olmuştur (Erdem, 2014). E-Türkiye ile ilk olarak bir dizi ölçüt belirlenip uygulamaya koyulmuştur. Bu kriterler, hizmetlerin aynı noktadan sunulmasının gerekliliğini vurgulanmıştır (Alır vd., 2007). Şu an pek çok hizmet devlet kapısına gitmeden elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Vatandaşlar e-devlet aracılığıyla hastane randevusu alma, vergi borcu ödeme, tapu işlemleri, ceza-borç sorgulama gibi birçok işlemini gerçekleştirebilmektedir.

2.3.Dijital Kültür

Bilgi ve iletişim teknolojileri her geçen gün gelişmekte ve sürekli yenilenmektedir. Bu gelişmeler iletişim mekanlarının da değişmesine sebep olmaktadır. İletişim teknolojilerinin günlük yaşamdaki dönüştürücü etkisi her geçen gün artmaktadır. Dijital teknolojilerin daha erişilebilir ve yaygın hale gelmesiyle, hayatın her anında dijitalleşme söz konusu olmuştur. Bu durum geleneksel kültürel yapıların aksine daha farklı bir kültür olan dijital kültürü meydana getirmiştir. Dijital eşitsizlik olgusunda olduğu gibi dijital kültür kavramsallaştırmasında da araştırmacılar arasında birtakım farklılıklar olduğu görülmektedir. Castells (2001) internet kültürü, Levy (2001) siber kültür, Jones (1998) sanal kültür, Manovich (2001) ise enformasyon kültürü şeklinde nitelendirmektedir.

Dijital kültürün ne anlama geldiğini kavrayabilmek için kültür kavramını tanımlamak gerekmektedir. Kültürün İngilizcedeki en karmaşık, iki veya üç kelimeden biri olduğu düşünülmektedir (Williams, 1981, s.87). 1950’lerin başlarında Kuzey Amerikalı antropologlar Kluchon ve A.L. Kroeber kültürün tanımına dair yaptıkları alanyazın taramasında 161 farklı tanıma ulaşmışlardır (Eriksen, 2019, s.18). Elbette bu kadar tanımları burada ele almak mümkün değildir. Fakat tanımlar incelendiğinde birçoğunu aynı anlama geldiği görülmektedir. Son zamanlarda yapılan tanımlar, gerçek davranış ile bu davranışın arkasında yatan soyut değerler, inançlar ve algılar dünyası arasında ayırım yapma eğilimdedir. Başka bir deyişle “kültür bir toplumun ortaklaşa sahip olduğu ve

üyelerine yaydığı, davranışa yansıyan, o davranışı yaratan ve yorumlamada kullanılan görüşler, değerler ve algılardır” (Haviland vd., 2008, s.103). Son zamanlarda ise kültürel alanda yapılan tartışmalara bireylerin ve toplumların dijital alandaki yaşamları da dahil olmaktadır.

Dijital kültür, teknolojinin hayatımızda daha fazla yer alması ve günümüzde oluşturduğu yenilik ve değişimler doğrultusunda alışkanlıklarımızı değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan kültürel yapıdır (Acar, 2018, s.233). Hem bilgisayar teknolojileri hem de mobil aygıtlar ve internet aracılığıyla bu yeni kültürün temelleri atılmıştır. Bunun bir kültür olarak görülmesinin ana sebeplerinden birisi, bireylerin sadece boş vakitlerinde değil, çalışma ve serbest zamanları dışında diğer tüm zaman dilimlerinde de internete erişebilme şansı elde edebilmesidir. İnternet teknolojilerinin böylesine yoğun kullanılması ve internette oldukça zaman geçirilmesi, bireylerin, toplumların kültürel yapısında, iletişim tarzında, aile ve arkadaşlık ilişkilerinde bulundukları etkileşimlerde değişikliklere neden olmaktadır. Bunun bir sonucu olarak İnternet ve İnternet aracılı sosyal ağlar günümüzde yeni bir kültürel yapısı oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçları, televizyon, radyo, kayıtlı müzik, film artık dijital olarak üretilmekte ve giderek daha fazla dijital olarak dağıtılmaktadır. Bu çeşitli medya araçları dijital formata dönüştürülerek internet ve video oyunları gibi farklı platformlarla uyumlu bir medya ortamı oluşturmaya başladılar (Gere, 2019, s.16). İnsanlar günlük yaşamda yaptığı işlerde de benzer teknolojileri kullanmaktadır. İster yazılı işlemlerin gerçekleştirilmesi ve verilerin depolanması için zorunlu gereksinimler olan bilgisayarlar olsun, ister büyük marketlerdeki veya fabrikalardaki tüm envanteri işleyen bilgisayarlar olsun her şey dijital olarak izlenip ve kontrol edilmektedir.

Dijital kültür, teknoloji ve internetin insanların etkileşim şeklini nasıl değişim ve dönüşüm geçirdiğini açıklayan bir kavramdır. Dijital kültür, bireyin etrafındaki sayısız ikna edici teknolojinin ürünü olarak nitelendirilebilir. Diğer bir deyişle, dijital kültür yıkıcı bir teknolojik yeniliğin sonucunda ortaya çıktığı ifade edilebilir. Dijital kültür, birden fazla konuya uygulanabilir fakat tek kapsayıcı temaya bağlıdır; insan ve teknoloji arasındaki ilişki. Devletlerin ve diğer gelişmiş kurumların amaçlarına yönelik yapılan işlemleri takip etmek için kullandıkları araçların hepsi dijital teknolojiye dayanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak her türlü bilgi artık dijital formdadır. Sosyal hizmetler, sigortalar, tüm fatura sistemleri, boş zaman etkinlikleri, banka işlemleri, eğitim, hukuki

işlemler, istihdam gibi birçok işlem dijital ortam üzerinden gerçekleştirilebilmektedir (Gere, 2019, s.15).

İnternetin kitlesel bir iletişim biçimi olarak ortaya çıkması ve kişisel bilgisayarların ve akıllı telefonlar gibi diğer aygıtların yaygın kullanımı nedeniyle dijitalleşme, kültür üzerinde de etkin olmaya başlamıştır. Dijital teknolojiler dünyanın her yerinde oldukça yaygın hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak dijital kültür çalışması potansiyel olarak günlük yaşamın tüm yönlerini kapsamaktadır. Diğer bir deyişle dijital kültür sadece İnternet veya modern iletişim teknolojileriyle sınırlı değildir.

2.4.Dijital Antropoloji

Antropoloji, etimolojik köken bakımından Yunanca *anthropos* (insan) ve *logos* (bilim) kelimelerinden türetilmiştir. Antropoloji, insanın kökeni, biyolojik özelliklerini somatik yapısını, kültürel etkilerini, sosyal yaşantılarını konu almaktadır. Başka bir deyişle antropoloji, insan toplum ve ait olunan kültürü ele alan kendine özgü tekniğiyle inceleyen bilim dalıdır (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s.47; Örnek, 1971, s.21). Türk Dil Kurumu ise antropolojiyi “İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalı” olarak tanımlamaktadır (www.sozluk.gov.tr).

Antropoloji bilimi hakkında ileri sürülen yaklaşımlara bakıldığında üç temel tanımlama söz konusudur. İlk olarak antropoloji, insanların ve sosyal grupların derin bir analizini gerçekleştirmek için sosyolojiyi, psikolojiyi, biyolojiyi, eğitimi ve insanı konu alan tüm bilimleri birleştirir (Aarsen, 2001; Bernard, 2011; Cohen, 1978; Waitz, 1863). İkinci olarak “Antropoloji, dünyanın her yerinde, tarih boyunca yaşamış ve hala yaşayan insan toplumlarının incelenmesidir. Bu bilim dalı, insanları birbirinden farklı ve benzer kılan her şeyle ilgili güvenilir bilgi üretmeye çalışır” (Haviland vd, 2008, s.52).

Üçüncü olarak “Antropoloji, sosyal ve kültürel yaşamın karşılaştırılmalı olarak çalışılmasıdır. En önemli yöntemi, belirli bir sosyal düzende uzun soluklu alan çalışmasını içeren, katılımcı gözlemdir. Bu şekilde disiplin, farklı toplumların değişik yönlerini karşılaştırır ve devamlı olarak karşılaştırılacak ilginç tarafların arayışındadır” (Eriksen, 2019, s.20).

İnsan fiziksel, biyolojik ve kültürel yapıya sahiptir. İnsanın sahip olduğu bu yapıların bilimsel olarak incelenmesi antropoloji disiplinini birçok alt çalışma alanına ayrılmasına sebep olmuştur. Antropolojinin konusu 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında

bilimsel anlamda belirginleşmeye başlamıştır. Antropoloji disiplininin geç sayılacak bir dönemde ortaya çıkmış olmasının nedeni, aslında farklı adlarla diğer disiplinlerinin altında incelenmesiydi. Bunlar; sosyal antropoloji, kültürel antropoloji, etnografya, etnoloji, sosyoloji. Antropoloji disiplinin odağında ilkel, yabani insanların incelenmesi vardı. Tylor'un yüklediği anlamıyla insanın biyolojik incelenişinden farklı olarak kültürün ele alınışı söz konusuydu. Kültür alanı da çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmaktaydı. Bu başlıklar: Maddi kültür, din, folklor, sosyoloji, büyü, dil, hukuk ve çevre olarak sayılabilir.

1906 yılında ilk olarak Oxford'da yeni kürsüleşen disiplin kültürel ve fiziksel olarak iki alt disipline ayrılmıştır. Kültürel antropoloji ise kendi içinde dört ayrı dal olarak belirlenmişti. Bu dört dal arkeoloji, teknoloji, etnoloji ve sosyolojidir. 1909 yılında Cambridge, Oxford, Londra üniversitelerinde çalışma yapan akademisyenler, çalışma alanlarının ortak terminolojisini belirlemek üzere bir çalışma yürüttüler. Bu çalışma sonucunda etnografyanın okur-yazar toplumların betimleyici anlatılarını, etnoloji ve arkeoloji tarihlerini kurgulama çabalarını ve son olarak sosyal antropoloji toplumların kurumlarının karşılaştırmalı incelemelerinin oluşturduğu konusunda uzlaştılar (Özbudun, vd., 2007, s.99).

Haviland vd. (2008) antropologların çalışmalarını dört temel alt dalda sürdürdüklerini ifade etmektedir. Bu dört ana dal fiziksel antropoloji, kültürel antropoloji, arkeoloji ve son olarak dil bilimcilerdir. Fiziksel antropoloji, biyolojik antropoloji olarak da adlandırılmaktadır. İnsanın biyolojik yapısını incelemektedir. Bu doğrultuda insanın evrimsel gelişimini izlemekte ve geçmişten günümüze geçirmiş olduğu farklılıklara bakmaktadır. Fiziksel antropoloji aynı zamanda insanın çevreye uyum sağlama süreci üzerine de odaklanmaktadır (Haviland vd., 2008, s.53). Kültürel antropoloji, hem geçmişteki hem de günümüzdeki insan kültürleriyle ilgilenmektedirler. Kültürel antropolojiyi alanyazında sosyokültürel antropoloji olarak görmek de mümkündür. Antropolojinin bu dalı insanı kültürü üreten aynı zamanda sürdüren bir varlık olarak ele almaktadır. (Haviland vd., 2008, s.53). Kültürel antropolojiyi etnografya ve etnoloji olmak üzere iki ana öğeden oluşturmaktadır. Etnografya, kültürün daha çok alan çalışması yöntemiyle ayrıntılı bir şekilde betimlenmesidir. Başarılı sayılabilecek bir alan çalışması, söz konusu olan topluluğun içine karışılarak ve topluluğu kişisel gözlem yoluyla inceleyerek yapılmasıdır. Gözlem yapılırken incelenen grubun üyeleriyle görüşmeler de yerinde olacaktır. Bu sebeple etnografik araştırma şekline katılımcı gözlem

de denilmektedir. Kültürel antropolojinin diğer bir alt dalı olan etnoloji, kültürlerarası farklılıklar ve benzerliklerle ilgilenmekte ve kültürün tarihsel gelişimini konu almaktadır. Aynı zamanda kültürlerin birbirleriyle ilişkisini ele alan antropolojik kuramlar geliştirerek incelemekte ve çözümlemektedir (Haviland vd. 2008, s.69). Arkeologlar ise geçmişte yaşayan insanların kültürlerinden kalma nesneleri, iskelet kalıntılarını ve yerleşim bölgeleri gibi şeyleri incelemektedir. Bunu yaparken özellikle geçmişte yaşamış ve yazılı herhangi kayıt bırakmamış insan kültürleri üzerine bilgi toplamaya çalışırlar. Dil bilimciler kültürleri koruyan ve gelecek nesillere aktaran iletişim sistemleri ve diller üzerine çalışma yaparlar (Haviland vd. 2008, s.53).

Dijital antropoloji, insan ve dijital teknoloji arasındaki ilişkinin antropolojik olarak ele alınmasıdır. Dijital antropolojiyi yeni bir disiplin olarak görmek mümkündür. Dijital antropolojinin diğer birçok dijitalleşme kavramı gibi alanyazında farklı isimlendirmelere sahip olduğu görülmektedir. Bu farklı isimlendirmeler teknoloji antropolojisi (*techno-anthropology*), dijital etnografya (*digital ethnography*) (Knorr, 2011), siber antropoloji (*cyberanthropology*), ve son olarak sanal antropolojidir (*virtual anthropology*) (Weber ve Bookstein, 2011). Dijital antropoloji kavramının ayrımı açısından ve siborg antropolojisi (*cyborg anthropology*) ile karıştığı söylenebilir. Siborg, biyolojik ve yapay kısımlara sahip varlıklar için kullanılmaktadır. Başka bir deyişle yeni ortamlara uyum sağlamak amacıyla dış parçalar eklenmiş bir organizma olduğu söylenebilir. Siborg antropolog Amber Case insanların artık ikinci benliklerinin ortaya çıktığı ifade etmektedir. Dijital benlik olarak adlandırdığı bu ikinci benliği ussal bir uzantı olarak kabul etmektedir. Fiziksel benliğe önem verildiği kadar ussal benliğe de önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Siborg antropoloji insanı yeni bir tür olarak ele almaktadır. Bu yeni tür insanın hal ve hareketlerini, oluşturmuş olduğu kendi kültürünün incelenmesine siborg antropoloji denmektedir (Case, 2014). Dijital antropoloji ve siborg antropoloji arasındaki fark da buradan hareketle ifade edilebilir. Dijital antropoloji insanların yaşamlarını değiştirdiği ve çeşitli yeni kültürel farklılıklar oluşturduğu konusunu tartışmaktadır. Siborg antropoloji ise insan makine birleşiminden ortaya çıkan organizmanın incelenmesi ile ilgilidir.

Dijital antropoloji sosyal ağlar, sosyal medya platformları, bulut hizmetleri, teknolojik aygıtlar, bilgi erişimi ve mobil aygıtlar aracılığıyla etkileşim içine giren teknolojik destekle dijital bağlamlara odaklanan yeni bir yaklaşımdır (Miller ve Horst, 2020). Dijital antropoloji BİT'lerin hem kullanım hem de sonucun incelenmesini

içerebilen, hangi teknolojinin dönüştüğü kadar, insanların dönüşen bu teknoloji sonucundaki değişimlerinin bir çalışması olduğu söylenebilir. Dijital antropoloji, dijitalleşmeye dahil olan birçok alanın ilişkisini güçlendirmek ve geliştirmek amacıyla, daha önce yürütülen ve yürütülmekte olan araştırmalar için uygun bir disiplindir. Araştırmalar; psikoloji, sosyoloji, oyun teorisi gibi çeşitli akademik alanlara dayandığından dijital antropoloji çatı bir disiplin oluşturmaktadır (Horst ve Miller, 2020).

Dijital antropoloji, teknolojik değişimin sonuçlarını gözlemlemek ve hesaba katmak yerine, sürekli olarak daha ideal ve etik argümanlar sunmak amacıyla kullanılan bir disiplindir. Dijital dünyayı kuşatmak ve anlamakla görevli dijital antropoloji, belki de değişim yörüngelerinin dışında kalan toplumların olduğu yönündeki ilk yanılsamayı reddeder. İnsanın teknolojiyle deneyiminin tümüyle ilgili olan daha etkili bir disiplin olduğu düşünülmektedir.

Dijital antropoloji, dijital teknolojilerin iyi veya kötü sonuçları olup olmadığı konusunda sadece bir araç olmasından çok, bütünsel bir metodoloji sunmaktadır. Bundan dolayı, yeni teknolojileri çok daha geniş bir kültürel ve sosyal bağlamda konumlandırmak ve böylelikle kullanımlarına ve sonuçlarına ilişkin daha kapsamlı çalışmalardan ortaya çıkan içsel çelişkileri ve karmaşıklıkları gidermek adına olanaklı bir disiplindir. Dijital antropoloji, belirli gruplar için dijital teknolojilerin yükselişinin sonuçlarına, bu teknolojilerin antropolojik metodoloji içinde yer almasına veya belirli dijital teknolojilerin kullanılmasına yönelik başvurulabilir. Çoğunlukla insanlar akıllı telefon uygulamaları olarak en son dijital teknolojileri tercih etmektedir. Onlar için yapay zeka ve algoritmalar, örneğin anında yabancı dil çeviri hizmetleri, GPS navigasyonu veya daha doğru ses algılama olayı olarak deneyimlenir. Akıllı telefonların insanların sosyal yapısını bozması yönündeki tartışma bir yana, kullanıcılar telefonların kendi kişilikleriyle git gide artan bir şekilde uyumlu olduğunu görmektedirler. Başka bir deyişle farkında olmadan dijital arkadaşlarını evde yanlışlıkla terk etmişlerse kendilerini mahrum etme eğilimindedirler.

3.YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada “ardışık karma” model kullanılmaktadır. Ardışık (*sequential*) model ile yapılan araştırmalarda, çalışmanın bir aşamasında nicel yöntemler, başka bir aşamasında ise nitel yöntemler kullanılmaktadır. Ardışık modelin uygulanmasında önce nicel veya nitel yaklaşımlardan biriyle veri toplanmakta, bunu öteki yaklaşımı kullanarak veri toplama izlemekte, sonunda ise her iki yaklaşımla toplanan veriler birleştirilerek yorumlanmaktadır (Laher ve Kramer, 2019, s.310). Bu araştırmada ilk olarak nicel yöntem kullanılmıştır. Daha sonrasında ise anket uygulanan katılımcılar arasından seçilen bireylerle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. İki yöntemin bir arada kullanılmasının sebebi; sadece nicel yöntem ile toplanacak verilerin araştırma sorularının yanıtlanmasında yetersiz kalacağı düşünülmüştür. Başka bir ifadeyle katılımcıların dijital kültüre dahil olmaları ve bunun dijital eşitsizlik ile ilişkisini nitel yöntem kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Bu çalışmada Sakarya ilinden seçilen, yetişkin bireyler örneklem olarak belirlenmiştir. Evreninin Sakarya ili olarak belirlenmesinde Sakarya’nın kültürel anlamda çeşitlilik göstermesi en temel etkenlerden birisidir. Çalışmada kır ve kent karşılaştırması yapılmaktadır. Sakarya’da toplamda 16 ilçe bulunmaktadır. Bu ilçelerden Adapazarı, Erenler ve Serdivan merkez ilçeleri oluştururken Arifiye, Akyazı, Sapanca, Kaynarca, Karasu, Karapürçek, Kocaali, Hendek, Söğütli, Ferizli, Geyve, Pamukova ve Taraklı çevre ilçeleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde merkez ve çevrede yaşayan nüfusun oransal dağılımı dikkate alınmıştır. Örneklem seçimi sürecinde hem merkez ilçelerde hem de çevre ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus araştırmaya dahil edilmiştir. Burada amaç, hem merkezde hem de merkez dışında yaşayan kırsal nüfus mevcut olmasından dolayı kır-kent karşılaştırmasında tutarlı bulgulara ulaşılamayacağı kaygısını ortadan kaldırmaktır. Örneklem seçiminde yansız örnekleme tekniği kullanılmıştır. Yansız örnekleme, evrende bulunan tüm bireylerin örnekleme girebilme durumunun eşit olduğu bir yöntemdir. İlk olarak evrendeki tüm bireylerin bir listesi oluşturulur. Evreninin özellikleri dikkatli bir şekilde incelendikten sonra uygun örneklem büyüklüğüne karar

verilir. Sonrasında piyango yaklaşımı ya da yansız sayılar çizelgesini kullanarak evren içinden her seferinde tekey almak koşuluyla yansız (random) örnekleme yapılır (Ural, 2011, s.37)

Bu araştırmada örneklem Sakarya ilinin genel nüfusu ve ilçe nüfusları da göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Aynı zamanda ilçelerin nüfusları oranınca örnekleme alınacak bireyler demografik özellikleri de dikkate alınmıştır. Devamında ise örneklemin evreni temsil edecek sayıda olup olmadığı kontrol edilmiştir. Sakarya ilinin toplam nüfus 1 milyon 60 bindir. Araştırma 18 yaş ve üzeri bireylere yönelik olduğundan 18 yaş ve üzeri nüfus üzerinden örnekleme hesabı gerçekleştirilmiştir. 18 yaş ve üzeri nüfus ise 755 bin kişiden oluşmaktadır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) .05 güven aralığında 100 milyon evren büyüklüğü için 384 rakamının evreni temsil ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla 755 bin kişilik evren içerisinde 504 kişiyle elde edilen verilerin değerlendirilmeye alınması uygun görülmüştür.

Çalışmaya toplamda 504 kişi katılmıştır. Katılımcıların cinsiyet statüsü dağılımına bakıldığında 279'unun erkek (%55,4), 225'inin (%44,6) ise kadın olduğu görülmektedir. Demografik değişkenlerin oldukça önemli olduğu bu araştırmada katılımcılara çeşitli demografik sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların ilçelere göre dağılımı, Adapazarı 136 kişi (%27), Akyazı 45 kişi (%8,9), Arifiye 20 kişi (%4), Erenler 45 kişi (%8,9), Ferizli 15 kişi (%3), Geyve 25 kişi (%5), Hendek 40 kişi (%7,9), Karapürçek 6 kişi (%1,2), Karasu 30 kişi (%6), Kaynarca 12 kişi (%2,4), Kocaali 12 kişi (%2,4), Pamukova 15 kişi (%3,4), Sapanca 20 kişi (%4,0), Serdivan 71 kişi (%14,1), Söğütli 6 kişi (%1,2) ve son olarak Taraklı 6 kişi (%1,2) şeklindedir. Katılımcıların yaş aralıklarına bakıldığında 18-24 yaş arası 147 kişi (%29,2), 25-35 yaş arası 139 kişi (%27,6), 36-45 yaş arası 130 kişi (%25,8), 46-60 yaş arası 66 kişi (%13,11), 61 yaş üzeri ise 22 kişi (%4,4)'dir. Katılımcıların eğitim düzeylerindeki duruma bakıldığında ilköğretim mezunu 94 kişi (%18,7), lise mezunu 158 kişi (%31,3), ön lisans mezunu 69 kişi (%13,7), lisans mezunu 147 kişi (%29,2), lisansüstü mezunu 36 kişi (%7,1) olduğu görülmektedir. Katılımcıların gelir durumlarına göre dağılımı; 0-2826 TL arası gelire sahip olan 224 kişi (%44,4), 2827- 5000 TL gelir aralığında 154 kişi (%30,6), 5001- 8000 TL arası gelire sahip olan 96 kişi (%19,0), 8001 TL ve üzeri gelire sahip olan 30 kişi (%6) şeklindedir. Son olarak 38 kişi (%7) memur, 144 kişi (%28,6) işçi/çalışan, 12 kişi (%2,4) iş insanı, 57 kişi (%11,3) esnaf/tüccar, 9 kişi (%1,8) çiftçi, 49 kişi (%9,7) öğretmen, 19 kişi (3,8) akademisyen, 176 kişi (34,99) diğer meslek grubundadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın nicel kısmında veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anketler, bireylerin özelliklerini, görüşlerini, davranışlarını, değerlendirmelerini ve yorumlarını, beklentilerini vb. öğrenmek amacıyla kullanılan ve kişisel bildirime dayanan araçlardır (Şimşek vd., 2015). Anketler belirli sayıda madde içerir, bu maddelerin sorusu ve seçenekleri bulunmaktadır. Anketi dolduran kişi seçenekler arasından işaretleme yapar.

Araştırmada kullanılan anket dört bölümden oluşmuştur. İlk bölümde katılımcıların kişisel bilgilerine yönelik ifadeler yer almaktadır. İkinci bölümde katılımcıların dijital teknolojilere erişim durumunu belirlemeye yönelik ifadeler bulunurken, üçüncü bölümde katılımcıların dijital teknolojileri kullanım durumunu belirleyen ve 5'li Likert ölçeği (1. Çok Az.....5. Çok Sık) türünde hazırlanan ifadeler bulunmaktadır. Anketin son bölümünde ise katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettiği doyumu belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde yer alan ve katılımcıların dijital teknolojileri kullanım durumunu belirlemeye yönelik olan ifadeler Riblle'in (2004) sayısal vatandaşlık için belirlemiş olduğu sekiz faktörü kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Bu faktörler; dijital iletişim (5), dijital erişim (5), dijital sağlık (5), dijital okuryazarlık (4), dijital hukuk (3), dijital hak ve sorumluluklar (3), dijital etik ve dijital güvenlik (13), dijital ticaret (2) boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutları kapsayacak şekilde belirlenen 40 ifade konu ile ilgili uzmanların onayı alındıktan sonra ölçeğe dahil edilmiştir. Hazırlanan ölçekteki maddelerin boyutlara göre dağılımı ilk aşamada dijital iletişim "5 madde", dijital erişim "5 madde", dijital sağlık "5 madde", dijital okuryazarlık "5 madde", dijital hukuk "5 madde", dijital hak ve sorumluluklar "5 madde", dijital etik ve güvenlik "5 madde", dijital ticaret "5 madde" şeklindedir. Belirlenen bu ifadeler, dijital vatandaşlığın 8 boyutunun her biriyle ilişkili ifadeler art arda olacak şekilde sıralanmıştır. Ölçekteki ifadeleri yanıtlama düzeni olarak ise 5'li Likert kullanılmıştır. Ölçeğe verilecek yanıtlar katılımcılara, "(1) Çok Az, (2) Az, (3) Ara Sıra, (4) Sık, (5) Çok Sık" şeklinde sunulmuştur ve katılımcılardan her bir ifadeye katılım durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçekte yer alan her bir ifade için puan aralığı belirlenmiştir. Belirlenen puan aralıkları aşağıdaki gibidir;

Çok Az: 1-1.80

Az: 1.81-2.60

Ara Sıra: 2.61-3.40

Sık: 3.41-4.20

Çok Sık: 4.21-50

Katılımcıların ölçekte yer alan ifadelerle katılım düzeyinin yüksek olduğuna karar verebilmek için gerçek puan aralığı derece sayısına bölünerek ($4/5=0,8$) ve olumlu yanıtların alt sınırı temel alınarak gerekli eşik değeri 3,41 olarak belirlenmiştir.

Geliştirilen ölçeğin pilot uygulaması Sakarya ilinde gerçekleştirilmiştir. Tüm ilçelerden toplanan 50 veri SPSS programına girilmiştir. Daha sonra ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliğini belirlemek için önce Cronbach Alpha testi sonra faktör analizi uygulanarak ölçekte yer alan yetersiz ve karmaşık ifadeler ayıklanmıştır.

Ölçek maddeleri SPSS'e girildikten sonra ölçeğe ilk olarak Cronbach Alpha testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda ölçekte yer alan 40 ifadenin Cronbach Alpha değerinin .901 olduğu saptanmıştır. Cronbach Alpha değerinin 0.80-1.00 arasında olması ölçeğin yüksek güvenilirliğe, .60-.80 arasında olması yeterli güvenilirliğe, .40-.60 arasında olması düşük güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Cronbach Alpha değeri .40'tan düşük ise ölçek güvenilir değildir (Özdamar, 2004, s.632). Elde edilen değer ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Güvenilirlik testinden sonra her ifadenin toplam puanla korelasyon (bağıntı) gösterme durumu kontrol edilmiştir. Bunun için Corrected Item Total Correlation değerleri kontrol edilmiştir. Her ifadenin puanının .30'un üzerinde olması tutarlı bir şekilde aynı şeyi ölçtüklerini göstermektedir. Son olarak ifadelerden herhangi birinin ölçekten çıkarılmasının iç tutarlılığı bozmadığı görülmektedir.

İç tutarlılıkla ilgili işlemlerden sonra ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi büyük olan veri setlerini daha küçük bileşenler haline getirmek için kullanılan bir yapı geçerliliği geliştirme tekniğidir (Akbulut, 2010, s.84). Faktör analizi yapılırken öncelikle Keiser- Meyer-Oklin (KMO) değerine bakılmaktadır. KMO değeri ölçeğin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir. KMO değeri 1'e yaklaştıkça değerler alması faktör analizinin güvenilir sonuçlar vereceği ve örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu söylenebilir. KMO değerinin .60'tan büyük değerler alması örneklemin yeterli olduğunu göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017, s.325). Analiz sonucunda KMO değeri .883, Bartlett testi de anlamlı ($p<.001$) çıkmıştır. Dolayısıyla KMO değeri aralığı iyi düzeydedir. Bir ifadenin bir boyut altında değerlendirilebilmesi için faktör yükünün

.30'un üzerinde olması gerekmektedir (Akbulut, 2010, s.95). Bu değerin altında faktör yüküne sahip ifadeler ölçekten çıkarılmaktadır. Bir ifade birden fazla boyut altında toplandığında ifadenin aldığı en yüksek faktör yüküne bakılır. En yüksek faktör yükünü hangi boyut altında alıyorsa o boyutta kabul edilir. Ayrıca farklı boyutlar altında toplanan ifadelerin faktör yükleri arasında en az .10'luk bir fark olması gerekmektedir. Bu değerin altında bir farka sahip olan ifadeler “binişik” olarak değerlendirilir ve ölçekten çıkarılır. İfadelerin hangilerinin değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini görmek için “öge matriksi” tablosu incelenmiştir.

Tablonun incelenmesi sonucunda tüm ifadelerin faktör yükünün .30'un üzerinde olduğu ve “binişik” ifade olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla be sebeplerden dolayı herhangi bir ifade ölçekten çıkarılmamıştır. Ancak yapılan faktör analizi sonucunda bazı ifadeler ön görülden farklı olarak, farklı boyutlar altında toplanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda bu durumun boyutların anlam bütünlüğünü bozmadığı belirlenmiş ve boyutlar tekrar isimlendirilmiştir. Son aşamada boyut isimler ve ifade sayıları; dijital iletişim (5 ifade), dijital erişim (5 ifade), dijital sağlık (5 ifade), dijital okuryazarlık (4 ifade), dijital hukuk (3 ifade), dijital hak ve sorumluluklar (3 ifade), dijital etik ve dijital güvenlik (13 ifade), dijital ticaret (2 ifade) şeklini almıştır.

Ölçeğe son hali verildikten sonra Sakarya ilinde bulunan 16 ilçede katılımcılara uygulanmıştır. Tüm ilçelerin nüfus yoğunluğu hesaplandıktan sonra, ilçelere nüfuslarıyla orantılı olacak şekilde anket uygulanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın örneklem sayısı 504 olarak belirlenmiştir. Sakarya ili ve ilçelerinde yaşayan 504 kişiye yüz yüze anket uygulanmıştır. Toplanan anketlerin uygunluğu kontrol edildikten sonra tüm anketlerin analize uygun olduğu belirlenmiş ve 504 anket araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın nitel kısmında ise veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır. Yarı- yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, araştırma sorularını önceden hazırlamaktadır. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışını bozmadan katılımcıya değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışına müdahale edebilir ve kişinin yanıtları ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde verdiyse araştırmacı bu soruları tekrar sormayabilir. Görüşme katılımcıları araştırmanın nicel kısmına katılanlar arasından seçilmiştir. Toplamda 8 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeye katılanların cinsiyet dağılımları eşittir. İlçe çeşitliliğine bakıldığında ise 3 Serdivan, 2 Adapazarı, 1 Kocaali,

1 Erenler, 1 Hendek şeklindedir. Katılımcıların diğer demografik özelliklerinin de farklı olmasına dikkat edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeye katılanlar ankete cevap verenler arasından seçilmiştir. Görüşmeye dahil edilme sürecinde katılımcıların dijital teknolojileri çok aktif kullanmaları, kendilerini eksik hissetmeleri, konu hakkında daha detaylı bilgi vermek istemeleri gibi farklıklar belirleyici olmuştur.

3.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nicel araştırmalarda elde edilen verilerin çözümlemesi çeşitli istatistiksel teknikler kullanılarak yapılır. Bu araştırmada söz konusu teknikler içerisinde yordamsal teknik kullanılmıştır. Yordamsal teknikler, bir durumdan başka bir durumu öngörebilmeye ya da karşılaştırılan grupların farklılıklarıyla ilgili anlamlılık testleri yapabilmeye olanak tanır. Bunun için önce araştırmaya katılanlardan çeşitli değişkenlere ilişkin veri toplanır, ardından betimsel istatistik teknikleri kullanılarak ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanır. Son olarak ortalamalar arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı karşılaştırılır. Verilerin çözümlemesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programından yararlanılmaktadır.

Araştırmanın nicel kısmında ilk olarak ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek, örneklem sayısının yeterliliğini belirlemek ve ölçekte yer alan boyutları belirlemek amacıyla Cronbach Alpha testi ve faktör analizi yapılmıştır. Daha sonra katılımcıların tanımlayıcı bilgilerini elde etmek ve katılımcıların ölçekte yer alan ifadeler katılım durumlarını belirlemek için frekans analizleri gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki farklılıkları belirlemek için Ki-Kare analizi, katılımcıların ölçekte yer alan boyutlara katılım düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ise Bağımsız Örneklem t-testi (*Independent-Sample t-Test*) ve One-Way ANOVA Testi yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme ile elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmektedir. MAXQDA, çeşitli verilerden daha zengin bilgiler elde etmek için güçlü ve kullanışlı bir yazılımdır. MAXQDA ile ölçülebilir demografik özelliklerden nitel soru ve görüşmelere kadar neredeyse tüm veri kaynakları tek yerde içe aktarılabilen ve analiz edilebilmektedir.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Katılımcıların Erişim Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların akıllı telefon, kişisel bilgisayar, mobil internet ve Wİ-Fİ erişimleri yaşanan ilçe, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim düzeyi gibi değişkenler açısından değerlendirilmektedir.

Tablo1. *Sakarya İlinin Erişim Açısından Genel Durumu*

İlçe	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fİ	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Adapazarı	134	2	86	50	131	5	116	20
Akyazı	45	0	25	20	44	1	41	4
Arifiye	19	1	5	15	20	0	20	0
Erenler	41	4	27	18	41	4	41	4
Ferizli	15	0	3	12	15	0	12	3
Geyve	25	0	14	11	25	0	23	2
Hendek	40	0	27	13	40	0	37	3
Karapürçek	6	0	2	4	0	6	5	1
Karasu	30	0	10	20	28	2	29	1
Kaynarca	12	0	9	3	8	4	11	1
Kocaali	11	1	6	6	12	0	10	2
Pamukova	14	1	6	9	15	0	15	0
Sapanca	20	0	8	12	18	2	18	2
Serdivan	71	0	44	27	70	1	63	8
Söğüt	6	0	4	2	6	0	6	0
Taraklı	6	0	2	4	6	0	6	0
Genel	495	9	272	232	485	19	453	51

Katılımcıların akıllı telefon, kişisel bilgisayar, mobil internet ve Wİ-Fİ erişimleri yaşanan ilçe açısından değerlendirildiğinde ilçeler arasında büyük farklılıklar olmayıp Sakarya genelinin erişim düzeyinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. En yüksek nüfuslu ve merkez ilçe olan Adapazarı ilçesinde yaşayan katılımcıların %98,5'i akıllı telefona, %63,2'si kişisel bilgisayara %96,3'ü mobil internete ve %85,3'ü ise Wİ-Fİ'ye sahiptir. En düşük nüfuslu ve daha kırsal bölgede olan Taraklı ilçesinde akıllı telefona,

mobil internete ve Wİ-Fİ'ye sahip olma oranı %100, kişisel bilgisayara sahip olma oranı ise %33,3'dür.

Tablo2. Erişim Düzeyinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fi	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Erkek	275	4	159	120	271	8	246	33
Kadın	220	5	113	112	214	11	207	18
Toplam	495	9	272	232	282	222	453	51

Sakarya ilinin erişim düzeyine cinsiyet açısından bakıldığında erkeklerin akıllı telefona sahip olma oranı %98,6 kadınların ise %97,8'dir. Erkeklerin %57'sinin, kadınların ise %50,2'sinin kişisel bilgisayarı vardır. Erkeklerde mobil internete sahip olma oranı %97,1 iken kadınlarda %95,1'dir. Wİ-Fİ kullanım oranı ise erkeklerde %88,2, kadınlarda %92'dir.

Tablo3. Erişim Düzeyinin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fi	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
18-24	147	0	97	50	141	6	141	6
25-35	139	0	85	54	138	1	119	20
36-45	129	1	67	63	125	5	120	10
46-60	63	3	24	42	64	2	61	5
60 ve üzeri	5	17	3	19	5	17	12	10
Genel	483	21	276	228	485	19	453	51

Sakarya ilinin erişim düzeyine yaş açısından bakıldığında en düşük yaş grubu olan 18-24 yaş arasındaki bireylerin %100'ü akıllı telefona, %66'sı kişisel bilgisayara, %95,9'u mobil internete, %95,9'u ise Wİ-Fİ'ye sahiptir. En yüksek yaş grubu olan 61 yaş ve üzeri bireylerin ise %77,3'ü akıllı telefona, %13,6'sı kişisel bilgisayara, %77,3'ü mobil internete, %54,5'i Wİ-Fİ'ye sahiptir.

Tablo4. Erişim Düzeyinin Eğitime Göre Dağılımı

Eğitim	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fİ	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
İlköğretim	88	6	21	73	85	9	81	13
Lise	156	2	65	93	150	8	142	16
Ön Lisans	69	0	42	27	68	1	59	10
Lisans	146	1	112	35	146	1	136	11
Lisansüstü	36	0	32	4	36	0	35	1
	495	9	272	232	485	19	453	51

Sakarya ilinin erişim düzeyine eğitim durumu açısından bakıldığında en düşük eğitim durumuna olan ilköğretim mezunu bireylerin %93,6'sı akıllı telefona, %22,3'ü kişisel bilgisayara, %90,4'ü mobil internete, %86,2'si Wİ-Fİ'ye sahiptir. En yüksek eğitim düzeyi olan lisansüstü eğitime sahip bireylerin %100'ü akıllı telefona, %88,9'u kişisel bilgisayara, %100'ü mobil internete, %97,2'si Wİ-Fİ'ye sahiptir.

Tablo5. Erişim Düzeyinin Gelire Göre Dağılımı

Gelir	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fİ	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
0-2826	218	6	111	113	213	11	202	22
2827-5000	152	2	72	82	147	7	133	21
5001-8000	96	0	67	29	96	0	89	7
8001 ve üzeri	29	1	22	8	29	1	29	1
	495	9	272	232	485	19	453	51

Erişim düzeyi gelir açısından incelendiğinde 0-2826 TL aralığında olan bireylerin %97,3'ü akıllı telefona, %49,6'sı kişisel bilgisayara, %95,1'i mobil internete, %90,2'si Wİ-Fİ'ye sahiptir. 8001 TL ve üzeri geliri olan bireylerin %96,7'si akıllı telefona, %73,3'ü kişisel bilgisayara, %96,7'si mobil internete, %96,7'si Wİ-Fİ'ye sahiptir.

Tablo 6. Erişim Düzeyinin Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Akıllı Telefon		Kişisel Bilgisayar		Mobil İnternet		Wİ-Fİ	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Memur	38	0	19	19	37	1	34	4

[**Tablo6.** (Devam) *Erişim Düzeyinin Mesleğe Göre Dağılımı*]

İşçi/Çalışan	143	1	63	81	140	4	128	16
İş İnsanı	11	1	10	2	12	0	12	0
Esnaf/Tüccar	57	0	31	26	57	0	49	8
Çiftçi	7	2	5	4	8	1	9	0
Öğretmen	49	0	40	9	49	0	43	6
Akademisyen	19	0	19	0	19	0	18	1
Diğer	171	5	85	91	163	13	160	16
	495	9	272	232	485	19	453	51

Mesleğe göre erişim durumuna bakıldığında işçi/çalışanların %99,3'ü akıllı telefona, %43,8'i kişisel bilgisayara, %97,2'si mobil internete, %88,9'u Wİ-Fİ'ye sahiptir. Öğretmenlerin %100'ü akıllı telefona, %81,6'sı kişisel bilgisayara, %100'ü mobil internete, %87,8'i Wİ-Fİ'ye sahiptir. Akademisyenlerin akıllı telefona, kişisel bilgisayara ve mobil internete sahiplik oranı %100'dür. Wİ-Fİ kullanım oranları ise 94,7'dir.

4.2. Katılımcıların Dijital Teknolojileri Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular

4.2.1. Dijital İletişime İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital iletişime ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 5 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 5, en yüksek toplam puan 25'tir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 19 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 5 ifade için belirlenen 17,05 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değer (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 76 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 3,80/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41'in üzerinde olması katılımcıların dijital iletişim davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo7. *Bireylerin Dijital İletişim Boyutunun Ölçülmesi*

	1	2	3	4	5
f	f	f	f	f	f
%	%	%	%	%	%

[**Tablo7.** (Devam) *Bireylerin Dijital İletişim Boyutunun Ölçülmesi*]

Dijital teknolojiler üzerinden yeni insanlarla tanışırım.	243 %48,2	89 %17,7	109 %21,6	51 %10,1	12 %2,4
Dijital teknolojileri kullanarak herhangi bir konu hakkında fikirlerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.	131 %26	88 %17,5	152 %30,2	84 %16,7	49 %9,7
Dijital teknolojiler üzerinden kişisel hayatımla ilgili paylaşımlar yaparım	180 %35,7	83 %16,5	124 %24,6	67 %13,3	50 %9,9
Dijital teknolojiler üzerinden ürün satın alırım.	110 %21,8	56 %11,1	141 %28	93 %18,5	104 %20,6
Gerçek hayatta sahip olduğum hakları (düşünce, ifade özgürlüğü vb.) dijital teknolojiler aracılığıyla kullanırım.	69 %13,7	50 %9,9	115 %22,8	132 %26,2	138 %27,4

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılıma sahip ifadenin gerçek hayatta sahip olduğum hakları (düşünce, ifade özgürlüğü vb.) dijital teknolojiler aracılığıyla kullanırım (%53,6 olumlu kullanım) ifadesi, en az katılıma sahip ifadenin ise yine aynı ifade (%23,6 olumsuz kullanım) olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.2. Dijital Erişime İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital erişime ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 5 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 5, en yüksek toplam puan 25'tir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 20 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 5 ifade için belirlenen 17,05 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değerin (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41'in üzerinde olması katılımcıların dijital erişim davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo8. *Sakarya Bireylerin Dijital Erişim Boyutunun Ölçülmesi*

1	2	3	4	5
f	f	f	f	f
%	%	%	%	%

[**Tablo8.** (Devam) *Sakarya Bireylerin Dijital Erişim Boyutunun Ölçülmesi*]

Ailem ve arkadaşlarımla iletişim kurmak için dijital teknolojileri kullanım.	36 %7,1	44 %8,7	76 %15,1	169 %35,5	179 %35,5
Dijital teknolojileri haber alma ve gündemi takip etme ihtiyacımı karşılamak için kullanım.	46 %9,1	31 %6,2	113 %22,4	162 %32,1	152 %30,2
Satın almayı düşündüğüm ürünü dijital teknolojileri kullanarak araştırırım.	74 %14,7	39 %7,7	103 %20,4	133 %26,4	155 %30,8
Finansal bilgileri dijital teknolojiler üzerinden takip ederim (Döviz, altın, bitcoin vb.).	109 %21,6	54 %10,7	114 %22,6	102 %20,2	125 %24,8
Dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğum bilgiye erişmek için kullanım.	31 %6,2	35 %6,9	106 %21	161 %31,9	171 %33,9

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılımın “en çok ailem ve arkadaşlarımla iletişim kurmak için dijital teknolojileri kullanım” ifadesinde (%71 olumlu kullanım), en az katılımın ise “dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğum bilgiye erişmek için kullanım” (%13,1 olumsuz kullanım) ifadesinde olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.3. Dijital Sağlığa İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital sağlığa ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 5 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 5, en yüksek toplam puan 25’tir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 20 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 5 ifade için belirlenen 17,05 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değerin (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41’in üzerinde olması katılımcıların dijital sağlık davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo9. Bireylerin Dijital Sağlık Boyutunun Ölçülmesi

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojiler üzerinden hastalıklarla ilgili araştırma yaparım.	66 %13,1	71 %14,1	162 %32,1	104 %20,6	101 %20
Dijital teknolojiler üzerinden hastane/doktor araştırması yaparım.	86 %17,1	78 %15,5	161 %31,9	98 %19,4	81 %16,1
Dijital teknolojiler aracılığıyla ulaştığım bilgiler sağlığımla ilgili kararlarımı etkiler.	154 %30,6	134 %26,6	146 %29	50 %9,9	20 %4
Sağlıklı yaşam için dijital teknolojileri bir tavsiye kaynağı olarak kullanırım.	136 %27	117 %23,2	156 %31	72 %14,3	23 %4,6
Sağlıklı yaşamla ilgili dijital teknolojileri kullanırım (Günlük kalori hesabı, günlük atılan adım sayısı vb. programlar).	219 %43,5	90 %17,9	95 %18,8	54 %10,7	46 %9,1

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en çok dijital teknolojiler üzerinden hastalıklarla ilgili araştırma yaparım konusunda (%40,6 olumlu kullanım), en az ise yine aynı konuda (%27,2 olumsuz katılma oranı) katılım sağladıkları gözlemlenmiştir.

4.2.4. Dijital Okuryazarlığa İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital okuryazarlığa ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 4 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 4, en yüksek toplam puan 20'dir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 16 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 4 ifade için belirlenen 17,05 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değerin (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır.

Ortalamanın eşik değeri 3,41'in üzerinde olması katılımcıların dijital okuryazarlık davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo10. Dijital Okuryazarlık Boyutunun Ölçülmesi

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojileri kullanarak içerik üretirim.	261	85	96	36	26
	%51,8	%16,9	%19	%7,1	%5,2
Dijital teknolojileri kullanarak içeriklerle etkileşimde bulunurum.	172	80	135	72	45
	34,1	%15,9	%26,8	%14,3	%8,9
Dijital teknolojiler üzerinde ulaştığım bilgi ve haberlerin doğruluğunu sorgularım.	41	48	127	140	148
	%8,1	%9,5	%25,2	%27,8	%29,4
Dijital teknolojileri problem çözme ve karar verme süreçlerimde kullanırım.	98	87	158	92	69
	%19,4	%17,3	%31,3	%18,3	%13,7

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılımın “dijital teknolojiler üzerinde ulaştığım bilgi ve haberlerin doğruluğunu sorgularım” (%57,2 olumlu kullanım) ifadesine, en az katılımın ise yine aynı ifadeye (%17,6 olumsuz kullanım) olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.5. Dijital Hukuka İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital hukuka ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 3 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 3, en yüksek toplam puan 15'tir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 12 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 3 ifade için belirlenen 10,23 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değeri her madde için belirlenen eşik değeri (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değeri 3,41'in üzerinde olması katılımcıların dijital hukuk davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo11. Bireylerin Dijital Hukuk Boyutunun Ölçülmesi

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojileri kullanırken yaptığım davranışların hukuki bir karşılığı olduğunun bilincinde olurum.	45	35	72	155	197
	%8,9	%6,9	%14,3	%30,8	%39,1
Dijital teknolojileri kullanırken yasal olmayan (illegal) kaynaklardan uzak dururum.	44	22	52	110	276
	%8,7	%4,4	%10,3	%21,8	%54,8
Dijital teknolojileri kullanırken telif hakkına sahip olmadığım bir eseri paylaşmamaya dikkat ederim.	104	34	71	97	198
	%20,6	%6,7	%14,1	%19,2	%39,3

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılımın “dijital teknolojileri kullanırken yaptığım davranışların hukuki bir karşılığı olduğunun bilincinde olurum” (%69,9 olumlu kullanım) ifadesine, en düşük katılımın ise “dijital teknolojileri kullanırken yasal olmayan (illegal) kaynaklardan uzak dururum” (%13,1 olumsuz kullanım) ifadesine olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.6. Dijital Hak ve Sorumluluklara İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 3 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 3, en yüksek toplam puan 15’dir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 12 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 3 ifade için belirlenen 10,23 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değerin (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41’in üzerinde olması katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo12. *Bireylerin Dijital Hak ve Sorumluluklar Boyutunun Ölçülmesi*

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojiler üzerinden hukuki süreçlerimi takip ederim.	152 %30,2	61 %12,1	112 %22,2	84 %16,7	95 %18,8
Dijital teknolojileri kullanırken suç unsuru oluşturan durum fark ettiğimde yetkililerle paylaşırım (Siber zorbalık, siber taciz vb.).	108 %21,4	76 %15,1	102 %20,2	75 %14,9	143 %28,4
Dijital teknolojiler aracılığıyla içerik üretirken kaynak gösteririm.	145 %28,8	73 %14,5	111 %22	71 %14,1	104 %20,6

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcılara bu bölümde dijital hak ve sorumluluklarına ilişkin ifadeler yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılımın “dijital teknolojileri kullanırken suç unsuru oluşturan durum fark ettiğimde yetkililerle paylaşırım (Siber zorbalık, siber taciz vb.)” (%43,3 olumlu kullanım) ifadesine, en düşük katılımın ise yine aynı ifadeye (%36,5 olumsuz kullanım) olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.7. Dijital Etik ve Güvenliğe İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital etik ve güvenliğe ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 13 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 13, en yüksek toplam puan 65’tir. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 52 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 13 ifade için belirlenen 44,33 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değer (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41’in üzerinde olması katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo13. *Bireylerin Dijital Etik ve Güvenlik Kullanım Boyutunun Ölçülmesi*

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojileri kullanırken karşılaştığım farklı fikirlere saygı gösteririm.	32 %6,3	19 %3,8	88 %17,5	151 %30	214 %42,5
Dijital teknolojileri kullanırken özel yaşamın gizliliğine dikkat ederim.	28 %5,6	23 %4,6	34 %6,7	124 %24,6	295 %58,5
Dijital teknolojiler aracılığıyla içerik üretirken kaynak gösteririm.	145 %28,8	73 %14,5	111 %22	71 %14,1	104 %20,6
Dijital teknolojiler üzerinden arama yapma, mesaj gönderme vb. davranışlarda uygun saatleri gözetirim.	49 %9,7	36 %7,1	76 %15,1	127 %25,2	216 %42,9
Sahip olduğum dijital teknolojileri koruyacak yazılımlar ve uygulamalar kullanırım	124 %24,6	72 %14,3	114 %22,6	97 %19,2	97 %19,2
Dijital teknolojileri kullanırken kişisel bilgilerimi (telefon numarası, açık adres vb.) paylaşmaktan kaçınırım.	39 %7,7	21 %4,2	70 %13,9	112 %22,2	262 %52
Dijital teknolojiler aracılığıyla paylaştığım içerikleri kimlerin görebileceğini ayarlarım.	70 13,9	40 %7,9	77 15,3	121 %24	196 %38,9
Dijital teknolojileri kullanırken izinsiz erişim davranışlarında bulunmam.	53 %10,5	25 %5	68 %13,5	136 %27	222 %44
Dijital teknolojiler üzerinden kişisel güvenliği tehdit edecek davranışlardan kaçınırım.	31 %6,2	14 %2,8	44 %8,7	125 %24,8	290 %57,5
Dijital teknolojilerin sunduğu kullanım sözleşmelerinde belirtilen hak ve sorumluluklara dikkat ederim.	41 %8,1	29 %5,8	94 %18,7	132 %26,2	208 %41,3
Dijital teknolojileri başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde kullanırım.	24 %4,8	20 %4	36 %7,1	159 %31,5	265 %52,5
Dijital teknolojileri kullanarak karşılaştığım herhangi bir sorun karşısında şikayetlerimi bildiririm.	61 %12,1	67 %13,3	93 %18,5	124 %24,6	159 %31,5
Dijital teknolojileri kullanırken hem kendimin hem de yakınlarımla kişisel verilerinin korunmasına dikkat ederim.	20 %4,8	4 %0,8	35 %6,9	121 %24	324 %64,3

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek olumlu katılımın “dijital teknolojileri kullanırken hem kendimin hem de yakınlarımın kişisel verilerinin korunmasına dikkat ederim” ifadesinde (%88,3), en düşük olumsuz katılımın ise “dijital teknolojileri başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde kullanırım” (%8,8) ifadesinde gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

4.2.8. Dijital Ticarete İlişkin Bulgular

Ölçekte bireylerin dijital ticaret boyutuna ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik 2 ifade bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta alabilecekleri en düşük toplam puan 2, en yüksek toplam puan 10’dur. Verilerin analizi sonucu katılımcıların ortalamaları 8 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 2 ifade için belirlenen 6,82 eşik değerinin üzerindedir. Eşik değer her madde için belirlenen eşik değerin (3,41/5) bu boyuttaki ifade sayısına çarpılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcıların ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın eşik değer 3,41’in üzerinde olması katılımcıların dijital ticaret davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo14. *Bireylerin Dijital Ticaret Kullanım Boyutunun Ölçülmesi*

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojileri kullanarak satış yaparım.	329	62	59	28	26
	%65,3	%12,3	%11,7	%5,6	%5,2
Ticari potansiyelimi arttırmak için dijital teknolojileri kullanırım.	230	81	80	64	49
	%45,6	%16,1	%15,9	%12,7	%9,7

*1=Çok az, 2=Az, 3=Ara sıra, 4=Sık, 5=Her zaman

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek katılımın “ticari potansiyelimi arttırmak için dijital teknolojileri kullanırım” (%22,4 olumlu kullanım) ifadesine, en düşük katılımın ise yine aynı ifadeye (%61,7 olumsuz kullanım) olduğu gözlemlenmiştir.

4.3. Katılımcıların Dijital Özellikleri ile Dijital Teknolojileri Kullanım Durumları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Katılımcıların dijital teknolojileri kullanım durumlarının demografik özelliklerine göre farklılıklarının incelenmesi amacıyla t-testi ve ANOVA yapılmıştır. Cinsiyet vb. iki kategoriden oluşan faktörlere yönelik farklılıkları belirlemek için bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla kategoriden oluşan faktörlere yönelik farklılıkları belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır.

Tablo15. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Cinsiyete Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Kadın	225	3,96	,460	,000
	Erkek	279	3,71		
Dijital Sağlık	Kadın	225	2,79	1,833	,000
	Erkek	279	2,52		
Dijital Erişim	Kadın	225	3,58	1,723	,826
	Erkek	279	3,60		
Dijital İletişim	Kadın	225	2,71	,473	,938
	Erkek	279	2,72		
Dijital Hukuk	Kadın	225	3,96	,648	,005
	Erkek	279	3,69		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	Kadın	225	3,02	1,060	,081
	Erkek	279	2,85		
Dijital Okuryazarlık	Kadın	225	2,72	,016	,761
	Erkek	279	2,74		
Dijital Ticaret	Kadın	225	1,86	,268	,016
	Erkek	279	2,08		

Dijital etik ve güvenlik boyutu incelendiğinde katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı belirlenmiştir ($p<.0001$). Kadınların dijital etik ve güvenlik davranışları erkeklere kıyasla daha yüksektir. Dijital sağlık ve dijital hukuk davranışlarının da cinsiyetlere göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Kadınların dijital sağlık ve dijital hukuk davranışları erkeklere oranla daha yüksektir. Dijital ticaret davranışlarına bakıldığında cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Erkeklerin kadınlara oranla dijital ticaret davranışları oldukça yüksektir. Dijital iletişim ($p=.938$), dijital erişim ($p=.826$), dijital hak ve sorumluluk ($p=.081$), ve son olarak dijital okuryazarlık ($p=.761$), davranışlarına bakıldığında cinsiyetlere göre anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo16. Dijital Teknolojilerin Kullanımında Yaşa Göre Farklılıklar

Değişkenler	Yaş	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	18-24Arası	147	3,87	7,688	,000
	25-35 Arası	139	3,92		
	36-45 Arası	130	3,90		
	46-60 Arası	66	3,67		
	61 Yaş ve üzeri	22	3,03		
Dijital Sağlık	18-24Arası	147	2,74	5,392	,000
	25-35 Arası	139	2,83		
	36-45 Arası	130	2,48		
	46-60 Arası	66	2,47		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,20		
Dijital Erişim	18-24Arası	147	3,78	18,795	,000
	25-35 Arası	139	3,86		
	36-45 Arası	130	3,42		
	46-60 Arası	66	3,30		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,47		
Dijital İletişim	18-24Arası	147	3,22	38,563	,000
	25-35 Arası	139	2,90		
	36-45 Arası	130	2,39		
	46-60 Arası	66	2,23		
	61 Yaş ve üzeri	22	1,61		
Dijital Hukuk	18-24Arası	147	3,84	4,082	,003
	25-35 Arası	139	3,87		
	36-45 Arası	130	3,85		
	46-60 Arası	66	3,81		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,92		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	18-24Arası	147	2,87	2,612	,035
	25-35 Arası	139	3,10		
	36-45 Arası	130	2,95		
	46-60 Arası	66	2,80		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,39		
Dijital Okuryazarlık	18-24Arası	147	3,05	13,451	,000
	25-35 Arası	139	2,81		
	36-45 Arası	130	2,60		
	46-60 Arası	66	2,40		
	61 Yaş ve üzeri	22	1,92		
Dijital Ticaret	18-24Arası	147	2,01	3,362	,010
	25-35 Arası	139	2,15		
	36-45 Arası	130	1,95		
	46-60 Arası	66	1,87		
	61 Yaş ve üzeri	22	1,31		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışları yaşları açısından değerlendirildiğinde 61 yaş ve üzerindekiyle 40- 60 yaş aralığındakiler hariç diğer tüm yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindekiilerin dijital etik ve güvenlik davranışları diğer yaş gruplarına kıyasla daha düşük düzeydedir. Dijital sağlık davranışları yaşlar açısından değerlendirildiğinde 25-35 yaş aralığındakilerle 36-45 yaş aralığındakiler ve 40-60 yaş aralığındakiler arasında

anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 25-35 yaş aralığındakilerin dijital sağlık davranışları diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital erişim davranışları yaşları açısından değerlendirildiğinde 61 yaş ve üzeri bireylerin diğer tüm yaş gruplarındaki bireylerle arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzeri katılımcıların dijital erişim davranışları diğer yaş gruptakilerine kıyasla daha düşük düzeydedir. 46- 60 yaş aralığındakilerle 36-45 yaş aralığındakiler hariç diğer yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 46-60 yaş aralığındakilerin dijital erişim davranışları 18-24 yaş aralığındakiler ve 25-35 yaş aralığındakilere oranla daha düşük düzeydeyken 61 yaş ve üzerindekiilere oranla daha yüksektir. 36-45 yaş aralığındakilerle 46-60 yaş aralığındakiler hariç diğer yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 36-45 yaş aralığındakilerin dijital erişim davranışları 18-24 yaş aralığındakiler ve 25-35 yaş aralığındakilere oranla daha düşük düzeydeyken 61 yaş ve üzerindekiilere oranla daha yüksektir.

Katılımcıların dijital iletişim davranışları incelendiğinde 18-24 yaş aralığındakilerle diğer tüm yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 18-24 yaş arasındakilerin dijital iletişim davranışları diğer yaş gruplarındakilerine oranla daha yüksek düzeydedir. 25-35 yaş aralığındakilerle diğer tüm yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 25-35 yaş aralığındakilerin dijital iletişim davranışları 18-24 yaş aralığındakilere oranla daha düşük düzeydeyken diğer yaş grubundakilere oranla daha yüksek düzeydedir. 61 yaş ve üzerindekiilerle diğer tüm yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindekiilerin dijital iletişim davranışları diğer yaş gruplarındakilere oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcılar dijital hukuk davranışları açısından incelendiğinde 61 yaş ve üzerindekiilerle diğer tüm yaş grupları arasında anlamalı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindekiilerin dijital hukuk davranışları diğer yaş gruplarına oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluk davranışları incelendiğinde 25-35 yaş aralığındakilerle 61 yaş ve üzerindekiiler arasında anlamalı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.0001$). 25-35 yaş aralığındakilerin dijital hak ve sorumluluk davranışları 61 yaş ve üzerindekiilere oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital okuryazarlık davranışları incelendiğinde 18-24 yaş aralığındakilerle 25-35 yaş aralığındakiler hariç diğer tüm yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur ($p<.0001$). 18-24 yaş aralığındakilerin dijital okuryazarlık davranışları diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek düzeydedir. 61 yaş ve üzerindekiyle 46-60 yaş aralığındakiler hariç diğer tüm yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindekiilerin dijital okuryazarlık davranışları diğer yaş gruplarına oranla daha düşük düzeydedir. 25-35 yaş aralığındakilerle 46-60 yaş aralığındakiler arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 25- 35 yaş aralığındakilerin dijital okuryazarlık davranışları 46-60 yaş aralığındakilere oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital ticaret davranışları incelendiğinde 61 yaş ve üzerindekiyle diğer tüm yaşa grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindekiilerin dijital ticaret davranışları diğer yaş gruplarına oranla daha düşük düzeydedir.

Tablo17. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Mesleğe Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Meslek	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Memur	38	3,68	4,278	,000
	İşçi/Çalışan	144	3,65		
	İş İnsanı	12	3,77		
	Esnaf/Tüccar	57	3,76		
	Çiftçi	9	3,63		
	Öğretmen	49	4,19		
	Akademisyen	19	4,30		
	Diğer	176	3,88		
Dijital Sağlık	Memur	38	2,73	2,769	,008
	İşçi/Çalışan	144	2,58		
	İş İnsanı	12	2,75		
	Esnaf/Tüccar	57	2,36		
	Çiftçi	9	2,13		
	Öğretmen	49	3,00		
	Akademisyen	19	2,65		
	Diğer	176	2,73		
Dijital Erişim	Memur	38	3,77	2,973	,005
	İşçi/Çalışan	144	3,53		
	İş İnsanı	12	3,66		
	Esnaf/Tüccar	57	3,61		
	Çiftçi	9	3,11		
	Öğretmen	49	3,91		
	Akademisyen	19	4,08		
	Diğer	176	3,47		

[Tablo17. (Devam)Dijital Teknolojilerin Kullanımında Mesleğe Göre Farklılıklar]

Dijital İletişim	Memur	38	2,52	1,735	,099
	İşçi/Çalışan	144	2,61		
	İş İnsanı	12	2,66		
	Esnaf/Tüccar	57	2,69		
	Çiftçi	9	2,46		
	Öğretmen	49	2,65		
	Akademisyen	19	3,10		
	Diğer	176	2,85		
Dijital Hukuk	Memur	38	3,92	4,897	,000
	İşçi/Çalışan	144	3,51		
	İş İnsanı	12	3,72		
	Esnaf/Tüccar	57	3,61		
	Çiftçi	9	4,00		
	Öğretmen	49	4,42		
	Akademisyen	19	4,08		
	Diğer	176	3,89		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	Memur	38	3,02	2,149	,037
	İşçi/Çalışan	144	2,82		
	İş İnsanı	12	2,86		
	Esnaf/Tüccar	57	2,69		
	Çiftçi	9	3,03		
	Öğretmen	49	3,33		
	Akademisyen	19	3,38		
	Diğer	176	2,91		
Dijital Okuryazarlık	Memur	38	2,60	4,073	,000
	İşçi/Çalışan	144	2,57		
	İş İnsanı	12	2,43		
	Esnaf/Tüccar	57	2,77		
	Çiftçi	9	2,38		
	Öğretmen	49	3,04		
	Akademisyen	19	3,50		
	Diğer	176	2,75		
Dijital Ticaret	Memur	38	2,00	3,218	,002
	İşçi/Çalışan	144	1,95		
	İş İnsanı	12	2,20		
	Esnaf/Tüccar	57	2,55		
	Çiftçi	9	1,88		
	Öğretmen	49	1,73		
	Akademisyen	19	1,73		
	Diğer	176	1,92		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde memurlar ile öğretmenler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Memurların dijital etik ve güvenlik davranışları öğretmenlere kıyasla daha düşük düzeydedir. Başka mesleklere baktığımızda işçi/çalışan meslek grubunda olan katılımcıların öğretmen ve akademisyenlerle arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İşçi/Çalışanların dijital etik ve güvenlik davranışları öğretmen ve akademisyenlere oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital sağlık davranışları meslekleri açısından incelendiğinde esnaf/tüccar olanlar ile öğretmenler arasında anlamlı farklılıklar vardır ($p<.0001$). Esnaf/tüccarların dijital sağlık davranışları öğretmenlere kıyasla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital erişim davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerle diğer meslek grubuna girenler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Öğretmenlerin dijital erişim davranışları diğer meslek grubuna oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital iletişim davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde meslek gruplarının dijital iletişim davranışları arasında anlamlı farklılıklar olmadığı belirlenmiştir ($p=.099$).

Katılımcıların dijital hukuk davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerle işçi/çalışan, esnaf/tüccar ve diğer meslek grubundakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Öğretmenlerin dijital hukuk davranışları işçi/çalışan, esnaf/tüccar ve diğer meslek grubundakilere oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluk davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde esnaf/tüccarlarla öğretmenler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Öğretmenlerin dijital hak ve sorumluk davranışları esnaf/tüccarlara kıyasla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital okuryazarlık davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde akademisyenlerin öğretmenler dışında tüm meslek gruplarıyla arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir ($p<.0001$). Akademisyenlerin dijital okuryazarlık düzeyleri diğer meslek grubundaki katılımcılara oranla daha yüksektir. İşçi/çalışanlarla öğretmenler arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İşçi/çalışanların dijital okuryazarlık düzeyleri öğretmenlere kıyasla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital ticaret davranışları meslekleri açısından değerlendirildiğinde esnaf/tüccarların işçi/çalışanlarla, öğretmenlerle, akademisyenlerle ve diğer meslek grubundakilerle arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Esnaf/tüccarların dijital ticaret davranışları işçi/çalışanlara, öğretmenlere, akademisyenlere ve diğer meslek grubundakilere kıyasla daha yüksektir.

Tablo18. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Eğitim Durumuna Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Eğitim	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	İlköğretim	94	3,60	7,889	,000
	Lise	158	3,72		
	Ön Lisans	69	3,77		
	Lisans	147	3,99		
	Lisansüstü	36	4,28		
Dijital Sağlık	İlköğretim	94	2,37	4,536	,001
	Lise	158	2,63		
	Ön Lisans	69	2,59		
	Lisans	147	2,80		
	Lisansüstü	36	2,90		
Dijital Erişim	İlköğretim	94	2,99	20,188	,000
	Lise	158	3,56		
	Ön Lisans	69	3,63		
	Lisans	147	3,84		
	Lisansüstü	36	4,16		
Dijital İletişim	İlköğretim	94	2,11	15,490	,000
	Lise	158	2,82		
	Ön Lisans	69	2,76		
	Lisans	147	2,90		
	Lisansüstü	36	3,03		
Dijital Hukuk	İlköğretim	94	3,41	8,095	,000
	Lise	158	3,68		
	Ön Lisans	69	3,79		
	Lisans	147	4,11		
	Lisansüstü	36	4,18		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	İlköğretim	94	2,73	4,416	,002
	Lise	158	2,83		
	Ön Lisans	69	2,89		
	Lisans	147	3,01		
	Lisansüstü	36	3,55		
Dijital Okuryazarlık	İlköğretim	94	2,25	16,698	,000
	Lise	158	2,68		
	Ön Lisans	69	2,67		
	Lisans	147	2,95		
	Lisansüstü	36	3,46		
Dijital Ticaret	İlköğretim	94	1,65	6,014	,000
	Lise	158	2,21		
	Ön Lisans	69	2,15		
	Lisans	147	1,83		
	Lisansüstü	36	2,19		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde lisans mezunu olanlarla ilköğretim ve lise mezunları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lisans mezunu katılımcıların ilköğretim ve lise mezunu katılımcılara kıyasla dijital etik ve güvenlik davranışları daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital sağlık davranışları eğitim açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında anlamlı farklılıklar

bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcıların lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılara oranla dijital sağlık davranışları daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital erişim davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunu bireylerin diğer tüm eğitim durumuna sahip katılımcılarla arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu bireylerin diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara göre dijital erişim davranışları daha düşük düzeydedir. Lise mezunlarının lisans ve lisansüstü mezunları ile arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lise mezunlarının dijital erişim davranışları lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılara oranla daha düşüktür. Katılımcıların dijital erişim davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ön lisans ve lisansüstü mezunları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Ön lisans mezunu katılımcıların dijital erişim davranışları lisansüstü mezunlarına kıyasla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital iletişim davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunlarının diğer tüm mezun gruplarıyla arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcıların dijital iletişim davranışları diğer eğitim gruplarındaki katılımcılara kıyasla daha düşüktür.

Katılımcıların dijital hukuk davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcıların dijital hukuk davranışları lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılara oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital hukuk davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde lise mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lise mezunu katılımcıların dijital hukuk davranışları lisans ve lisansüstü katılımcılara oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluk davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde lisansüstü mezunu olanlarla diğer tüm eğitim grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lisansüstü mezunu katılımcıların diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara kıyasla dijital hak ve sorumluluk davranışları daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital okuryazarlık davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunları ve diğer tüm eğitim grubundakiler arasında

anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcıların diğer mezun gruplarına oranla dijital okuryazarlık davranışları daha düşük düzeydedir. Lise mezunları ile lisans mezunları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lise mezunu katılımcıların lisans mezunlarına oranla dijital okuryazarlık davranışları daha düşük düzeydedir. Lisansüstü mezunları ve diğer tüm eğitim grubundakilerle arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lisansüstü mezunu katılımcıların diğer mezun gruplarına oranla dijital okuryazarlık davranışları daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital ticaret davranışları eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ilköğretim mezunları ile lise ve ön lisans mezunları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcıların lise ve ön lisans mezunu katılımcılara oranla dijital okuryazarlık davranışları daha düşük düzeydedir. Lise mezunları ile lisans mezunları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Lise mezunu katılımcıların lisans mezunlarına oranla dijital okuryazarlık davranışları daha yüksek düzeydedir.

Tablo19. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Gelir Durumuna Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Gelir	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	0-2826 TL	224	3,82	2,492	,059
	2827- 5000 TL	154	3,72		
	5001-8000 TL	96	3,95		
	8001 ve üzeri TL	30	4,02		
Dijital Sağlık	0-2826 TL	224	2,69	,477	,698
	2827- 5000 TL	154	2,58		
	5001-8000 TL	96	2,64		
	8001 TL ve üzeri	30	2,59		
Dijital Erişim	0-2826 TL	224	3,54	2,391	,068
	2827- 5000 TL	154	3,52		
	5001-8000 TL	96	3,78		
	8001 TL ve üzeri	30	3,72		
Dijital İletişim	0-2826 TL	224	2,86	3,666	,012
	2827- 5000 TL	154	2,58		
	5001-8000 TL	96	2,59		
	8001 TL ve üzeri	30	2,73		
Dijital Hukuk	0-2826 TL	224	3,80	3,441	,017
	2827- 5000 TL	154	3,63		
	5001-8000 TL	96	4,05		
	8001TL ve üzeri	30	3,97		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	0-2826 TL	224	2,82	1,471	,222
	2827- 5000 TL	154	2,97		
	5001-8000 TL	96	3,02		
	8001 TL ve üzeri	30	3,15		
Dijital Okuryazarlık	0-2826 TL	224	2,77	3,141	,025
	2827- 5000 TL	154	2,58		
	5001-8000 TL	96	2,80		
	8001 TL ve üzeri	30	3,07		

Tablo19. (Devam) *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Gelir Durumuna Göre Farklılıklar*

Dijital Ticaret	0-2826 TL	224	1,88	1,866	,134
	2827- 5000 TL	154	2,13		
	5001-8000 TL	96	1,95		
	8001 TL ve üzeri	30	2,11		

Katılımcıların dijital iletişim davranışları gelir durumu açısından değerlendirildiğinde 0-2826 TL gelir aralığındakilerle 2827- 5000 TL aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2827- 5000 TL gelir aralığındaki katılımcıların dijital iletişim davranışları 0-2826 TL gelir aralığındakilere göre daha düşüktür.

Katılımcıların dijital hukuk davranışları gelir durumu açısından değerlendirildiğinde 2827- 5000 TL gelir aralığındakilerle 5001-8000 TL aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2827- 5000 TL gelir aralığındaki katılımcıların dijital iletişim davranışları 5001-8000 TL gelir aralığındakilere göre daha düşüktür.

Katılımcıların dijital okuryazarlık davranışları gelir durumu açısından değerlendirildiğinde 2827- 5000 TL gelir aralığındakilerle 8001 TL ve üzeri aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2827- 5000 TL gelir aralığındaki katılımcıların dijital iletişim davranışları 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakilere göre daha düşüktür.

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik ($p=.059$), dijital sağlık ($p=.698$), dijital erişim ($p=.068$), dijital hak ve sorumluklar ($p=.222$), dijital ticaret davranışları ($p=.134$) gelir durumu açısından değerlendirildiğinde bu boyutlarda gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar olmadığı belirlenmiştir.

Tablo20. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Hayır	9	2,94	23,209	,000
	Evet	495	3,84		
Dijital Sağlık	Hayır	9	2,37	,176	,376
	Evet	495	2,65		
Dijital Erişim	Hayır	9	3,33	,338	,003
	Evet	495	3,61		
Dijital İletişim	Hayır	9	1,60	,179	,004
	Evet	495	2,74		

[Tablo20. (Devam) Dijital Teknolojilerin Kullanımında Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Farklılıklar]

Dijital Hukuk	Hayır	9	2,92	11,690	,012
	Evet	495	3,82		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	Hayır	9	3,00	1,132	,885
	Evet	495	2,92		
Dijital Okuryazarlık	Hayır	9	1,86	,117	,010
	Evet	495	2,75		
Dijital Ticaret	Hayır	9	1,27	4,410	,011
	Evet	495	2,00		

Dijital etik ve güvenlik, dijital erişim, dijital iletişim, dijital hukuk, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret boyutları incelendiğinde katılımcıların dijital etik ve güvenlik, dijital erişim, dijital iletişim, dijital hukuk, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret davranışlarının akıllı telefon sahipliğine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı belirlenmiştir ($p<.0001$). Akıllı telefona sahip olanların dijital etik ve güvenlik, dijital erişim, dijital iletişim, dijital hukuk, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret davranışları sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Dijital hak ve sorumluk ($p=.885$) ve dijital sağlık davranışlarının ($p=.376$) akıllı telefon sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo21. Dijital Teknolojilerin Kullanımında Kişisel Bilgisayar Sahipliğine Göre Farklılıklar

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Hayır	232	3,69	6,253	,000
	Evet	272	3,94		
Dijital Sağlık	Hayır	232	2,54	12,575	,015
	Evet	272	2,73		
Dijital Erişim	Hayır	232	3,35	6,696	,000
	Evet	272	3,79		
Dijital İletişim	Hayır	232	2,42	4,139	,000
	Evet	272	2,97		
Dijital Hukuk	Hayır	232	3,67	11,707	,006
	Evet	272	3,93		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	Hayır	232	2,80	6,677	,018
	Evet	272	3,03		
Dijital Okuryazarlık	Hayır	232	2,48	,379	,000
	Evet	272	2,95		
Dijital Ticaret	Hayır	232	1,89	,056	,061
	Evet	272	2,06		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik, dijital sağlık, dijital erişim, dijital iletişim, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluk davranışlarının kişisel bilgisayar sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Kişisel bilgisayara sahip olanların davranışlarının bu boyutlarda olamayanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Dijital ticaret davranışlarının ise kişisel bilgisayar sahipliğine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir ($p=.061$).

Tablo22. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Mobil İnternet Sahipliğine Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Hayır	19	3,30	6,533	,003
	Evet	485	3,84		
Dijital Sağlık	Hayır	19	2,18	,274	,029
	Evet	485	2,66		
Dijital Erişim	Hayır	19	2,52	,949	,000
	Evet	485	3,63		
Dijital İletişim	Hayır	19	2,33	2,658	,142
	Evet	485	2,73		
Dijital Hukuk	Hayır	19	3,14	1,620	,029
	Evet	485	3,83		
Dijital Hak ve Sorumluklar	Hayır	19	2,66	1,966	,360
	Evet	485	2,94		
Dijital Okuryazarlık	Hayır	19	2,26	,319	,045
	Evet	485	2,75		
Dijital Ticaret	Hayır	19	1,68	,524	,163
	Evet	485	2,00		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik, dijital sağlık, dijital erişim, dijital hukuk, dijital okuryazarlık davranışlarının mobil internet sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Mobil internete sahip olanların davranışlarının bu boyutlarda olamayanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Dijital iletişim ($p=.142$), dijital hak ve sorumluklar ($p=.360$) ve dijital ticaret ($p=.163$) davranışlarının ise mobil internet sahipliğine göre farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo23. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Wİ-Fİ Sahipliğine Göre Farklılıklar*

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	Hayır	51	3,63	7,558	,064
	Evet	453	3,84		
Dijital Sağlık	Hayır	51	2,45	1,371	,141
	Evet	453	2,66		
Dijital Erişim	Hayır	51	2,26	,411	,014
	Evet	453	3,63		

[**Tablo23.** (Devam) *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Wİ-Fİ Sahipliğine Göre Farklılıklar*]

Dijital İletişim	Hayır	51	2,34	1,188	,004
	Evet	453	2,76		
Dijital Hukuk	Hayır	51	3,58	3,363	,167
	Evet	453	3,83		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	Hayır	51	2,91	,699	,924
	Evet	453	2,93		
Dijital Okuryazarlık	Hayır	51	2,49	,064	,055
	Evet	453	2,76		
Dijital Ticaret	Hayır	51	1,82	,188	,223
	Evet	453	2,00		

Dijital erişim ve dijital iletişim boyutları incelendiğinde katılımcıların erişim ve iletişim davranışlarının Wİ-Fİ sahipliğine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı belirlenmiştir ($p<.0001$). Wİ-Fİ sahibi katılımcıların dijital iletişim ve erişim davranışları sahip olmayanlara oranla daha yüksektir. Dijital etik ve güvenlik ($p=.064$), dijital sağlık ($p=.141$), dijital hukuk ($p=.167$), dijital hak ve sorumluluklar ($p=.924$), dijital okuryazarlık ($p=.035$), ve dijital ticaret ($p=.223$) davranışlarının ise Wİ-Fİ sahipliğine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Tablo24. *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Farklılıklar*

Değişkenler	İnternet Kullanımı	N	Ortalama	F	p
Dijital Etik ve Güvenlik	2 Saatten az	127	3,67	2,626	,034
	2-4 Saat	188	3,84		
	5-7 Saat	119	3,84		
	8-10 Saat	46	4,09		
	10 Saat ve üzeri	24	3,91		
Dijital Sağlık	2 Saatten az	127	2,40	7,583	,000
	2-4 Saat	188	2,62		
	5-7 Saat	119	2,69		
	8-10 Saat	46	2,88		
	10 Saat ve üzeri	24	3,34		
Dijital Erişim	2 Saatten az	127	3,05	20,173	,000
	2-4 Saat	188	3,72		
	5-7 Saat	119	3,79		
	8-10 Saat	46	3,66		
	10 Saat ve üzeri	24	4,25		
Dijital İletişim	2 Saatten az	127	2,06	34,175	,000
	2-4 Saat	188	2,77		
	5-7 Saat	119	2,98		
	8-10 Saat	46	3,29		
	10 Saat ve üzeri	24	3,35		

[**Tablo24.** (Devam) *Dijital Teknolojilerin Kullanımında Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Farklılıklar*]

Dijital Hukuk	2 Saatten az	127	3,65	1,406	,231
	2-4 Saat	188	3,84		
	5-7 Saat	119	3,82		
	8-10 Saat	46	3,89		
	10 Saat ve üzeri	24	4,13		
Dijital Hak ve Sorumluluklar	2 Saatten az	127	2,86	2,412	,048
	2-4 Saat	188	2,96		
	5-7 Saat	119	2,80		
	8-10 Saat	46	2,98		
	10 Saat ve üzeri	24	3,51		
Dijital Okuryazarlık	2 Saatten az	127	2,32	10,943	,000
	2-4 Saat	188	2,77		
	5-7 Saat	119	2,96		
	8-10 Saat	46	3,00		
	10 Saat ve üzeri	24	2,96		
Dijital Ticaret	2 Saatten az	127	1,77	3,095	,016
	2-4 Saat	188	1,99		
	5-7 Saat	119	2,07		
	8-10 Saat	46	2,06		
	10 Saat ve üzeri	24	2,50		

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla 8-10 saat arası kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullanan vatandaşların 8-10 saat arası kullananlara oranla dijital etik ve güvenlik davranışları daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital sağlık davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla 8-10 saat arası kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullanan vatandaşların 8-10 saat arası kullananlara oranla dijital sağlık davranışları daha düşük düzeydedir. 2 saatten az kullananlar ve 5-7 saat aralığındakilerle 10 saatten çok kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullananlar ve 5-7 saat arası kullanan katılımcıların 10 saatten çok kullananlara oranla dijital sağlık davranışları daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital erişim davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla diğer tüm saat aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullanan katılımcıların dijital erişim davranışları diğer saat aralığındakilere oranla daha düşük düzeydedir. 2-4 saat ve 8-10 saat arasında kullananlarla 10 saatten çok kullananlar arasında anlamlı farklılıklar

bulunmaktadır ($p<.0001$). 2-4 saat ve 8-10 saat arasında kullananların 10 saatten çok kullananlara oranla dijital eşitsizlik davranışları daha düşüktür.

Katılımcıların dijital iletişim davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla diğer tüm saat aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullanan katılımcıların dijital iletişim davranışları diğer saat aralığındakilere oranla daha düşük düzeydedir. 2-4 saat aralığında kullananlar ile 8-10 saat aralığında ve 10 saatten çok kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2-4 saat aralığında kullanan katılımcıların 8-10 saat ve 10 saatten çok kullananlara oranla dijital iletişim davranışları daha düşüktür.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 5-7 saat aralığında kullananlar ile 10 saatten çok kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 5-7 saat kullanan katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışları 10 saatten çok kullananlara oranla daha düşük düzeye sahiptir.

Katılımcıların dijital okuryazarlık davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla diğer tüm saat aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullanan katılımcıların diğer saat aralığındakilere oranla dijital okuryazarlık davranışları daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital ticaret davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde 2 saatten az kullananlarla 10 saat ve üzerinde kullananlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 2 saatten az kullananların 10 saat ve üzerinde kullananlara oranla dijital ticaret davranışları daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital hukuk davranışları günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirildiğinde anlamlı farklılıklar olmadığı görülmektedir ($p=.231$).

4.4. Katılımcıların Doyum Düzeyine İlişkin Bulgular

Tablo25. Katılımcıların Doyum Düzeyi

	1	2	3	4	5
	f	f	f	f	f
	%	%	%	%	%
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz	36	47	218	146	57
doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	%7,1	%9,3	%43,3	%29	%11,3

[Tablo25. (Devam) Katılımcıların Doyum Düzeyi]

Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz	47	74	117	149	57
doyumun iş/eğitim yaşamınızı etkileme düzeyini	%9,3	%14,7	%35,1	%29,6	%11,3
nasıl tanımlarsınız?					
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz	52	81	207	129	35
doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme	%10,3	%16,1	%41,1	%25,6	%6,9
düzeyini nasıl tanımlarsınız?					

*1=Çok düşük, 2=Düşük, 3=Orta, 4=Yüksek, 5=Çok Yüksek

Katılımcılara bu bölümde “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?” şeklinde bir ifade yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında %16,4’ünün düşük, %40,3’ünün ise yüksek doyum elde ettikleri görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen diğer soru “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/eğitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” şeklindedir. Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyumun iş/eğitim yaşamını etkileme düzeyi %24’ünün düşük, %40,9’unun yüksektir. Bu bölümde katılımcılara yöneltilen son ifade de ise “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” şeklindedir. Katılımcılar dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi %26,4’ünün düşük, %32,5’inin yüksek orandadır.

Katılımcıların dijital teknolojilerden olumlu yönde elde ettiği doyumun yüksek olduğu görülmektedir. Günümüzde dijital teknolojilerin daha erişilebilir olması katılımcıların doyum elde etme durumu da doğrudan etkilediğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra dijital teknolojiler iş/eğitim hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Katılımcıların dijital teknoloji kullanımlarının iş/eğitim yaşamını etkileme düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak dijital teknolojilerin katılımcıların yaşam memnuniyetini etkilemesi durumuna bakıldığında büyük çoğunluğunun bu konuda kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo26. Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörler

Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?
--

[Tablo26. (Devam) Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörler]

	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
Akıllı telefona sahip olma	392	77,8	112	22,2
İnternet kullanma becerilerimin yüksek olması	213	42,3	291	57,7
Mobil uygulamaların yaygınlığı	228	45,2	276	54,8
Yaşadığım şehirdeki alt yapının iyi olması	72	14,3	432	85,7
İnternete erişim hızı	160	31,7	344	68,3
Diğer	25	5	479	95

Katılımcıların %77,8'i dijital teknolojilerin kullanımından istediği düzeyde doyum elde etmesini olumlu yönde etkileyen faktörün akıllı telefona sahip olması olduğunu, %42,3'ü internet kullanma becerilerinin yüksek olması olduğunu, %45,2'si mobil uygulamaların yaygınlığı, %14,3'ü yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması, %31,7'si internete erişim hızı ve %5'i diğer faktörler olduğunu belirtmektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında dijital teknolojilerden elde edilen doyumunu etkileyen en önemli faktörün akıllı telefona sahipliği olduğu görülmektedir. Doyumu olumlu yönde etkileyen faktörlerin akıllı telefon sahip olmanın yanı sıra mobil uygulamaların yaygınlığı, internet kullanma becerilerinin yüksek olması ve internete erişim hızı şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo27. Dijital teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?

	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
Altyapının iyi olmaması	221	43,8	283	56,2
Kullanım becerilerimin yetersizliği	119	23,6	285	76,4
Yüksek maliyet	227	45	227	55

Tablo27. Dijital teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Yeterince mobil uygulamaların azlığı	31	6,2	473	93,8
İzlenme/kayıt edilme endişesi	146	29	358	71
Diğer	51	10,1	453	89,9

Katılımcıların %43,8'i dijital teknolojilerin kullanımından istediği düzeyde doyum elde etmesini olumsuz yönde etkileyen faktörün alt yapının iyi olmaması olduğunu, %23,6'sı kullanım becerilerinin yetersiz olması olduğunu, %45'i yüksek maliyet olduğunu, %6,2'si mobil uygulamaların az olması olduğunu, %29'u izleme kayıt edilme endişesi olduğunu ve %10,1'i diğer faktörler olduğunu belirtmektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında dijital teknolojilerden elde edilen doyum olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörün yüksek maliyet olduğu görülmektedir. Yüksek maliyet faktörünün dışında katılımcılar sırasıyla alt yapının iyi olmaması, izlenme/kayıt edilme endişesi taşıdıkları ve yeterince mobil uygulama olmaması olduğunu belirtmektedirler.

4.4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Katılımcılara bu bölümde dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler sorulmuştur. Katılımcıların birden fazla seçeneği seçebildikleri bu soruda katılımcılara akıllı telefona sahip olma, internet kullanma becerilerinin yüksek olması, mobil uygulamaların yaygınlığı, yaşanılan şehirde altyapının iyi olması, internete erişim hızı ve diğer seçenekleri sunulmuştur. Bu bölümde bu soruya verilen yanıtların ilçe, cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, meslek, akıllı telefona sahip olma, kişisel bilgisayar sahipliği, mobil internete sahip olma, Wİ-Fİ sahipliği yönünden farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir.

Tablo28. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin İlçeye Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Adapazarı	108	28	74	62	69	67	14	122	29	107	9	127
Akyazı	31	14	15	30	19	26	4	41	13	32	3	42
Arifiye	17	3	10	10	10	10	5	15	5	15	0	20
Erenler	35	10	16	29	20	25	8	37	11	34	2	43
Ferizli	13	2	8	7	9	6	1	14	6	9	1	14
Geyve	20	5	10	15	9	16	5	20	7	18	1	24
Hendek	31	9	11	29	12	28	2	38	11	29	4	36
Karapürçek	5	1	2	4	3	3	1	5	0	6	0	6
Karasu	26	4	7	23	18	12	3	27	26	4	1	29
Kaynarca	9	3	2	10	3	9	1	11	3	9	0	12
Kocaali	3	9	5	7	4	8	5	7	7	5	0	12
Pamukova	10	5	5	10	5	10	1	14	4	11	0	15
Sapanca	14	6	3	17	4	16	1	19	6	14	2	18
Serdivan	61	10	40	31	37	34	19	52	29	42	2	69
Söğütli	2	4	3	3	3	3	2	4	2	4	0	6
Taraklı	5	1	2	4	3	3	0	6	1	5	0	6
Genel	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar yaşadıkları ilçeler açısından değerlendirilmektedir. Adapazarı ilçesinde yaşayanların %79,4’ü, Taraklı ilçesinde yaşayanların ise %33,3’ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmaları olarak görmektedir. Hendek ilçesinde yaşayanların %72,5’i, Sapanca ilçesinde yaşayanların dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Ferizli ilçesinde yaşayanların %60’ı, Sapanca ilçesinde yaşayanların %20’si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Serdivan ilçesinde yaşayanların %26,8’i, dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Taraklı

ilçesinde yaşayanların ise hiçbiri dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmemektedir. Karapürçek ilçesinde yaşayanların %100'ü, Taraklı ilçesinde yaşayanların %16,7'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Akyazı ve Ferizli ilçesinde yaşayanların %6,7'si dijital teknolojilerden elde ettiği doyumun diğer faktörlere bağlı olduğu belirtmektedir. Arifiye, Karapürçek, Kaynarca, Kocaali, Pamukova, Söğütlü ve Taraklı ilçelerinde ise hiçbir katılımcı dijital teknolojilerden elde ettiği doyumun diğer faktörlere bağlı olduğunu belirtmemişlerdir.

Tablo29. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Cinsiyete Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerinin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığı Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Erkek	221	58	121	158	122	157	37	242	75	204	15	264
Kadın	171	54	92	133	106	119	35	190	85	140	10	215
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyum olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar cinsiyet açısından değerlendirilmektedir. Erkeklerin %79,2'si, kadınların ise %76'sı dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmaları olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise Erkeklerin %43,4'ü, kadınların ise %40,9'u dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Erkeklerin %43,7'si, kadınların %47,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Yaşadığı doyumun nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak ifade eden erkekler %13,3, kadınlar ise %15,6 oranındadır. Erkeklerin %26,9'u, kadınların ise %37,8'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut

faktörlerin dışında erkeklerin %5,4'ü, kadınların ise %4,4'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedirler.

Tablo30. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Ettiğiniz Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Yaşa Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
18-24	117	30	81	66	86	61	25	122	48	99	5	142
25-35	112	27	71	68	73	66	23	116	47	92	5	134
36-45	102	28	41	89	45	85	12	118	43	87	6	124
46-60	50	16	17	49	9	47	9	57	15	51	4	62
61 yaş ve üzeri	11	11	3	19	5	17	3	19	7	15	5	17
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar yaş açısından değerlendirilmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %79,6’sı, 61 yaş ve üzerinde olanların %50’si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olma olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 18-24 yaş aralığındakilerin %55,1’i, 61 yaş ve üzerinde olanların %13,6’sı dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerimin yüksek olması olarak görmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %55,5’i, 25-35 yaş aralığındakilerin %52,5’i, 61 yaş ve üzerinde olanların %22,7’si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %17’si, 61 yaş ve üzerinde olanların %13,6’sı dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması şeklinde ifade etmektedir. Diğer bir faktörde ise 18-24 yaş aralığındakilerin %32,7’si, 25-35 yaş aralığındakilerin %33,8’i, 36-45 yaş aralığındakilerin %33,1’i, 46-60 yaş aralığındakilerin %22,7’si, 61 yaş ve üzerinde olanların %31,8’i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında 18-24 yaş

aralığındakilerin %3,4'ü, 25-35 yaş aralığındakilerin %3,6'sı, 36-45 yaş aralığındakilerin %4,6'sı, 46-60 yaş aralığındakilerin %6,1'i, 61 yaş ve üzerinde olanların %22,7'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedirler.

Tablo31. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Eğitime Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
İlk öğretim	70	24	17	77	28	66	13	81	30	64	9	85
Lise	119	39	64	94	66	92	27	131	50	108	9	144
Ön Lisans	55	14	28	41	40	29	7	62	20	49	4	65
Lisans	121	26	82	65	76	71	17	130	48	99	2	145
Lisansüstü	27	9	22	14	18	18	8	28	12	24	1	35
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar eğitim açısından değerlendirilmektedir. İlköğretim mezunlarının %74,5'i, lise mezunlarının %75'i, ön lisans mezunlarının %79,7'si, lisans mezunlarının %82,3'ü ve lisansüstü mezunlarının %75'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmak olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise ilköğretim mezunlarının %18,1'i, lise mezunlarının %40,5'i, ön lisans mezunlarının %40,6'sı lisans mezunlarının %55,8'i ve lisansüstü mezunların %61,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. İlköğretim mezunlarının %29,8'i, lise mezunlarının %41,8'i, ön lisans mezunlarının %58'i, lisans mezunlarının %51,7'si ve lisansüstü mezunların %50'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. İlköğretim mezunu katılımcıların %13,8'i, lise mezunlarının %17,1'i, ön lisans mezunlarının, %10,1'i, lisans mezunlarının %11,6'sı ve lisansüstü mezunlarının %22,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki

altyapının iyi olması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise ilköğretim mezunlarının %31,9'u lise mezunlarının %31,6'sı, ön lisans mezunlarının %29'u, lisans mezunlarının %32,7'si ve lisansüstü mezunlarının %33,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında ilköğretim mezunlarının %9,6'sı, lise mezunlarının, %5,7'si, ön lisans mezunlarının, %5,8'i, lisans mezunlarının %1,4'ü ve lisansüstü mezunlarının %2,8'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo32. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Gelire Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
0-2826 TL	178	46	89	135	112	112	28	196	68	156	11	213
2827-5000 TL	117	37	56	98	61	93	27	127	49	105	7	147
5001-8000 TL	75	21	53	43	41	55	11	85	32	64	6	90
8001 TL ve üzeri	22	8	15	15	14	16	6	24	11	19	1	29
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyum olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar gelir açısından değerlendirilmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %79,5'i, 8001 TL ve üzeri aralığındakilerin %73,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmak olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %39,7'si, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakilerin %50'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %50'si, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakiler %46,7'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %12,5'i, 8001 TL ve

üzeri gelir aralığındakilerin %20'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %30,4'ü 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakiler %36,7'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %4,9'u, 8001 ve üzeri gelir aralığındakilerin %3,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo33. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Mesleğe Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerinin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığı Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Memur	33	5	17	21	17	21	2	36	10	28	0	38
İşçi/Çalışan	112	32	54	90	66	78	25	119	42	102	6	138
İş İnsanı	10	2	4	8	5	7	3	9	5	7	1	11
Esnaf/Tüccar	44	13	23	34	24	33	8	49	19	38	4	53
Çiftçi	7	2	3	6	3	6	1	8	2	7	2	7
Öğretmen	36	13	25	24	18	31	5	44	16	33	2	47
Akademisyen	15	4	15	4	11	8	3	16	6	13	0	19
Diğer	135	41	72	104	84	92	25	151	60	116	10	166
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Bu bölümde katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyum olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler meslek açısından değerlendirilmektedir. Etnaf/tüccarların %77,2'si, akademisyenlerin %78,9'u dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmak olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise iş insanların ve çiftçilerin %33,3'ü, akademisyenlerin ise %78,9'u ve dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. İş insanların %41,7'si, çiftçilerin %33,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Memurların %5,3'ü, işçi/çalışanların %17,4'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde

doym elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise iş insanlarının %41,7'si çiftçilerin %22,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında işçi/çalışanların çiftçilerin %22,2'si, öğretmenlerin %4,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo34. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doymu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Akıllı Telefon Sahip Olanlar	389	106	212	283	227	268	71	424	158	337	23	472
Akıllı Telefona Sahip Olmayanlar	3	6	1	8	1	8	1	8	2	7	2	7
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doymu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler akıllı telefona sahip olma açısından değerlendirilmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %78,6'sı, akıllı telefona sahip olmayanların ise %33,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olma olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise akıllı telefona sahip olanların %42,8'si, akıllı telefona sahip olmayanların ise %11,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %45,9'u, akıllı telefona sahip olmayanların ise %11,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %14,3'ü, akıllı telefona sahip olmayanların ise %11,1'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doym elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %31,9'u, akıllı

telefona sahip olmayanların ise %22,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında akıllı telefona sahip olanların %4,6'sı, akıllı telefona sahip olmayanların ise %22,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedirler.

Tablo35. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Kişisel Bilgisayar Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kişisel Bilgisayara Sahip Olanlar	211	61	148	124	144	128	42	230	80	192	9	263
Kişisel Bilgisayara Sahip Olmayanlar	181	51	65	167	84	148	30	202	80	152	16	216
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler kişisel bilgisayara sahip olma açısından değerlendirilmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %77,6'sı, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %78'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olma faktörü olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise kişisel bilgisayara sahip olanların %54,4'ü, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %28'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %52,9'u, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %36,2'si dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %15,4'ü, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %12,9'u dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %29,4'ü, kişisel bilgisayara sahip

olmayanların ise %34,5'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında kişisel bilgisayara sahip olanların %3,3'ü, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %6,9'u dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedirler.

Tablo36. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Mobil İnternet Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerinin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Mobil İnterneti Olanlar	380	105	210	275	226	259	71	414	159	326	23	462
Mobil İnterneti Olmayanlar	12	7	3	16	2	17	1	18	1	18	2	17
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler mobil internete sahip olma açısından değerlendirilmektedir. Mobil internete sahip olanların %78,4'ü, mobil internete sahip olmayanların ise %63,2'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmak olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise mobil internete sahip olanların %43,3'ü, mobil internete sahip olmayanların ise %15,8'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Mobil internete sahip olanların %46,6'sı, mobil internete sahip olmayanların ise %10,5'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Mobil internete olanların %14,6'sı, mobil internete sahip olmayanların ise %5,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Mobil internete sahip olanların %32,8'i, mobil internete sahip olmayanların ise %5,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında mobil internete sahip olanların %4,7'si, mobil internete sahip olmayanların ise %10,5'i

dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo37. *Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumlu Yönde Etkileyen Faktörlerin Wİ-Fİ Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Akıllı Telefona Sahip Olma		İnternet Kullanma Becerilerimin Yüksek Olması		Mobil Uygulamaların Yaygınlığı		Yaşadığım Şehirde Altyapının İyi olması		İnternete Erişim Hızı		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Wİ-Fİ Sahibi Olanlar	356	97	200	253	212	241	69	384	142	311	19	434
Wİ-Fİ Sahibi Olmayanlar	36	15	13	38	16	35	3	48	18	33	6	45
Toplam	392	112	213	291	228	276	72	432	160	344	25	479

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumunu olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler Wİ-Fİ sahipliği açısından değerlendirilmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %78,6'sı, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %70,6'sı dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini akıllı telefona sahip olmak olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise Wİ-Fİ sahibi olanların %44,2'si, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %25,5'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internet kullanma becerilerinin yüksek olması olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %46,8'i, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %31,4'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini mobil uygulamaların yaygınlığı olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %15,2'si, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %5,9'u dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %31,3'ü, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %35,3'ü dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini internete erişim hızı faktörü olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında Wİ-Fİ sahibi olanların %4,2'si, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %11,8'i dijital teknolojilerden olumlu yönde doyum elde etmelerinin nedenini diğer faktörler olarak görmektedir.

4.4.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Ettiği Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Katılımcılara bu bölümde dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyumu olumsuz yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler sorulmuştur. Katılımcıların birden fazla seçeneği seçebildikleri bu soruda alt yapının iyi olmaması, kullanım becerilerimin yetersizliği, yüksek maliyet, mobil uygulamaların yetersizliği, izlenme/kayıt endişesi ve diğer seçenekleri sunulmuştur. Bu bölümde katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ilçe, cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, meslek, akıllı telefona sahip olma, kişisel bilgisayar sahipliği, mobil internete sahip olma, Wİ-Fİ sahipliği yönünden farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir.

Tablo38. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Yaşanılan İlçeye Göre Dağılımı

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Adapazarı	66	70	30	106	80	56	5	131	36	100	12	124
Akyazı	21	24	7	38	18	27	3	42	7	38	6	39
Arifiye	11	9	6	14	14	6	3	17	6	14	1	19
Erenler	14	31	11	34	18	27	0	45	4	41	12	33
Ferizli	12	3	5	10	5	10	0	15	9	6	1	14
Geyve	14	11	2	23	11	14	1	24	5	20	3	22
Hendek	20	20	8	32	14	26	2	38	13	27	0	40
Karapürçek	3	3	1	5	2	4	2	4	1	5	0	6
Karasu	10	20	18	12	9	21	8	22	19	11	1	29
Kaynarca	5	7	2	10	3	9	1	11	2	10	0	12
Kocaali	1	11	5	7	5	7	1	11	5	7	0	12
Pamukova	7	8	1	14	12	3	1	14	5	10	0	15
Sapanca	6	14	11	9	3	17	0	20	2	18	3	17
Serdivan	27	44	7	64	29	42	4	67	27	44	12	59
Söğütü	3	3	2	4	3	3	0	6	2	4	0	6
Taraklı	1	5	3	3	1	5	0	6	3	3	0	6
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar yaşadıkları ilçe açısından değerlendirilmektedir. Ferizli ilçesinde yaşayanların %80’i, Taraklı ilçesinde yaşayanların %16,7’si dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün altyapının iyi olmaması olduğunu ifade etmektedir. Karasu ilçesinde yaşayanların %60’ı, Pamukova ilçesinde yaşayanların %6,7’si dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün kullanım becerilerinin yetersizliği olduğunu ifade etmektedir. Pamukova ilçesinde yaşayanların %80’i, Sapanca ilçesinde yaşayanların %15’i dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün yüksek maliyet olduğunu ifade etmektedir. Karapürçek ilçesinde yaşayanların %33,3’ü dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün mobil uygulamaların yetersizliği olduğunu ifade etmektedir. Erenler, Ferizli, Sapanca, Söğütlü ve Taraklı ilçelerinde yaşayanların ise hiçbir dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü mobil uygulamaların yetersizliği olarak ifade etmemektedir. Adapazarı ilçesinde yaşayanların %6,5’i, Ferizli ilçesinde yaşayanların %60’ı dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün izlenme/kayıt edilme endişesi olduğunu ifade etmektedir. Erenler ilçesinde yaşayanların %26,7’si dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörün diğer faktörler olduğunu ifade etmektedir. Hendek, Karapürçek, Kaynarca, Kocaali, Pamukova, Söğütlü ve Taraklı ilçelerinde yaşayanların hiçbir dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmemektedir.

Tablo39. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Yaşanılan Cinsiyete Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Erkek	135	144	68	211	139	140	13	266	67	212	30	249
Kadın	86	139	51	174	88	137	18	207	79	146	21	204
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar cinsiyet açısından değerlendirilmektedir. Erkeklerin %48,4’ü, kadınların ise %38,2’si dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise erkeklerin %24,4’ü, kadınların ise %22,7’si, dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Erkeklerin %49,8’i kadınların ise %39,1’i dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Erkeklerin %4,7’si, kadınların ise %8’i dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Erkeklerin %24’ü, kadınların ise %35,1’i dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında erkeklerin %10,8’i, kadınların ise %9,3’ü, dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo40. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Yaşa Göre Dağılımı

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
18-24	65	82	19	128	75	72	14	133	39	108	21	126
25-35	71	68	24	115	65	74	9	130	51	88	12	127
36-45	55	75	25	105	58	72	5	125	42	88	8	122
46-60	25	41	36	30	23	43	2	64	10	56	6	60
61 yaş ve üzeri	5	17	15	7	6	16	1	21	4	18	4	18
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?”

sorusuna verilen cevaplar yaş açısından değerlendirilmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %44,2'si, 61 yaş ve üzerinde olanların %22,7'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 18-24 yaş aralığındakilerin 61 yaş ve üzerinde olanların %68,2'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %51'i, 61 yaş ve üzerinde olanların %27,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin %9,5'i, 61 yaş ve üzerinde olanların %4,5'i dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumunu olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 18-24 yaş aralığındakilerin %26,5'i, 61 yaş ve üzerinde olanların %18,2'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında 18-24 yaş aralığındakilerin %14,3'ü, 61 yaş ve üzerinde olanların %18,2'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo41. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
İlk öğretim	22	72	48	46	42	52	5	89	25	69	10	84
Lise	69	89	36	122	69	89	14	144	40	118	16	142
Ön Lisans	34	35	10	59	30	39	6	63	15	54	10	59
Lisans	76	71	20	127	75	72	5	142	52	95	12	135
Lisansüstü	20	16	5	31	11	25	1	35	14	22	3	33
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara “yöneltile dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar eğitim durumu açısından değerlendirilmektedir. İlköğretim mezunlarının %23,4'ü, lisansüstü olanların %55,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde

etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise ilköğretim mezunlarının %51,1'i, lisansüstü mezunların %13,9'u dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Ön lisans mezunlarının %43,5'i, lisans mezunlarının %51'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. İlk öğretim mezunlarının %5,3'ü, lisansüstü mezunlarının %2,8'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Ön lisans mezunlarının %21,7'si, lisansüstü mezunlarının %38,9'u dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Ön lisans mezunlarının, %14,5'i, lisans mezunlarının %8,2'si ve lisansüstü mezunlarının ise %8,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo42. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Gelire Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
0-2826 TL	86	138	54	170	102	122	16	208	74	150	30	194
2827-5000 TL	74	80	45	109	76	78	10	144	38	116	8	146
5001-8000 TL	49	47	13	83	40	56	3	93	29	67	8	88
8001 TL ve üzeri	12	18	7	23	9	21	2	28	5	25	5	25
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyum azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar gelir durumu açısından değerlendirilmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %38,4'ü, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakilerin %40'ı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 0-2826 TL gelir

aralığındakilerin %24,1'i, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakilerin %23,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %45,5'i, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakiler %30'u dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %7,1'i, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakilerin %6,7'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %33'ü, 8001 TL ve üzeri gelir aralığındakiler %16,7'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında 0-2826 TL gelir aralığındakilerin %13,4'ü, 8001 ve üzeri gelir aralığındakilerin %16,7'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo43. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Mesleğe Göre Dağılımı

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Memur	21	17	8	30	18	20	2	36	7	31	1	37
İşçi/Çalışan	65	79	36	108	79	65	10	134	35	109	11	133
İş İnsanı	5	7	4	8	4	8	1	11	2	10	1	11
Esnaf/Tüccar	23	34	15	42	25	32	5	52	8	49	6	51
Çiftçi	3	6	3	6	4	5	0	9	1	8	2	7
Öğretmen	23	26	10	39	16	33	2	47	23	26	3	46
Akademisyen	10	9	2	17	6	13	0	19	10	9	1	18
Diğer	71	105	41	135	75	101	11	165	60	116	26	150
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar meslek açısından değerlendirilmektedir. Memurların %55,3'ü çiftçilerin %33,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise

çiftçilerin %33,3'ü, akademisyenlerin %10,5'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. İşçi/çalışanların %54,9'u, akademisyenlerin %31,6'sı ve dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Esnaf/tüccarların %8,8'i, öğretmenlerin %4,1'i ve diğer meslek grubuna giren bireylerin %6,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise çiftçilerin %11,1'i, akademisyenlerin %52,6'sı ve dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında memurların %2,6'sı, çiftçilerin %22,2'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo44. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerinin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Akıllı Telefon Sahip Olanlar	221	274	114	381	224	271	31	464	143	352	48	447
Akıllı Telefona Sahip Olmayanlar	0	9	5	4	3	6	0	9	3	6	3	6
Toplam	221	283	119	385	277	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyum azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar akıllı telefon sahipliği açısından değerlendirilmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %44,6'sı, akıllı telefona sahip olmayanların ise hiçbirini dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde akıllı telefona sahip olanların %23'ü, akıllı telefona sahip olmayanların ise %55,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde

etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %45,3'ü, akıllı telefona sahip olmayanların ise %33,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %6,2'si, akıllı telefona sahip olmayanların ise %6,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Akıllı telefona sahip olanların %29,8'i, akıllı telefona sahip olmayanların ise %33,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında akıllı telefona sahip olanların %9,7'si, akıllı telefona sahip olmayanların ise %33,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo45. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Kişisel Bilgisayar Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kişisel Bilgisayara Sahip Olanlar	132	140	40	232	123	149	21	211	83	189	31	241
Kişisel Bilgisayara Sahip Olmayanlar	89	143	79	153	104	128	10	262	63	169	20	212
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyum azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar kişisel bilgisayar sahipliği açısından değerlendirilmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %48,5'i, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %38,4'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde kişisel

bilgisayara sahip olanların %14,7'si, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %34,1'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %45,2'si, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %44,8'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %3,7'si iken, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %9,1'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Kişisel bilgisayara sahip olanların %30,5'i, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %27,2'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında kişisel bilgisayara sahip olanların %11,4'ü, kişisel bilgisayara sahip olmayanların ise %8,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo46. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Mobil İnternete Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerinin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Mobil İnternete Sahip Olanlar	215	270	113	372	221	264	29	456	142	343	49	436
Mobil İnternete Sahip Olmayanlar	6	13	6	13	6	13	2	17	4	15	2	17
Toplam	221	283	119	385	227	277	31	473	146	358	51	453

Katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyum azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar mobil internet açısından değerlendirilmektedir. Mobil internete sahip olanların %44,3'ü, mobil internete sahip olmayanların ise %31,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü alt

yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise mobil internete sahip olanların %23,3'ü, mobil internete sahip olmayanların ise %31,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Mobil internete sahip olanların %45,6'sı, mobil internete sahip olmayanların ise %31,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Mobil internete sahip olanların %6'sı, mobil internete sahip olmayanların ise %10,5'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Mobil internete sahip olanların %29,3'ü, mobil internete sahip olmayanların ise %21,1'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında mobil internete sahip olanların %10,1'i, mobil internete sahip olmayanların ise %10,5'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

Tablo47. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyumu Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlerin Wİ-Fİ Sahipliğine Göre Dağılımı*

	Alt Yapının İyi Olmaması		Kullanım Becerilerimin Yetersizliği		Yüksek Maliyet		Mobil Uygulamaların Yetersizliği		İzlenme Kayıt Endişesi		Diğer	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Wİ-Fİ Sahip Olanlar	204	249	99	354	198	255	29	424	135	318	31	241
Wİ-Fİ Sahip Olmayanlar	17	34	20	31	29	22	2	49	11	40	20	212
Toplam	221	283	119	385	227	227	31	473	146	358	51	453

Bu bölümde katılımcılara yöneltilen “dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyumunu azaltan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar Wİ-Fİ sahipliği açısından değerlendirilmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %45'i, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %33,3'ü dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da

azaltan faktörü alt yapının iyi olmaması olarak görmektedir. Diğer bir faktörde ise Wİ-Fİ sahibi olanların %21,9'u, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %39,2'si dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü kullanım becerilerinin yetersizliği olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %43,7'si Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %56,9'u dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yüksek maliyet olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %6,2'si, Wİ-Fİ sahip olmayanların ise %3,9'u dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü yeterince mobil uygulama olmaması olarak görmektedir. Wİ-Fİ sahibi olanların %29,8'i, Wİ-Fİ sahibi olmayanların ise %21,6'sı dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü izlenme/kayıt edilme endişesi olarak görmektedir. Mevcut faktörlerin dışında Wİ-Fİ sahip olanların %9,9'u, Wİ-Fİ sahip olmayanların ise %11,8'i dijital teknolojilerden doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen ya da azaltan faktörü diğer faktörler olarak görmektedir.

4.4.3. Katılımcıların Demografik Farklılıklarına Göre Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyine İlişkin Bulgular

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA yapılmıştır. Cinsiyet vb. iki kategoriden oluşan faktörlere yönelik farklılıkları belirlemek için bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla kategoriden oluşan faktörlere yönelik farklılıkları tespit etmek için ANOVA yapılmıştır.

Tablo48. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Cinsiyete Göre Dağılımı*

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ortalama	F	p
Doyum Düzeyi	Kadın	225	3,28	,160	,927
	Erkek	279	3,28		
Doyumun İş/Eğitim Yaşamını Etkileme Düzeyi	Kadın	225	3,20	,097	,773
	Erkek	279	3,18		
Doyumun Yaşam Memnuniyetini Etkileme Düzeyi	Kadın	225	3,03	,192	,983
	Erkek	279	3,03		

Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir ($p=.927$). Aynı şekilde katılımcıların dijital teknolojileri kullanımında elde ettikleri doyumun iş/egitim yaşamını ve yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi de cinsiyetlerine göre farklılaşmamaktadır ($p=.938$).

Tablo49. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Yaşa Göre Dağılımı*

Değişkenler	Yaş	N	Ortalama	F	p
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	18-24 Arası	147	3,68	19,637	,000
	25-35 Arası	139	3,35		
	36-45 Arası	130	3,15		
	46-60 Arası	66	2,91		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,00		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	18-24 Arası	147	3,58	17,223	,000
	25-35 Arası	139	3,28		
	36-45 Arası	130	3,11		
	46-60 Arası	66	2,71		
	61 Yaş ve üzeri	22	1,91		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	18-24 Arası	147	3,45	14,038	,000
	25-35 Arası	139	3,01		
	36-45 Arası	130	2,92		
	46-60 Arası	66	2,65		
	61 Yaş ve üzeri	22	2,09		

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar yaşları açısından değerlendirilmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerle diğer tüm yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 18-24 yaş arası bireylerin dijital teknolojilerden elde ettiği doyum düzeyi diğer yaş aralığındakilere kıyasla daha yüksektir. 61 yaş ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların diğer yaş aralığındakiler ile arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 61 yaş ve üzerindeki katılımcıların dijital

teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyum diğer yaş aralığındakilere göre daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar yaş açısından değerlendirildiğinde 61 yaş ve üzeri bireylerin diğer yaş aralığındakiler ile arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p<.0001$). 61 yaş üzerindeki katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun iş/egitim yaşamını etkileme düzeyi diğer yaş aralığındakilere göre daha düşüktür. 18-24 yaş aralığındakilerle 36-45, 46-60, 61 yaş ve üzerindekiiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 18-24 yaş aralığındakilerin dijital teknolojilerden elde ettiği doyumun iş/egitim yaşamını etkileme düzeyi 36-45, 46-60 ve 61 yaş üzerinelere oranla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar yaş açısından değerlendirilmektedir. Katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyeti etkileme düzeyi açısından 18-24 yaş aralığındakiler ile diğer yaş aralığındakiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). 18-24 yaş aralığındakilerin dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi diğer yaş aralığındakilere kıyasla daha yüksektir.

Tablo50. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	F	p
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	İlk öğretim	147	2,87	7,868	,000
	Lise	139	3,30		
	Ön lisans	130	3,12		
	Lisans	66	3,48		
	Lisansüstü	22	3,75		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	İlk öğretim	147	2,48	20,616	,000
	Lise	139	3,13		
	Ön lisans	130	3,13		
	Lisans	66	3,54		
	Lisansüstü	22	3,97		

[**Tablo50.** (Devam) *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı*]

Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	İlk öğretim	147	2,45	10,329	,000
	Lise	139	3,10		
	Ön lisans	130	3,06		
	Lisans	66	3,22		
	Lisansüstü	22	3,39		

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar eğitim açısından değerlendirilmektedir. İlköğretim mezunu katılımcılarla diğer eğitim durumuna sahip katılımcılar arasında anlamlı farklıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunlarının dijital teknolojilerden elde ettiği doyum düzeyi diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara kıyasla daha düşüktür.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar eğitim açısından değerlendirilmektedir ($p<.0001$). İlköğretim mezunu katılımcılarla diğer eğitim durumuna sahip katılımcılar arasında anlamlı farklıklar bulunmaktadır. İlköğretim mezunlarının dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyi diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara kıyasla daha düşüktür.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar eğitim açısından değerlendirilmektedir. İlköğretim mezunu katılımcılarla diğer eğitim durumuna sahip katılımcılar arasında anlamlı farklıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). İlköğretim mezunlarının dijital teknolojilerden elde ettiği doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara kıyasla daha düşüktür.

Tablo51. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Değişkenler	Gelir	N	Ortalama	F	p
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	0-2826 TL	224	3,33	1,132	,336
	2827- 5000 TL	154	3,16		
	5001-8000 TL	96	3,36		
	8001 ve üzeri TL	30	3,30		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	0-2826 TL	224	3,19	2,521	,057
	2827- 5000 TL	154	3,05		
	5001-8000 TL	96	3,29		
	8001 ve üzeri TL	30	3,60		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	0-2826 TL	224	3,00	,899	,441
	2827- 5000 TL	154	2,96		
	5001-8000 TL	96	3,18		
	8001 ve üzeri TL	30	3,07		

Katılımcıların bu bölümde dijital teknolojilerden elde ettikleri doyum düzeyi, doyumun iş/egitim yaşamına ve yaşam memnuniyetine etkisi gelir açısından değerlendirilmiştir. Yapılan analizlerde katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettikleri doyum düzeyi ($p=.336$), doyumun iş/egitim yaşamına ($p=.057$) ve yaşam memnuniyetine ($p=.441$) etkisinin gelir durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Tablo52. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Mesleğe Göre Dağılımı

Değişkenler	Meslek	N	Ortalama	F	p
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	Memur	38	3,00	2,970	,005
	İşçi/Çalışan	144	3,10		
	İş İnsanı	12	3,42		
	Esnaf/Tüccar	57	3,42		
	Çiftçi	9	3,11		
	Öğretmen	49	3,35		
	Akademisyen	19	4,05		
	Diğer	176	3,34		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	Memur	38	2,92	2,288	,027
	İşçi/Çalışan	144	3,05		
	İş İnsanı	12	3,17		
	Esnaf/Tüccar	57	3,16		
	Çiftçi	9	3,22		
	Öğretmen	49	3,22		
	Akademisyen	19	4,00		
	Diğer	176	3,27		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	Memur	38	2,71	1,291	,253
	İşçi/Çalışan	144	2,99		
	İş İnsanı	12	3,00		
	Esnaf/Tüccar	57	3,05		
	Çiftçi	9	2,56		
	Öğretmen	49	3,12		
	Akademisyen	19	3,42		
	Diğer	176	3,08		

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar meslek açısından değerlendirilmektedir. Akademisyenlerle memur, işçi/çalışan, öğretmen ve diğer meslek grubuna girenler arasında anlamlı farklıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Akademisyenlerin dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyum memur, işçi/çalışan, öğretmen ve diğer meslek grubuna girenlere kıyasla daha yüksektir.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar meslek açısından değerlendirildiğinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Akademisyenlerle memur, işçi/çalışanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Akademisyenlerin dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun iş/egitim yaşamını etkileme düzeyi daha yüksektir.

Dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi ise meslekler açısından anlamı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p=.253$).

Tablo53. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Dağılımı

Değişkenler	İnternet Kullanımı	N	Ortalama	F	p
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?	2 Saatten az	127	2,71	25,383	,000
	2-4 Saat	188	3,26		
	5-7 Saat	119	3,48		
	8-10 Saat	46	3,87		
	10 Saat ve üzeri	24	4,33		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	2 Saatten az	127	2,70	13,116	,000
	2-4 Saat	188	3,13		
	5-7 Saat	119	3,53		
	8-10 Saat	46	3,63		
	10 Saat ve üzeri	24	3,67		
Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?	2 Saatten az	127	2,55	14,199	,000
	2-4 Saat	188	2,98		
	5-7 Saat	119	3,34		
	8-10 Saat	46	3,57		
	10 Saat ve üzeri	24	3,38		

Katılımcıların, “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirilmektedir. Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullananlarla, diğer saat aralığında kullanan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar

bulunmaktadır ($p<.0001$). Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullanan katılımcıların elde ettiği doyum düzeyi diğerlerine kıyasla daha düşüktür.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirilmektedir. Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullananlarla, diğer saat aralığında kullanan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<.0001$). Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullanan katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun iş/egitim yaşamını etkileme düzeyi diğerlerine kıyasla daha düşüktür.

Katılımcıların “dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar günlük internet kullanım süresi açısından değerlendirilmektedir. Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullananlarla, diğer saat aralığında kullanan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Dijital teknolojileri günde 2 saatten az kullanan katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiği doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi diğerlerine kıyasla daha düşüktür ($p<.0001$).

Tablo14. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Akıllı Telefon Sahipliğine Göre Dağılımı

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Doyum Düzeyi	Hayır	9	1,78	,276	,000
	Evet	495	3,31		
Doyumun İş/Eğitim Yaşamını Etkileme Düzeyi	Hayır	9	1,89	,178	,000
	Evet	495	3,21		
Doyumun Yaşam Memnuniyetini Etkileme Düzeyi	Hayır	9	1,56	1,368	,000
	Evet	495	3,05		

Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin akıllı telefon sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Akıllı telefona sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyum düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Dijital teknolojilerden elde edilen doyumun iş/egitim yaşamını etkileme düzeyinin akıllı telefon sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Akıllı telefona sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun iş/egitim

yaşamını etkileme düzeyi sahip olamayanlara oranla daha yüksektir. Son olarak ise katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyinin akıllı telefon sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Akıllı telefona sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir.

Tablo55. *Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Kişisel Bilgisayar Sahipliğine Göre Dağılımı*

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Doyum Düzeyi	Hayır	232	3,04	,786	,000
	Evet	272	3,48		
Doyumun İş/Eğitim Yaşamını Etkileme Düzeyi	Hayır	232	2,87	5,132	,000
	Evet	272	3,46		
Doyumun Yaşam Memnuniyetini Etkileme Düzeyi	Hayır	232	2,73	4,645	,000
	Evet	272	3,28		

Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin kişisel bilgisayar sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Kişisel bilgisayara sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyum düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Dijital teknolojilerden elde edilen doyumun iş/eğitim yaşamını etkileme düzeyinin kişisel bilgisayar sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Kişisel bilgisayara sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun iş/eğitim yaşamını etkileme düzeyi sahip olamayanlara oranla daha yüksektir. Son olarak ise katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyinin kişisel bilgisayar sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Kişisel bilgisayara sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir.

Tablo56. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Mobil İnternet Sahipliğine Göre Dağılımı

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Doyum Düzeyi	Hayır	19	2,37	8,232	,007
	Evet	485	3,32		
Doyumun İş/Eğitim Yaşamını Etkileme Düzeyi	Hayır	19	2,42	3,998	,020
	Evet	485	3,22		
Doyumun Yaşam Memnuniyetini Etkileme Düzeyi	Hayır	19	2,16	1,361	,000
	Evet	485	3,06		

Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin mobil internet sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Mobil internete sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyum düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Aynı şekilde katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyumun iş/eğitim yaşamını ve yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi de mobil internet sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<.0001$). Mobil internete sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun iş/eğitim yaşamını ve yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir.

Tablo 57. Katılımcıların Dijital Teknolojilerin Kullanımından Elde Edilen Doyum Düzeyinin Wİ-Fi Sahipliğine Göre Dağılımı

Değişkenler	Evet/Hayır	N	Ortalama	F	p
Doyum Düzeyi	Hayır	51	2,73	,981	,000
	Evet	453	3,34		
Doyumun İş/Eğitim Yaşamını Etkileme Düzeyi	Hayır	51	2,49	,327	,000
	Evet	453	3,27		
Doyumun Yaşam Memnuniyetini Etkileme Düzeyi	Hayır	51	2,43	4,921	,000
	Evet	453	3,09		

Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından elde ettikleri doyum düzeyinin Wİ-Fİ sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Wİ-Fİ'ye sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyum düzeyi sahip olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Dijital teknolojilerden elde edilen doyumun iş/eğitim yaşamını ve yaşam memnuniyetini etkileme düzeyinin de

Wi-Fi sahipliğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<.0001$). Wi-Fi'ye sahip olanların dijital teknoloji kullanımından elde ettikleri doyumun iş/egitim yaşamını ve yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi sahip olamayanlara oranla daha yüksektir.

4.5. Nitel Görüşme Bulguları

Araştırmanın ikinci basamağı olan yarı yapılandırılmış görüşme aşamasında toplamda 8 kişi ile görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilen bireylerin demografik verileri genel olarak öğrenilmiş ve sonrasında bu kişilere dijital teknolojilere erişimlerine ilişkin, dijital teknolojileri kullanımlarına ilişkin, dijital teknolojilerden elde ettikleri yararları ve dijital kültür kavrayışlarına ilişkin görüşlerini öğrenmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

Tablo 58. *Görüşme katılımcıları demografik bilgileri*

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	İlçe
Katılımcı1	Erkek	42	Lise	Çiftçi	Kocaali
Katılımcı2	Erkek	25	Lisansüstü	Akademisyen	Serdivan
Katılımcı3	Erkek	57	Lise	Emekli	Adapazarı
Katılımcı4	Erkek	70	İlk öğretim	Emekli	Adapazarı
Katılımcı5	Kadın	45	Ön lisans	Memur	Serdivan
Katılımcı6	Kadın	40	İlk öğretim	İşçi/Çalışan	Erenler
Katılımcı7	Kadın	27	Lisans	Öğretmen	Hendek
Katılımcı8	Kadın	20	Lise	Öğrenci	Serdivan

Görüşmeye katılanların tüm demografik bilgileri Tablo 58’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir. Görüşme gerçekleştirilen 8 kişi cinsiyetlerine göre eşit bir şekilde belirlenmiştir. Bu çalışmada demografik değişkenler oldukça önemli olduğu için görüşmeciler arasında çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

4.5.1. Katılımcıların Dijital Eşitsizlik Düzeylerine İlişkin Görüşleri

Araştırma kapsamında katılımcılara ilk olarak dijital teknolojilere erişimleriyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Böylelikle ilk olarak görüşmeye katılan bireylerin erişim açısından bir eşitsizliğe sahip olup olmadığını anlamak amaçlanmıştır. 70 yaşındaki emekli olan katılımcı akıllı telefona sahip olup diğer teknolojilere erişimde sorun

yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında 20 yaşında öğrenci olan kadın katılımcı da internete erişim sıkıntısı yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Özellikle internete erişim konusunda çok sıkıntı yaşıyorum. Yüksek teknoloji çağında olmamıza rağmen ne yazık ki sahip olduğum sınırlı internete bile çoğu zaman alt yapı, şebeke yetersizliği gibi nedenlerden ötürü bağlanamıyorum.”

Katılımcılara dijital teknolojilere erişimde yaşanan sıkıntılarla ilgili geleceğe ilişkin beklentileri sorulduğunda ise iki katılımcı dışındakiler endişelerine ya da beklentilerine yönelik soruya “yok” cevabını vermiştir. Katılımcıların beklentileri internet hızının yeterince yüksek olması ve alt yapı sorunlarının çözülmesi yönündedir. Diğer yandan endişelere yönelik olarak aşırı dijital teknoloji kullanımının bireyleri yalnızlaştıracağı ve depresyona sokacağı yönünde ifadeler kullanılmıştır. İfadelere baktığımızda:

K5: “24 saatlik bir zaman diliminin uykuda geçen süre dışında büyük bir bölümü sosyal medya ya da dijital platformlarda geçiyor. Hatta kullanıcı yaşı 1,5-2’ye kadar düşen kesim için depresyona varabilecek sonuçlar doğurabildiğini görmekteyiz.”

K8: ... “internetin hayatımıza bu kadar yerleşmiş, bir bakıma en yakın arkadaşımız olması durumu nedeniyle gelecekte yalnız bir insan olarak yaşamak zorunda kalma konusunda endişelerim var.”

Katılımcılara ikinci olarak dijital teknoloji kullanımlarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Böylece, Likert ölçeği ile toplanan verilerin açık uçlu sorulara verilecek cevaplar ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Katılımcılara açık uçlu olarak üç soru yöneltilmiştir. İlk soruda katılımcılara dijital teknoloji kullanımında kendilerini çevresindeki insanlara karşı yetersiz hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Sekiz görüşmeci içinden beşi kendini çevresindeki insanlara karşı yetersiz hissetmektedir. Yetersiz hissetmelerinin sebeplerini ise; çok fazla ilgi duymamaları şeklinde açıklamaktadırlar.

K4: “Ben çok beceremiyorum. Benim arkadaşlarım var sürekli ellerinde telefon. Facebook falan ellerinde şu şunu paylaşmış, bu bunu paylaşmış diye söyleyip duruyorlar. Hatta askerlik arkadaşlarını bulup onlarla konuşanlar bile var. Dediğim gibi ben alo diyorum. Bir de WhatsApp var.”

K8: “Genellikle yetersiz hissediyorum çünkü internet ve dijital teknoloji konusunda kendimi geliştirmem gereken kısımlar var.”

Bu bölümün ikinci sorusun da ise katılımcılara dijital teknoloji kullanımında güçlü veya zayıf yönleri sorulmuştur. Katılımcıların güçlü yönlerine bakıldığında dijital teknolojileri araştırma bakımından etkili olarak kullandıklarını, ekran bağımlısı olmadıkları ve değişen teknolojiye hızlı uyum sağladıkları yönünde açıklamalar bulunmaktadır. Zayıf yönler bakımından ise herhangi bir teknik sorunla karşılaştığında çözmekte zorlandığı, dikkat dağınık olduğu ve çok vakit harcadıklarını ifade etmektedirler.

K2: “Benim güçlü yanımdır; ulaşmak istediğim veriye daha kolay, daha hızlı ve daha doğru ulaşmak diyebilirim. Birçok kaynağı tarama olanağına sahibim...”

K5: “Dijital teknolojiyi bana faydası olacak şekilde kullanmayı tercih ediyorum. Bunun benim güçlü yönüm olduğunu düşünüyorum. Mesela; en son bankaya ne zaman gittiğimi hatırlamıyorum ya da en son ne zaman fatura ödemek için sırada saatlerce beklediğimi. Arama motorlarını ve sosyal medya araçlarını da yine bana katkısı olacak şekilde kullanmayı tercih ediyorum. Instagram ve Facebook’u, arkadaşlarımdan yaptıklarından haberdar olmak dışında bana bilgi anlamında bir şeyler katacak sayfalar için kullanıyorum. Kendimi kötü hissettiğim zamanlarda da komik videolar izlemeyi tercih ediyorum...”

Katılımcılar görüşme esnasında zayıf yönlerini ise şöyle belirtmektedirler:

K2: “Bununla birlikte zayıf yön olarak teknoloji, öyle bir şey ki insanların nasıl ifade edelim bunu çok verimli, çok makul bir şekilde bir konuyu araştırırken dikkat çekiciler çok fazla. Bu herhangi bir reklam olabilir ya da sizin beyninizdeki bir dürtü olabilir. Yani çok fazla dikkat dağınıklığı mevcut.”

Görüşmecilere dijital teknoloji kullanmanın günlük hayatlarını olumlu ya da olumsuz yönde nasıl etkilediği sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu haber alma özelliğini olumlu yönü olarak görmektedir. Diğer olumlu yönleri arasında ise mesafeleri ortadan kaldırması olarak açıklanmaktadır. Katılımcıların dijital teknoloji kullanımında hayatlarını olumsuz yönde etkilemesini çok fazla niteliksiz bilgi olması, uzun süre maruz kalmanın mutsuz ve yetersiz hissettiklerini ifade etmektedirler. Katılımcılar zaman faktörünü hem olumlu hem de olumsuz olarak görmektedirler. Bazıları özellikle çevrimiçi yaptığı işlemlerle zaman kazandığını, bazıları ise dijital teknolojilerle çok fazla zaman harcadığını söylemektedirler.

K1: Dedığım gibi çok vakit harcıyorum. Biz çiftçiyiz. Kışın çok işimiz olmuyor bizde sarıyoruz bunlara işte [Tiktoku çok aktif kullanan birisi]. Bu olumlu olumsuz mu bilmem de zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum. Bir de fındık işiyle uğraştığım için bana çok faydası oluyor.

K2: "...Olumsuz olarak yine az evvel belirttiğim gibi çok veriye maruz kalıyoruz. Bu veriler bir noktadan sonra artık niteliği de çok düşük olduğu için enformasyon olarak adlandırabilecek bir nitelikte olduğu için insanda bir süre sonra bir yorgunluk yaratıyor. Yani adeta bir enformasyon çöplüğüne dönüşüyor beynimiz."

K8: "Olumlu yönler ülke ve dünya gündeminden anında haberdar olabiliyorum. Olumsuz yönleri ise uzun süre maruz kalma doğrultusunda mental açıdan rahatsız hissetmem diyebilirim."

Katılımcılara üçüncü olarak dijital teknolojiden elde etmiş oldukları yararlarla ilişkin görüşleri sorulmuştur. İlk olarak dijital teknoloji kullanımında elde etmiş oldukları yararlarla bakıldığında, yapmış olduğu mesleğe katkı sağlaması ve zaman açısından tasarruf etmesi yönünde açıklamalar bulunmaktadır.

K1: "...fındık işiyle uğraşıyorum. Fındık zamanı çok yardıma ihtiyaç oluyor. Haliyle oradan mevsimlik işçilerle irtibat kuruyorum. Bir de tarım ilacı olur, olası böcek vs. bunlar için Facebook'ta çok sayfa var onları takip ediyorum."

K2: "... şu anda yüksek lisans tezi yazıyorum. İnterneti hayatımdan çıkarttığım zaman bilgisayar hayatımdan çıkarttığım zaman bu kez benim için hayat adeta bir zulüm haline gelecek."

K3: "Hastane İşlemleri, Bankacılık, resmi işler, görüntülü sohbet gibi işlemler."

K5: "Çarşı pazar dolaşmadan, mağaza mağaza gezmeden internet üzerinden alışveriş yaparak hem en ucuzunu bulabiliyorum hem de zamanımdan tasarruf sağlamış oluyorum. Ayrıca telefonuma gelen bildirimlerle gündemdeki olaylardan anında haberdar oluyorum eğer istersem haberin ayrıntılarını anında öğrenebiliyorum."

K6: "Az önce söylediğim gibi çocuklarıma yardımcı olamazdım. Ben üniversite veya lise mezunu falan değilim. Şu an açıktan okuyorum. Onların okuduğu kitaplar daha ağır ve detaylı. Sorduğu soruyu ben bilemiyorum mesela, internetten bakıyorum."

K6: "Online alışveriş yapıyorum."

4.5.2. Katılımcıların Dijital Kültür Kavrayışına İlişkin Görüşleri

Görüşmenin bu bölümünde katılımcılara dijital kültür kavramına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu bölümde aynı zamanda dijital antropoloji bağlamında veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. İlk olarak görüşmecilere dijital kültürün ne ifade ettiği sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında:

K1: "... dijital kültür yani insanların Facebook, Instagram vs. oralarındaki hal ve hareketleridir herhalde."

K2: "Dijital kültürün varlığını reddetmek çok da mümkün değil aslında. Dijital kültürün bizzat içinde yaşayan birisi olarak, yani genç birini bu dijital kültürün var olmadığını söylemesi çok da mümkün değildir. Şöyle ki insanlığın kültürel olarak en önemli unsurlarından bir tanesi dildir. Dil gibi geleneksel, muhafazakâr bir yapıya sahip olay, olgu bile dijital kültür çerçevesinde şekillenebiliyorsa, dilimize bazı kelimeler dijital kültür ile girebiliyorsa bu dijitalleşmenin bir kültür yarattığı reddedilemez bence. Asıl dijital kültür dediğimizde ise dijitalle bağımlı bir halde yaşamak olarak görüyorum bu işi sanırım. Yani zaman algımız, mekan algımız değişim ve dönüşüme uğruyor. Yani örneğin *home office* çalışma diye bir şey çıktı artık yani mekandan bağımsız dolayısıyla bu *home office* çalışma biçimi zamanda da bağımsız herhangi bir zamanda. İşini teslim edebiliyorsun. *Freelance* işleri de buna dahil edebiliriz. Dolayısıyla bu kültürel bir dönüşümdür ve bu dijitalleşmeyle meydana gelmektedir. Dijital kültür olarak tanımladığımda ise bu tarz dönüşümlerin hepsini değerlendirebilirim bunun içinde. Yani insanların kıyafetinin değişmesini de değerlendirebilirim. İnsanların yeme içme alışkanlıkları da değiştirmesini de değerlendirebilirim. İşte müzik zevklerinin değişmesini de değerlendirebilirim."

K5: "...dijital teknoloji kullanıcılarının kendi aralarında farkında olmadan oluşturdukları hal, hareket, tavır ve davranışları diyebilirim."

K7: "Bu kavramı duyunca aklıma geçmişten günümüze getirdiğimiz gelenekler geldi yani şöyle söyleyebilirim, geçmişten bugüne kadar taşınmış olan, artarak devam eden teknolojik yenilikler birikimi diyebilirim. Dijital kültür teknolojinin değiştirdiği dünyaya uyum sağlamak da diyebilirim."

Görüşmenin son sorusunda aynı zamanda araştırmanın temel sorunlarından birisi olan dijital kültüre dahil olmanın ve dışında kalmanın katılımcılara ne ifade ettiği sorulmuştur. Bu soruyla katılımcılardan antropolojik veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıda belirtilmektedir:

K1: “Valla ben bu kültüre dahil miyim değil miyim bilmiyorum ama bende hepsi var. Telefon, bilgisayar, tablet. Evde Wİ-Fİ, telefonda internet sınırsız. Facebook, Tiktok, Instagram ben sürekli bunlardayım. Bizim yaşadığımız ilçe küçük bir yer herkes birbirini tanır. Ben Tiktok’a video yapıyorum. Sonra ertesi gün dışarı çıktığımda abi videon çok güzel olmuş gibi tepkiler alıyorum. Bu da hoşuma gidiyor açıkçası. Beni daha da aktif bir kişi haline getirdi sanki. Artık sürekli farklı, çok beğeni alacak ne paylaşabilirim diye düşünüyorum.”

K2: “Ya bu aslında dijital kültür dediğimiz şey hani yine benim kendi dijital kültür tanımım üzerine gidecek olursak biraz, artık dijital kültüre adapte olmamak çok büyük bir sorunlar yaratıyor hayatta yani artık en basit vatandaşlık işleminizde bile dijital teknolojilerin yardımına ihtiyacınız var. Dolayısıyla bunu elimizin tersiyle itmek çok da mümkün değil. Faydalı gördüğüm alanlarda dijital teknolojilerden istifade etmek durumunda kalıyorum. Yararsız bulduğumda da dijital kültürün etkisi dışında kalmaya çalışıyorum. Bu dışında kalmanın eksikliği olabilir, belki popüler yeni çıkmış bir müzikten, filminden haberdar olmamak olabilir.; Bu da beni gündelik yeni şeylerden habersiz olma durumuna sürükleyebilir. Bu kısa vadede bir sorun yaratabilir bana. Daha önceki sorularda da söylediğim gibi bir bilgi akışı var ve bu akış çok nitelikli değil. Ben bunun dışında kalmayı tercih ediyorum. Dışında kalmayı daha faydalı görüyorum.”

K4: “Ben işimden hiç geri kalmam ve kalmadım da. Ben için de değilim böyle şeylerin. Bir eksikliğini de görmedim ama.”

K5: “Mesela baby shower, cinsiyet öğrenme partisi, ilk dişi kutlaması, kına geceleri organizasyonları ve daha birçok şaşalı ve oldukça maliyetli olan, tamamen gösterişe dayalı bu tarz etkinlikler dijital teknolojiyle birlikte hayatımıza girmiş ve neredeyse gelenek haline getirilmiştir. Maddi durumu yerinde olan da olmayan da kendi çapında bu tarz etkinlikleri yapıyor, kendini yapmak zorunda hissediyor. Sosyal medya ortamlarında bu tarz etkinlikler, videolar ya da kullanılan filtrelerle paylaştıkları güzel fotoğraflarla ben mutluyum, ben varlıklımı, ben güzelim algısını yaratmaya çalışan insanların gerçek hayatlarında öyle olmadıklarını düşünüyorum. Bu yüzden de mümkün oldukça kendimi bu kültürün dışında tutmaya çalışıyorum.”

K7: “...Bu kültüre dahil olduğumda 21. Yüzyıl becerilerini yerine getirmiş ve çağa uyum sağlamış hissediyorum. Eğer dijital kültüre dahil olmasaydım çevremde, dünyada ne olup bittiğini bilmeyecektim, en son çıkan hastalıkları, dünya krizlerini yeni çıkan teknolojik aletleri, hayatı kolaylaştıran teknolojik ürünleri hiç keşfetmemek herhalde üzücü olurdu.”

Dijital antropoloji, dijital teknolojilerin iyi veya kötü sonuçları olup olmadığı konusunda sadece bir araç olmasından çok bütünsel bir metodoloji sunmaktadır. Bundan dolayı, yeni teknolojileri çok daha geniş bir kültürel ve sosyal bağlamda konumlandırmak

ve böylelikle kullanımlarına ve sonuçlarına ilişkin daha kapsamlı çalışmalardan ortaya çıkan içsel çelişkileri ve karmaşıklıkları gidermek adına olanaklı bir disiplindir. Dijital antropoloji, belirli gruplar için dijital teknolojilerin yükselişinin sonuçlarına, bu teknolojilerin antropolojik metodoloji içinde yer almasına veya belirli dijital teknolojilerin kullanılmasına yönelik başvurulabilir. Dijital antropoloji, teknolojik değişimin sonuçlarını gözlemlemek ve hesaba katmak yerine, sürekli olarak daha ideal ve etik argümanlar sunmak amacıyla kullanılan bir disiplindir. Dijital dünyayı kuşatmak ve anlamakla görevli dijital antropoloji, belki de değişim yörüngelerinin dışında kalan toplumların olduğu yönündeki ilk yanılsamayı reddeder. İnsanın teknolojiyle deneyiminin tümüyle ilgili olan daha etkili bir disiplin olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların dijital kültüre dahil olma ya da dışında kalma süreçlerinde antropolojik bir bulgu olarak dijital kültüre dahil olduklarında dijital teknolojilerin kendilerini daha aktif birisi yaptığı, dijital teknolojiler aracılığıyla hayatı kolaylaştıran teknolojik gelişmelere ayak uydurdukları, dijital teknolojileri kullanmadıklarında popüler olana dahil olamama endişesi taşıdıkları, yeni medyayla ortaya çıkan etkinlikleri kendilerinin de yapmak zorunda olduğu bir eylem gibi düşündükleri ve son olarak dijital teknoloji kullanmadıkları durumda haber alma konusunda kendilerini eksik hissettikleri yönünde noktalara vurgu yapmaktadırlar.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarını tartışmaya ilk olarak nicel araştırmanın sonuçlarıyla başlanmıştır. Ardından çözümlemeler içerisinde nicel ve nitel sonuçlar birlikte yorumlanmıştır. Ayrıca bu bölümde araştırma özetlenerek elde edilen sonuçlar alanyazın bağlamında tartışılmıştır. Son olarak yeni araştırmalara ve uygulamaya dönük öneriler getirilmiştir.

5.1.Araştırma Sonuçları ve Tartışma

Bu çalışmada, demografik farklılıkların dijital eşitsizlik üzerindeki etkileri dijital antropoloji bağlamında araştırılmıştır. Araştırma Sakarya evreninden seçilen ve çoğunluğu orta yaş kuşağında olan bireylerle gerçekleştirmiştir. Ardışık karma modelde gerçekleştirilen araştırmada ilk olarak anket sonrasında ise yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Anket Sakarya'nın 16 ilçesini kapsayacak şekilde nüfusla orantılı olarak 504 kişiye uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme ise yine farklı ilçelerden seçilen 8 kişiyle gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada katılımcılara uygulanan anket dijital teknolojilere erişim, kullanım ve yarar durumu olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bunun nedeni dijital eşitsizliğin son yıllarda erişim, kullanım ve yarar olarak üç boyutta tartışılmasıdır. Anketin erişim kısmında dijital teknolojilere erişim durumu akıllı telefon, kişisel bilgisayar, mobil internet ve Wİ-Fİ erişim sahipliği sorulmuştur. Erişim açısından oluşan farklar yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, meslek ve yaşadıkları ilçe bağlamında incelenmiştir. Anketin ikinci kısmında Likert sorularıyla kullanım düzeyi ölçülmüştür. Anketin son kısmında ise yarar düzeyi ölçülmüştür. Katılımcılar arasında erişim, kullanım ve yarar açısından oluşan farklılıkları belirlemek için SPSS programında Ki-kare, bağımsız örneklem t-testi ve varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasında nicel de olduğu gibi erişim, kullanım ve yarar düzeyine yönelik sorular sorulmuş fakat bunlara ek olarak katılımcıların dijital kültür kavramına ilişkin fikirleri ve dijital kültüre dahil olmalarının onlar için ne ifade ettiği ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bulgular MAXQUDA programı ile analiz edilmiştir.

5.1.1.Dijital Teknolojilere Erişim Düzeyi Açısından Sonuçlar

Sakarya ilinde yaşayan katılımcıların büyük çoğunluğunun erişim düzeyi oldukça yüksektir (akıllı telefon %98, mobil internet %96, Wİ-Fİ %90). Aynı şekilde ilçe, cinsiyet, eğitim ve gelir durumları incelendiğinde tüm değişkenler açısından katılımcıların erişim düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. TÜİK tarafından her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Araştırması kapsamında Sakarya ilinin yer aldığı istatistiki bölge sınıflaması düzey 1'e göre Doğu Marmara bölgesinde İnternet kullanım oranı %93,7 oranındadır (TÜİK, 2021). Akğün (2020, s.95) ise Konya ilinde yapmış olduğu araştırmada katılımcıların akıllı telefon ve internet gibi BİT araçlarına erişimde sorun yaşamadığını belirlemiştir.

Yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde ise yaş artıkça erişim düzeyi azalmaktadır. Sütüoğlu (2020, s.241) yaşlı bireylere yönelik yaptığı araştırmada bireylerin yaşı arttıkça geleneksel medyaya ilginin arttığını, akıllı telefon sahipliğinin azaldığını, internet ve bilgisayar kullanma oranlarının azaldığını belirtmektedir.

Araştırmanın nitel bölümünde katılımcılara ilk olarak dijital teknolojilere erişimleriyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu şekilde ilk olarak görüşmeye katılan bireylerin erişim açısından bir eşitsizliğe sahip olup olmadığını anlamak amaçlanmıştır. Katılımcılara yöneltilen ilk soruda internet, bilgisayar, akıllı telefona erişim bakımından herhangi bir sorun yaşıyıp yaşamadıkları sorulmuştur. 70 yaşındaki emekli olan katılımcı akıllı telefona sahip olup diğer teknolojilere erişimde sorun yaşamaktadır. Nitel görüşme sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan birisi yaşlı bireylerin dijital teknolojilere erişimde yaşadığı sorunun en büyük sebebinin adaptasyon olduğu belirlenmiştir. Aslında yaşlı bireylerin dijital teknolojilere yaşadıkları adaptasyon sorunun demografik faktörlerin dışında yeni şeyler öğrenme isteklerinin azalması olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar arasında 20 yaşında öğrenci olan Kadın katılımcı ise alt yapı, şebeke yetersizliğinden dolayı İnternete erişim sorunu yaşadığını ifade etmiştir. Daha genç bireylerin erişim sorunu olmayıp internetin bağlantına hızına ilişkin sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Katılımcılara dijital teknolojilere erişimde yaşanan sıkıntılarla ilgili geleceğe ilişkin beklentileri sorulduğunda ise iki katılımcı haricinde endişelerine ya da beklentilerine “yok” cevabını vermiştir. Katılımcıların beklentileri internet hızının yeterli seviyeye yükseltilmesi ve alt yapı sorunlarının çözülmesi yönündedir. Diğer yandan aşırı

dijital teknoloji kullanımının bireyleri yalnızlaştıracak ve depresyona sokacak yönünde endişeleri belirten ifadeler kullanılmıştır.

5.1.2. Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyi Açısından Sonuçlar

Anketin ikinci bölümü olan kullanım bölümünde ise Likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Kullanım boyutunun ölçeği oluşturulurken daha önce alanda araştırma yapan kişilerin çalışmalarında kullandıkları dijital eşitsizlik ve teknoloji kullanımı ölçeklerinden yararlanılmıştır. Ölçek maddelerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması aşamasında Mike Riblle'in (2004) sayısal vatandaşlığa yönelik belirlemiş olduğu dokuz boyut temel alınmıştır. Daha sonra ölçek demografik farklılıklar da göz önünde bulundurularak 50 kişi ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş, ölçek sınanmış ve geçerliliği ölçülmüştür. Uygulanan iç tutarlılık analizi (Cronbach Alpha) sonucunda ölçek güvenilir çıkmıştır. (Cronbach Alpha= .901).

Katılımcıların dijital iletişim davranışlarına yönelik ifadelerle verdikleri cevaplar incelendiğinde ortalamaları 100 üzerinden 76 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 3,80/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital iletişim davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların dijital iletişim davranışları demografik özellikleri açısından incelendiğinde alt yaş grubundakilerin üst yaş grubundakilere kıyasla ve eğitim düzeyi yüksek olanların eğitim düzeyi düşük olanlara kıyasla dijital iletişim davranışlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, meslek ve mobil internet sahipliği açısından dijital iletişim davranışları arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Bireylerin özellikle dijital iletişim kullanımlarının yüksek olması akıllı telefon ve mobil internet sahipliği ile doğrudan ilişkilidir. Akıllı telefona ve mobil internete sahip olma durumu yukarıda da belirttiği üzere oldukça yüksektir. Bireylerin günlük hayatta akıllı telefonu sürekli yanında bulundurmaları dijital iletişim açısından kullanımlarını etkilemekte ve anlık mesajlaşma, görüntülü görüşme, haber alma ve gündemi takip etme gibi davranışları arttırmaktadır.

Katılımcıların dijital erişim davranışlarına yönelik ifadelerle verdikleri cevaplar incelendiğinde ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılara uygulanan anket formunda dijital teknolojilere erişimi evet/hayır şeklinde sorulmuş ve buna ek olarak hem Likert ölçekte hem de görüşme esnasında tekrarlanmıştır. Tüm aşamalarda elde edilen sonuçlar dijital erişim kullanımının yüksek olduğunu göstermektedir.

Sütlüoğlu (2020, s. 298) yaptığı araştırma sonucunda elde ettiği bulgulara dijital teknolojilere erişimin 39 yaşında bir baba tarafından söylenen şu sözleri aktarmaktadır: “Eskiden derlerdi bana: ‘Beyaz eşya, koltuk takımı, araba, ev alacaksın!’, şimdi diyor ki ‘Cep telefonum olacak, bilgisayarım bir de internetim olacak evde!’”. Bu sözler aslında dijital teknolojilere erişimin yaşam için temel gereksinim gibi görüldüğü sonucu ortaya koymaktadır. Katılımcıların dijital erişim davranışları demografik özellikleri açısından incelendiğinde alt yaş grubundakilerin üst yaş grubundakilere kıyasla ve eğitim düzeyi yüksek olanların eğitim düzeyi düşük olanlara kıyasla dijital erişim davranışlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların dijital sağlık davranışlarına yönelik ifadelere verdikleri cevaplar incelendiğinde ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital sağlık davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların dijital sağlık davranışları demografik özellikleri açısından incelendiğinde alt yaş grubundakilerin üst yaş grubundakilere kıyasla ve eğitim düzeyi yüksek olanların eğitim düzeyi düşük olanlara kıyasla dijital erişim davranışlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Akğün (2020, s.95) E-nabız sistemi ve dijital sağlık üzerine yaptığı çalışmada E-Nabız sistemini kullanmasında eğitim değişkeninin etkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca sağlık hizmetlerinde dijital eşitsizliğin yaşanmasında eğitimin etkili bir unsur olduğunu, yüksek eğitim durumuna sahip olanların avantajlı tarafta olduğunu belirtmektedir.

Baran, Kurt ve Tekeli (2017, s.13) yaptıkları çalışmada dijital eşitsizliği etkileyen en büyük faktörlerden birinin dijital okuryazarlık olduğunu vurgulamaktadırlar. Özellikle yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanmayı bilmemelerinin dijital eşitsizliği arttırdığını belirlemişlerdir. Tam bu noktada Baran, Kurt ve Tekeli (2017, s.13) yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanmakta neden zorlandıklarına dikkat çekmektedir. Milward (2003) gerçekleştirdiği çalışmada yaşlı bireylerin dijital teknolojilerin kullanımında eşitsiz olmalarının sebeplerinin dijital teknolojilerin gençlere özgü olduğu düşüncesi ve öğrenememe korkusu olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada katılımcıların dijital okuryazarlık kullanım ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital okuryazarlık davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Fakat bu çalışmada da yaşlı bireylerin dijital okuryazarlık seviyelerinin gençlere oranla düşük olduğu belirlenmiştir. Yaşlı bireylerle yapılan görüşme sonucunda

yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanma ihtiyacı hissetmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun gençlerle yaşlılar arasındaki eşitsizlik farkının temel sebebi olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların dijital hukuk davranışlarına yönelik ifadelerine verdikleri cevaplar ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital hukuk davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların dijital hukuk davranışları demografik özellikleri açısından incelendiğinde 61 yaş ve üzerindeki bireylerin dijital hukuk davranışları oldukça düşüktür. Öğretmenlerin dijital hukuk davranışları işçi/çalışan, esnaf/tüccar ve diğer meslek grubundakilere kıyasla daha yüksektir. Eğitim seviyesi yükseldikçe dijital hukuk davranışının da arttığı görülmektedir.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışlarına yönelik ifadelerine verdikleri cevaplar ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların dijital hak ve sorumluluk davranışları yaşlara göre değerlendirildiğinde 61 yaş ve üzeri bireylerin oldukça düşük kullanıma sahiptir. Öğretmenlerin dijital hak ve sorumluluk davranışları esnaf/tüccarlara kıyasla daha yüksek düzeydedir.

Katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışlarına yönelik ifadelerine verdikleri cevaplar ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital etik ve güvenlik davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. 61 yaş ve üzerindeki bireylerin dijital etik ve güvenlik davranışları diğer yaş gruplarına kıyasla daha düşük düzeydedir. İşçi/çalışanların dijital etik ve güvenlik davranışları öğretmen ve akademisyenlere oranla daha düşük düzeydedir.

Katılımcıların dijital ticaret davranışlarına yönelik ifadelerine verdikleri cevaplar ortalamaları 100 üzerinden 80 puana karşılık gelmektedir. Ölçek açıklığı bağlamında ele alındığında ise 4,00/5 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar katılımcıların dijital ticaret davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Erkeklerin kadınlara oranla dijital ticaret davranışları oldukça yüksektir. 61 yaş ve üzerindeki bireylerin dijital ticaret davranışları diğer yaş gruplarına oranla daha düşük düzeydedir. Etnaf/tüccarların dijital ticaret davranışları işçi/çalışanlara, öğretmenlere, akademisyenlere ve diğer meslek grubundakilere kıyasla daha yüksektir.

Katılımcılara ikinci olarak dijital teknoloji kullanımlarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu şekilde, Likert ölçeği ile toplanan verilerin açık uçlu sorulara verilecek cevaplar ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Katılımcılara açık uçlu olarak üç soru yöneltilmiştir. İlk soruda katılımcılara dijital teknoloji kullanımında kendilerini çevresindeki insanlara karşı yetersiz hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Sekiz görüşmeci içinden beşi kendini çevresindeki insanlara karşı yetersiz hissetmektedir. Yetersiz hissetmelerinin sebeplerini ise; çok fazla ilgi duymamaları şeklinde açıklamaktadırlar.

Bu bölümün ikinci sorusunda ise katılımcılara dijital teknoloji kullanımında güçlü veya zayıf yönleri sorulmuştur. Katılımcıların güçlü yönlerine bakıldığında dijital teknolojileri araştırma yapmak için etkili olarak kullandıkları, ekran bağımlısı olmadıkları ve değişen teknolojiye hızlı uyum sağladıkları yönünde açıklamalar bulunmaktadır. Zayıf yönler bakımından ise herhangi bir teknik problemle karşılaştıklarında çözmekte zorlandıklarını, dikkat dağınık olduğunu ve çok vakit harcadıklarını ifade etmektedirler.

Görüşmecilere dijital teknoloji kullanmanın günlük hayatlarını olumlu ya da olumsuz yönde nasıl etkilediği sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu haber alma özelliğini dijital teknolojilerin olumlu yönü olarak görmektedir. Diğer olumlu yönünün mesafeleri ortadan kaldırması olduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar dijital teknoloji kullanımında hayatlarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin dijital teknolojilerde çok fazla niteliksiz bilgi olması ve dijital teknolojilere uzun süre maruz kalmanın mutsuz ve yetersiz hissetmelerine neden olması olduğunu belirtmektedirler. Katılımcılar zaman faktörünü hem olumlu hem de olumsuz olarak görmektedir. Özellikle çevrimiçi yaptıkları işlemlerle zaman kazandıklarını buna karşılık dijital teknolojilerle çok fazla zaman harcadıklarını ifade etmektedirler.

5.1.3. Dijital Teknolojilerden Elde Edilen Doyum Düzeyi Açısından Sonuçlar

Katılımcıların dijital teknolojileri kullanımından elde ettiği doyum düzeyinin orta seviyededir. Elde ettiği doyum düzeyi yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Alt yaş grubundakilerin doyum düzeyi üst yaş grubundakilere kıyasla daha yüksektir. Eğitim açısından incelendiğinde eğitim düzeyi düşük olanların doyum düzeyinin eğitim düzeyi yüksek olanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Meslekler incelendiğinde ise akademisyenlerin doyum düzeyinin genel olarak diğer meslek gruplarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Günlük internet kullanım süresi 2 saat ve daha az olanların

doym düzeyi de daha yüksek olanlara kıyasla daha düşüktür. Gelir ve cinsiyet açısından ise katılımcıların doym düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır.

Katılımcıların dijital teknolojileri kullanımından elde ettiğiniz doymun i/eğitim yaşamını etkileme düzeyinin orta seviyelerde olduğunu görülmektedir. Katılımcıların dijital teknoloji kullanımından elde ettiği doymun i/eğitim yaşamını etkileme düzeyi yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Alt ya grubundakilerin etkilenme düzeyi üst ya grubundakilere kıyasla daha yüksektir. Eğitim açısından incelendiğinde eğitim düzeyi düşük olanların etkilenme düzeyinin eğitim düzeyi yüksek olanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Meslekler incelendiğin de ise akademisyenlerin etkilenme düzeyinin genel olarak diğer meslek gruplarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Günlük internet kullanım süresi 2 saat ve daha az olanların etkilenme düzeyi de daha yüksek olanlara kıyasla daha düşüktür. Gelir ve cinsiyet açısından ise katılımcıların etkilenme düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır.

Katılımcılara yöneltilen son ifade de ise dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doymun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyi sorulmuştur. Katılımcıların dijital teknolojilerden elde etmiş olduğu doymun yaşam memnuniyetine etkisinin düşük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların dijital teknoloji kullanımından elde ettiği doymun yaşam memnuniyetini etkileme düzeyi yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Alt ya grubundakilerin etkilenme düzeyi üst ya grubundakilere kıyasla daha yüksektir. ahin ve Yıldıırım (2019, s. 104) yalı bireylerin internet kullanımları ve yaşam ilişkisi üzerine gerçekleştirdikleri araştırmada; internet üzerinden düzenli olarak görüşülen kişi sayısıyla yaşam doymu arasında ilişkisi gözlemlemişlerdir. Başka bir ifadeyle internet aracılığıyla görüşülen kişilerin varlığı ve sayıca fazla olması yaşam doymunu arttırdığını ve bireylerin umutsuzluk düzeylerini düşürdüğünü vurgulamaktadırlar. Yaşam doymu eğitim açısından incelendiğinde eğitim düzeyi düşük olanların etkilenme düzeyinin eğitim düzeyi yüksek olanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Meslekler incelendiğin de ise akademisyenlerin etkilenme düzeyinin genel olarak diğer meslek gruplarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Günlük internet kullanım süresi 2 saat ve daha az olanların etkilenme düzeyi de daha yüksek olanlara kıyasla daha düşüktür. Gelir ve cinsiyet açısından ise katılımcıların etkilenme düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır.

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından doym elde etmesini olumlu yönde etkileyen en önemli faktör akıllı telefona sahip olmadır. Olumlu yönde etkileyen

diğer faktörlere bakıldığında ise sırasıyla mobil uygulamalarının yaygınlığı, internet kullanma becerilerinin yüksek olması, internete erişim hızı olduğunu, yaşadığı şehirdeki alt yapının iyi olması olduğunu belirtmektedir. İlçeler arası farklılıklara bakıldığında ise Kocaali ve Söğütlü dışındaki tüm ilçelerde katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettiği doyumunu olumlu yönde en fazla etkileyen faktör akıllı telefona sahip olmalarıdır. Kocaali ilçesinde internet erişim hızı, Söğütlü ilçesinde ise internet kullanım becerilerinin yüksek olması ve mobil uygulamaların yaygınlığıdır. Diğer demografik özellikler arasında kadın ve erkeklerde, tüm yaş gruplarında, tüm mezuniyet gruplarında, tüm gelir gruplarında ve mesleklerin tamamında dijital teknolojilerin kullanımından istediği düzeyde doyum elde etmesini olumlu yönde etkileyen faktörün akıllı telefona sahip olmalarıdır.

Katılımcıların dijital teknolojilerin kullanımından istediği düzeyde doyum elde etmesini olumsuz yönde etkileyen faktörlerin sırasıyla yüksek maliyet, alt yapının iyi olmaması, izlenme/kayıt edilme endişesi, kullanım becerilerinin yetersiz olması, mobil uygulamaların azlığı olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların doyum elde etmelerini olumsuz yönde etkileyen en önemli sebebini yüksek maliyet olduğu tespit edilmiştir. Adapazarı, Akyazı, Arifiye, Geyve, Pamukova ve Söğütlü ilçelerinde katılımcıların dijital teknolojilerden elde ettiği doyumunu olumsuz yönde en fazla etkileyen faktörler altyapının iyi olmaması ve yüksek maliyettir. Hendek, Karapürçek ve Kaynarca ilçelerinde alt yapının iyi olamaması; Erenler ilçesinde yüksek maliyet; Ferizli ilçesinde altyapının iyi olmaması ve izlenme kayıt endişesi; Karasu ilçesinde kullanım becerilerinin yetersizliği ve izlenme kayıt endişesi; Kocaali ilçesinde yüksek maliyet, kullanım becerilerinin yetersizliği ve izlenme kayıt endişesi; Serdivan ilçesinde altyapının iyi olmaması, yüksek maliyet ve izlenme kayıt endişesi; Taraklı ilçesinde yüksek maliyet ve izlenme kayıt endişesi; Sapanca ilçesinde ise kullanım becerilerinin yetersizliği dijital teknolojilerden elde edilen doyumunu olumsuz yönde en fazla etkileyen faktörlerdir.

Dijital teknolojilerden elde edilen doyumunu olumsuz yönde en fazla etkileyen faktörlere cinsiyet açısından bakıldığında hem erkek hem de kadın katılımcıların altyapının iyi olmaması ve yüksek maliyet faktörüdür. Yaş açısından bakıldığında; alt yaş gruplarında altyapının iyi olmaması ve yüksek maliyet üst yaş gruplarında kullanım becerilerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Lisansüstü mezunlarında altyapının iyi olmaması ve izlenme/kayıt endişesi, ilk öğretim mezunlarında kullanım becerilerinin yetersizliği ve yüksek maliyet diğer mezuniyet gruplarında alt yapının iyi olmaması ve yüksek maliyettir. Gelir açısından incelendiğinde alt yapının iyi olmaması düşük

gelirlilerde yüksek maliyet etkilidir. Son olarak meslek değişkeni açısından değerlendirildiğinde genel olarak altyapının iyi olmaması ve yüksek maliyettir.

Katılımcılara üçüncü olarak dijital teknolojilerden elde etmiş oldukları yararlarla ilişkin görüşleri sorulmuştur. İlk olarak dijital teknoloji kullanımında elde etmiş oldukları yararlarla bakıldığında, yapmış oldukları mesleğe katkı sağlaması ve zaman açısından tasarruf etmeleri yönünde açıklamalar bulunmaktadır.

5.1.4. Dijital Kültür Kavrayışına İlişkin Sonuçlar

Görüşmenin son bölümünde katılımcılara dijital kültür kavramına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu bölümde aynı zamanda dijital antropoloji bağlamında veriler elde edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak görüşmecilere dijital kültürün ne ifade ettiği sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda dijital kültürün ne ifade ettiğine yönelik insanların sosyal medyadaki hal ve hareketleri, dijitalleşmeye bağımlı hale gelmek, teknolojinin değiştirdiği dünyaya uyum sağlamak gibi görüşler ortaya çıkmıştır. Görüşmenin son sorusunda aynı zamanda araştırmanın temel sorunlarından birisi olan dijital kültüre dahil olmanın ve dışında kalmanın katılımcılara ne ifade ettiği sorulmuştur. Katılımcılar, görüşme sırasında dijital kültüre dahil olduklarında dijital teknolojilerin kendilerini daha aktif birisi yaptığı, dijital teknolojiler aracılığıyla hayatı kolaylaştıran teknolojik gelişmelere ayak uydurdukları, dijital teknolojileri kullanmadıklarında popüler olana dahil olamama endişesi taşıdıkları, yeni medyayla ortaya çıkan etkinlikleri kendilerinin de yapmak zorunda olduğu bir eylem gibi düşündükleri ve son olarak dijital teknoloji kullanmadıkları durumda haber alma konusunda kendilerini eksik hissettikleri yönünde noktalara vurgu yapmaktadırlar.

5.2.Öneriler

5.2.1. Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler

1.Bu araştırmanın sınırlıklarından biri belli bir bölgede belli bir zaman dilimi içerisinde yapılmasıdır. Bu sebeple gelecekte yapılacak araştırmalar daha geniş bir bölgede, daha geniş bir zaman dilimi içerisinde ve farklı kültürleri de kapsayacak şekilde gerçekleştirilerek sonuçları mevcut çalışmalarla karşılaştırılabilir.

2.Bu araştırma belirli bir örneklem grubu üzerinde değil toplumun her kesimini kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre kuşakların kültürel olarak farklılıkları dijital eşitsizliği etkilemektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalar özel olarak sadece belirli bir kuşak veya belirli bir kültürel kesim üzerinde gerçekleştirilerek bu gruplar özelinde dijital eşitsizlik derinlemesine araştırılabilir.

3.Günümüzde teknoloji hızlı gelişen bir alandır. Her yeni gün, yeni bir teknolojik alet, uygulama piyasaya sürülmektedir. Gelecekteki araştırmalar, bu yeni teknoloji ve uygulamaları kapsayan çalışmalar gerçekleştirerek bu teknolojilere yönelik dijital eşitsizlik farklılıklarını inceleyebilir. Farklılıklar sonucunda teknolojik yeniliklere dijital eşitsizliğin giderilmesi için öneri ve eleştiriler geliştirilebilir.

5.2.2.Uygulamaya Dönük Öneriler

1.Dijital eşitsizliği tüm boyutlarıyla araştıran bu çalışmada bireylerin özellikle dijital teknolojilerden elde etmiş olduğu yarar ya da doyumunu olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında internet erişim hızı olduğu görülmektedir. Özellikle aynı şehrin kent ve kırsal arasında internete erişim hızı bakımında bugün bile farklılıklar bulunmaktadır. Telekomünikasyon şirketleri bu farkları araştırıp sorunları en aza indirerek müşteri memnuniyeti sağlayabilir.

2. Özellikle 61 yaş üzeri bireylerin teknoloji kullanımlarının teknik ve beceriden kaynaklı yetersizlikleri nedeniyle eşitsizliğe neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle teknoloji geliştiren veya üreten şirketler, ürün piyasaya sürerken üst yaş grubundaki bireylere yönelik uygulamalar geliştirerek veya bu doğrultuda güncellemeler yaparak, dijital yerli ve dijital göçmenler arasındaki farkı en aza indirebilir ve daha fazla hizmet sunabilir. Böylece kullanıcıyı merkez alan çalışmalar yapılabilir.

3.Yaşlı bireylerin özellikle dijital eşitsizliğin ikinci düzeyinde sorun yaşadıkları görülmektedir. Bu sorunları gidermek adına gerek yerel yönetimlerin gerekse de sivil toplum kuruluşlarının yaşlı bireylerle gençler bir araya getirerek kaynaştırma programları gerçekleştirebilir. Böylece yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetleri artarken genç bireylerin de gönüllük çalışmalarına katılımları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2018). Dijital Kültür ve Destinasyon Pazarlaması. V. Çakmak ve S. Çavuş (Der.). *Dijital kültür ve iletişim içinde* (s.231-252). Konya: Literatürk Academia.
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A, & Farsani, H. K. (2012). Evolution of the World wide Web: from Web: 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Techonology*, 3 (1), 1-10
- Akbulut, Y. (2010). Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamaları. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık
- Akgün, E. (2020). *Sağlık Hizmetlerinde Sayısal Uçurumun E-nabız Sistemi ve E-Sağlık Okuryazarlığı İle Birlikte İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Alır, G., Soydal, İ., ve Öztürk, Ö. (2007). Türkiye’de e-devlet uygulamaları kapsamında kamu kurumlarına ait Web sayfalarının değerlendirilmesi [Yayınlanmış bildiri]. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, Ankara, Türkiye (s.158-166.)
- Altay, D. (2005). Küresel Köyün Medyatik Mimarı. N.Rigel, ve diğerleri (Ed). *Kadife Karanlık 2. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar içinde* (s. 9-74). İstanbul: Su Yayınevi.
- Anderson, P. (2007). *What is Web 2.0 ? : ideas, technologies and implications for education* (1)1,1-64Bristol:JISC.
<http://21stcenturywalton.pbworks.com/f/What%20is%20Web%202.0.pdf>
- Attewell, P. (2001). Comment: The first and second digital divides. *Sociology of education*, 74(3), 252-259.
- Ball, C., Francis, J., Huang, K. T., Kadylak, T., Cotten, S. R., & Rikard, R. V. (2019). The physical–digital divide: Exploring the social gap between digital natives and physical natives. *Journal of Applied Gerontology*, 38(8), 1167-1184.
- Baran, A. G., Kurt, Ş. K., & Tekeli, E. S. (2017). Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(45).
- Başaran, F. (2010). *İletişim teknolojileri ve toplumsal gelişme: yayılmanın ekonomi politiği*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Bernard, H. R. (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches (5 edition)*. Rowman & Littlefield.
- Brette, O. (1995). Thorstein Veblen's theory of Institutional Change: Beyond Technological Determinism. *European Journal of the History of Economic Thought*, 10(3), 455-477.
- Case, A. (2014). *An Illustrated Dictionary of Cyborg Anthropology*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*, Oxford, UK: Blackwell.
- Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Castells, M. (2012). *Communication Power*, Oxford, UK: Oxford University Press.
- Chen, W., and Wellman, B. (2003). *Charting and bridging digital divides: Comparing socio-economic, gender, life stage and rural-urban internet access and use in eight countries*. AMD Global Consumer Advisory Board. [http://www.amd.com/us-en/assets/content_type/DownloadableAssets/FINAL REPORT CHARTING DIGI DIVIDES.pdf](http://www.amd.com/us-en/assets/content_type/DownloadableAssets/FINAL_REPORT_CHARTING_DIGI_DIVIDES.pdf)
- Cohen, J. E. (2007). Cyberspace as/and Space. *Columbia Law Review* 107.1 pp. 210–256.
- Cohen, R. (1978). Ethnicity: Problem and focus in anthropology. *Annual review of anthropology*, 7(1), 379-403.
- Cullen, R. (2001). Addressing the digital divide. *Online Information Review* 5,311–320.
- Eastin, M. S., Cicchirillo, V. ve Mabry, A. (2015). Extending the digital divide conversation: Examining the knowledge gap through media expectancies. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 59(3), 416-437. <https://doi.org/10.1080/08838151.2015.1054994>
- Ebner, M., Holzinger, A., & Maurer, H. (2007, July). Web 2.0 technology: Future interfaces for technology enhanced learning?. In *International Conference on Universal Access in Human-Computer Interaction* (pp. 559-568). Springer, Berlin, Heidelberg.

- Emiroğlu, B. G. (2003). E-devlet: Yapıları durumu, sunulan servisler, dünyada gerçekleştirilen uygulamalar, Türkiye'deki çalışmalar ve model önerisi.
- Erdem, E. (2014). E-devlet uygulamaları açısından Türkiye incelemesi ve bir model önerisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 734-746.
- Eriksen, T. H. (2019). *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev. A.E. Koca). Ankara: Atıf Yayınları
- Fındıkçı, İ. (1998). Enformasyon bilgi toplumu dosyası; bilgi toplumunda eğitim ve öğretmen. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 1(4), 83.
- Francis, J., Ball, C., Kadylak, T., & Cotten, S. R. (2019). Aging in the digital age: Conceptualizing technology adoption and digital inequalities. In *Ageing and digital technology* (pp. 35-49). Springer, Singapore.
- Franda, M. F. (2002). *Launching into cyberspace: Internet development and politics in five world regions*. Lynne Rienner Publishers.
- Gere, C. (2019). *Dijital Kültür*. (Çev. A. Aydoğdu). İstanbul: Salon Yayınları.
- Ghobadi S, Ghobadi Z. (2015). How access gaps interact and shape digital divide: a cognitive investigation. *Behaviour & Information Technology*. 34(4), 330-40.
- Gibbs, M.G., Dosen, A.J. & Guerrero, R.B. (2009). Bridging the Digital Divide: Changing the Technological Landscape of Inner-City Catholic Schools. *Urban Education*, 44(1), 11-29.
- Gunkel, D. J. (2003). Second thoughts: Toward a critique of the digital divide. *NewMedia & Society*, 5(4), 499–522. <https://doi.org/10.1177/146144480354003>
- Güngör, N. (2018). *İletişim kuramlar ve yaklaşımlar*, İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güzel, M. (2007), Küreselleşme, Tüketim Kültürü ve İnternet'deki Gençlik Siteleri, *Yeni medya çalışmaları* içinde (s.205-250). M. Binark (Der.), Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Havenstein, H. (2008). Generation Y in the workplace; Digital natives' tech need are changing companies forever.
- Haviland, W. A., Prins, H. E., Walrahth, D., McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*,

- Herter, N. K. (2009). Dijital natives and immigrants: What brain research tell us. *Online*, 33 (6), 15-21.
- Hohlfeld, T. N., Ritzhaupt, A. D., Barron, A. E., & Kemker, K. (2008). Examining the digital divide in K-12 public schools: Four-year trends for supporting ICT literacy in Florida. *Computers & Education*, 51(4), 1648-1663.
- Horst, H. A., & Miller, D. (Eds.). (2020). *Digital anthropology*. Routledge.
- Innis, H.A. (2006). *İmparatorluk ve iletişim araçları*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Jones, S. (1998). *Cybersociety 2.0: revisiting computer-mediated community and technology*. London: Sage.
- Karahasan, F. (2014). *Taşlar yerinden oynarken: Dijital pazarlamanın kuralları*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- Karakulakoğlu, S. E. (2015). Geleceğin web teknolojileri: web 3.0 ve etkileşim. Ö. Oğuzhan (Ed), *İletişimde sosyal medya sosyal medyada etkileşim içinde* (s.111-130). İstanbul: Kalkedon
- Keniston, K., & Kumar, D. (2003). *The four digital divides*. Delhi: Sage Publishers,
- Laher, S., & Kramer, S. (2019). *Transforming research methods in the social sciences: Case studies from South Africa* . Wits University Press.
- Lee, E., Lee, J.A., Moon, J. H., & Sung, Y. (2015). Pictures speak louder than words: Motivations for using instagram. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(9),552-556.
- Levine, A. (2010). Teacher education must respond to changes in America. *Phi delta kappan*, 92(2), 19-24.
- Levy, P. (2001). *Cyberculture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. Cambridge: MIT Press.
- Marson, S. M. (1997). A selective history of Internet technology and social work. *Computers in Human Services*, 14(2), 35- 49.
- Martínez-García, E. (2013). Technological progress is key to improving world living standards. *Economic Letter*, 8(4), 1-4.

- McLuhan, M. ve Powers, B. R. (2001). *Global Köy, 21. yüzyılda yeryüzü yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*. (Çev. B.Ö. Düzgören). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Milward, P., (2003). The 'grey digital divide': Perception, exclusion and barriers of Access to the Internet for older people. *First Monday*, 8(7), <http://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/1066>
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Stansbury, M. (2003). *Virtual inequality: Beyond the digital divide*. Georgetown University Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., McNeal R.S. (2007). *Digital citizenship: the internet, society, and participation*. Cambridge: MIT Press.
- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. UK: Cambridge University Press.
- NTIA. (1999). Falling through the Net: Defining the digital divide. U.S. Department of Commerce: National Telecommunications and Information Administration. (Erişim tarihi: 02.02.2021.)<https://www.ntia.doc.gov/legacy/ntiahome/fttn99/FTTN.pdf>
- Nyahodza L, Higgs R. Towards bridging the digital divide in post-apartheid South Africa: a case of a historically disadvantaged university in Cape Town. *J. S. A. J. o. L., & Science*. 2017; 83(1): 39-48.
- OECD. (2001). *Understanding the digital divide*. Paris: OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/38/57/1888451.pdf>
- OECD. (2015). *Students, computers, and learning: Making the connections*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/19963777>
- Özbudun, S., Şafak, B., Altuntek N., S., (2007). *Antropoloji kuramlar/kuramcılar*, Ankara: Dipnot Yayınları
- Özdamar, K. (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi (çok değişkenli analizler)*. Eskişehir: Kaan Kitabevi
- Özgit, Attila ve Çağıltay, Kürşat (2018). Türkiye’de İnternet: Dünü, Bugünü, Yarını. Yayınlanmamış Rapor. Ankara: OTDÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı.

- Özsoy, D. (2020). Dijital bölünme düzeylerine dair literatür analizi. M. Fiğan ve Y. Dede Özdemir (Ed). *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* içinde (s. 11- 24). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları. ISBN 978-605-80007-2-8. https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/dijital_kultur_dijital_esitsizlikler_ve_yasl_anma.pdf
- Palfrey, J. & Gasser, Urs (2008). *Born digital: Understanding the first generation of digital natives*. Philadelphia, PA: Perseus Books Group.
- Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants. On the Horizon *NCB University Press*, 9 (5), 1-6.
- Prensky, M. (2001b). Digital natives, digital immigrants II: Do they really think differently? On the Horizon *NCB University Press*, 9 (6), 1-6.
- Prensky, M. (2005, December/January). Listen to the natives. *Educational Leadership* 63(4), 8-13.
- Ragnedda, M. (2017). *The third digital divide: A Weberian approach to digital inequalities*. Routledge.
- Ragnedda, M. (2018). Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics*, 35(8), 2366–2375. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0736585318309316?via%3Dihub>.
- Ragnedda, M. (2020). *Enhancing digital equity: Connecting the digital underclass*. Springer Nature.
- Ragnedda, M., & Ruiu, M. L. (2017). Social capital and the three levels of digital divide. In M. Ragnedda & M. Glenn (Eds.), *Theorizing digital divide* (Vol. 2018, pp. 21–34). London: Routledge.
- Ribble M. (2011). *Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know* (2nd Edition). ISTE, Arlington, USA
- Rooksby, E., Weckert, J., & Lucas, R. (2002). The rural digital divide. *Rural Society*, 12(3), 197-210.
- Rye, S. A. (2008). Exploring the gap of the digital divide: Conditions of connectivity and higher education participation. *GeoJournal*, 71(2-3), 171.

- Saka, E. (2017). Türkiye’de İnternet. K. Alemdar (Ed.), *Türkiye’de Kitle İletişimi Dünyası Bugün-Yarın içinde*, ss. 957 - 981
- Scheerder, A., Van Deursen, A., & Van Dijk, J. (2017). Determinants of Internet skills, uses and outcomes. A systematic review of the second-and third-level digital divide. *Telematics and informatics*, 34(8), 1607-1624.
- Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New media & Society*, 6(3), 341-362.
- Sheth, A., & Thirunarayan, K. (2012). Semantics empowered web 3.0: managing enterprise, social, sensor, and cloud-based data and services for advanced applications. *Synthesis Lectures on Data Management*, 4(6), 1-175.
- Slevin, J. (2007). *Internet*. The Blackwell encyclopedia of sociology.
- Solanki, M. R., & Dongaonkar, A. (2016). A Journey of human comfort: web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI)*, 3(9), 124-134.
- Steyaert, J. (2002). Inequality and the digital divide: myths and realities. *Advocacy, Activism and The Internet*, 199-211.
- Sütlüoğlu, T. (2020). *Dijital Eşitsizlik ve Yoksul Bireylerin Medya Tüketim Pratikleri: Eskişehir Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sütlüoğlu, T. (2020). Orta Yaş ve Üzerindeki Bireylerde Dijital Eşitsizliğin Görünümleri: Erişim Eşitsizlikleri ve Kullanım Farklılıkları. M. Fiğan ve Y. Dede Özdemir (Ed). *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* içinde (s. 215- 246). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları. ISBN 978-605-80007-2-8. https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/dijital_kultur_dijital_esitsizlikler_ve_yasl_anma.pdf
- Swartz, D. (2015). Bourdieücü perspektiften sosyolojik analiz için meta-ilkeler. *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*, 41-65.
- Şahin, B., & Yıldırım, A. (2019). Yaşlı bireylerde internet kullanımı ile yaşam doyumu, algılanan sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 12(2), 97-106.

- Tapscott, D. (1998). *Growing up digital: The rise of the Net Generation*. McGraw-Hill, Boston, MA.
- Tekinalp, Ş., Uzun, R. (2013). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. Dördüncü Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık, 116-119
- Thielfoldt, D. & Scheef, D. (2004, August). *Generation X and the millennials: What you need to know about mentoring the new generations.*, (Erişim Tarihi: 18.04.2021). <http://www.abanet.ort/lpm/lpt/articles.mgt08044.html>
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Tolu H. (2019). Consideration of digital divide in societies of globalised control: extension of social contract. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*. 33: 80-95.
- Törenli, N. (2005). *Bilişim teknolojileri temelinde haber medyasının yeniden biçimlenişi: Yeni medya, Yeni iletişim ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Trujillo, M. F. (2001). *The Global Digital Divide: Exploring The Relation Between National Core Computing And Network Capacity and Progress In Human Development Over The Last Decade*. The Dissertation Ph.D. Degree, Information Technology Transfer and Applied International Development: Tulane University, 46-48 s.
- Tseti E., Rains, AS. (2017). Smartphone internet access and use: extending the digital divide and usage gap. *Mobile Media & Communication*. 1-17.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Van Der Vlist, E., Ayers D., Bruchez, E., Fawcett J., Vernet, A. (2006). *Web 2.0. Teknolojileri*. (Çeviri: Gökmen Özveri). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- van Deursen, A. J. A. M., & Helsper, E. J. (2015). The third-level digital divide: Who benefits most from being online? In L. Robinson, S. R. Cotten, J. Schulz, T. M. Hale, & A. Williams (Eds.), *Communication and information technologies annual* (Studies in media and communications, 10) (pp. 29–52). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

- van Dijk J. (2017). *Digital divide: Impact of access*. The International Encyclopedia of Media Effects.
- van Dijk, J. (2005). *The deepening divide*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- van Dijk, J. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235.
- van Dijk, J. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235. doi: 10.1016/j.poetic.2006.05.004
- van Dijk, J. (2018). *Ağ Toplumu*, Çeviri: Özlem Sakin, Epsilon Yayınevi, İstanbul
- van Dijk, J. ve Hacker, K. (2003). The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *The information society*, 19(4), 315-326. <https://doi.org/10.1080/01972240309487>
- Vehovar, V., Sicherl, P., Hüsing, T., & Dolnicar, V. (2006). Methodological challenges of digital divide measurements. *The information society*, 22(5), 279-290.
- Waitz, T. (1863). *Introduction to anthropology* (Vol. 1). Anthropological Society.
- Webster, F. (ed.). (2004). *The information society reader*. London: Routledge.
- workplace. (Erişim tarihi: 05.06.2021)
<http://www.pewinternet.org/Presentations/2006/New-Workers-New-Workplaces.aspx>
- Wei, K. K., Teo, H. H., Chan, H. C., & Tan, B. C. (2011). Conceptualizing and testing a social cognitive model of the digital divide. *Information Systems Research*, 22(1), 170-187.
- Wyatt, S., Henwood, F., Miller, N. and Senker, P. (eds.). (2000). *Technology and inequality: Questioning the information society*. London: Routledge.
- Wynn, A. (2005). Control, alt, delete: African Americans escaping the digital divide. *Doctoral Dissertation, The American University*. (UMI No. AAT 1426228).
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bordieu'nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22), 121-138.

Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Yu RP, Ellison NB, McCammon RJ, Langa KM. (2016). Mapping the two levels of digital divide: Internet access and social network site adoption among older adults in the USA. *Information, Communication & Society*. 19(10): 1445-464.

<https://www.thebalancecareers.com/common-characteristics-of-generation-y-professionals-2164683> (Erişim tarihi: 20.05.2021).

<https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>

<https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2018/MISR-2018-Vol-1-E.pdf> (Erişim tarihi: 16. 04. 2021).

<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/digerati> (Erişim Tarihi: 4.01.2021)

EK1.

Evrak Kayıt Tarihi: 01.10.2021 Protokol No: 175261

Tarih: 26.10.2021

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Demografik Farklılıkların Dijital Eşitsizlik Üzerindeki Etkilerinin Dijital Antropoloji Bağlamında İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK
TEZ YAZARI:	Furkan SÜRÜN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
 Prof. Dr. Saim ÖNCE (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	
 Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Başkan Yardımcısı -İkt. ve İdari Bil. Fak.)	 Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
 Prof. Dr. Yıldız UZUNER (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. İbrahim Cemil ULUKAN (Açıköğretim Fak.)
 Prof. Dr. Hakan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)

EK2.

**Demografik Farklılıkların Dijital Eşitsizlik Üzerindeki Etkilerinin
Dijital Antropoloji Bağlamında İncelenmesi**

Bu anket Anadolu Üniversitesi'nde yapmakta olduğumuz "Demografik Farklılıkların Dijital Eşitsizlik Üzerindeki Etkilerinin Dijital Antropoloji Bağlamında İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tez araştırmasının veri toplama aracı olarak hazırlanmıştır. Sizlerden ricamız ankette bulunan soruları durumunuzu en iyi yansıtacak şekilde yanıtlamanızdır. Yanıtlarınız hiç kimseyle paylaşılmayacak ve tümüyle gizli tutulacaktır. Soruları kendinize göre en doğru şekilde yanıtlamanız araştırma sonuçlarının geçerli ve güvenilir olması açısından önemlidir. Gösterdiğiniz ilgi ve ayırdığınız zamandan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Araştırmacı: Furkan SÜRÜN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK

Kişisel Bilgiler

Kişisel bilgilerinizin yer aldığı bu bölümde size uygun olan en doğru seçenekleri işaretlemeniz gerekmektedir.

1. Yaşadığınız İlçe:

☐ Adapazarı	☐ Hendek	☐ Sapanca
☐ Akyazı	☐ Karapürçek	☐ Serdivan
☐ Arifiye	☐ Karasu	☐ Söğütli
☐ Erenler	☐ Kaynarca	☐ Taraklı
☐ Ferizli	☐ Kocaali	
☐ Geyve	☐ Pamukova	

2. Yaşınız: ☐ 18-24 ☐ 25-35 ☐ 36-45 ☐ 46-60 ☐ 60 yaş ve üzeri

3. Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

4. Eğitim Durumunuz: ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

5. Gelir Durumunuz: ☐ 0-2826 TL (Asgari ücret) ☐ 2827-5000 TL ☐ 5001-8000 TL ☐ 8001 TL ve üzeri

6. Siz de dahil olmak üzere evde kaç kişi yaşıyor?

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve üzeri

7. Aşağıdakilerden hangisi mevcut yaşam düzeninizi en iyi şekilde tanımlar?

☐ Bekar ☐ Çocuksuz çift ☐ Çocuğu okul çağına gelmemiş çift

☐ Okul çağında çocuğu olan çift ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

8. Mesleğiniz?

☐ Memur ☐ İşçi/Çalışan ☐ İş İnsanı ☐ Esnaf/Tüccar ☐ Çiftçi ☐ Öğretmen

☐ Akademisyen ☐ Bürokrat ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

9. Mevcut istihdam durumunuzu en iyi tanımlayan kategori aşağıdakilerden hangisidir?

☐ Tam zamanlı çalışan ☐ Yarı zamanlı çalışan ☐ Serbest çalışan ☐ Gönüllü çalışan ☐ Emekli ☐ Evden çalışan ☐ Öğrenci (Tam/yarı zamanlı) ☐ İşsiz (Tam/yarı zamanlı iş arıyor) ☐ İşsiz (İş aramıyor) ☐ Cevap vermek istemiyorum

Birinci Bölüm: Erişim Durumu

Bu bölümde yöneltilen sorular Bilgi ve İletişim Teknolojilerine (BİT) erişim durumunuzu ölçmeyi amaçlamaktadır.

1. Akıllı telefonunuz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

2. Kişisel bilgisayarınız var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

3. Mobil internetiniz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

4. Evde internet (Wi-Fi) bağlantınız var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

5. Aylık olarak İnternete toplamda ne kadar ödüyorsunuz? (Ev interneti ve Cepten)

☐ 30 TL'den az ☐ 31-50 TL ☐ 51- 70 TL ☐ 71- 100 TL ☐ 100 TL ve üzeri

6. Günde ortalama kaç saat internet kullanmaktasınız?

☐ 2 saatten az ☐ 2-4 Saat ☐ 5-7 Saat ☐ 8-10Saat ☐ 10 saatten çok

7. Hangi sosyal medya uygulamalarını kullanmaktasınız? (Birden fazla seçebilirsiniz)

☐ Facebook ☐ Twitter ☐ Instagram ☐ TikTok ☐ Youtube ☐ LinkedIn

☐ Pinterest ☐ Tumblr ☐ Google+ Diğer (Lütfen belirtiniz)

.....)

İkinci Bölüm: Kullanım Durumu

Bu bölümde size dijital teknolojileri kullanım ve becerilerinizi ölçülmeye yönelik sorular yöneltilmektedir. Bu nedenle size en yakın dereceyi belirten rakamı dijital teknoloji (Bilgisayar, akıllı telefon, internet, sosyal medya, mobil uygulamalar) kullanımınızı dikkate alarak işaretleyiniz. Söz konusu derecelendirme 1 “çok az”, 2 “az”, 3 “ara sıra”, 4 “sık”, 5 “çok sık” şeklindedir.

	Çok Az (1)	Az (2)	Ara Sıra (3)	Sık (4)	Çok Sık (5)
1.Ailem ve arkadaşlarımla iletişim kurmak için dijital teknolojileri kullanırım.					
2.Dijital teknolojiler üzerinden yeni insanlarla tanışırım.					
3.Dijital teknolojileri kullanarak herhangi bir konu hakkında fikirlerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.					
4.Dijital teknolojileri haber alma ve gündemi takip etme ihtiyacımı karşılamak için kullanırım.					
5.Dijital teknolojiler üzerinden kişisel hayatımla ilgili paylaşımlar yaparım.					
6.Dijital teknolojiler üzerinden ürün satın alırım.					
7.Dijital teknolojileri kullanarak satış yaparım.					
8.Satın almayı düşündüğüm ürünü dijital teknolojileri kullanarak araştırırım.					
9.Ticari potansiyelimi arttırmak için dijital teknolojileri kullanırım.					
10. Finansal bilgileri dijital teknolojiler üzerinden takip ederim (Döviz, altın, bitcoin vb.).					
11.Dijital teknolojiler üzerinden hastalıklarla ilgili araştırma yaparım.					
12.Dijital teknolojiler üzerinden hastane/doktor araştırması yaparım.					
13.Dijital teknolojiler aracılığıyla ulaştığım bilgiler sağlığımla ilgili kararlarımı etkiler.					

14.Sağlıklı yaşam için dijital teknolojileri bir tavsiye kaynağı olarak kullanırım.					
15.Sağlıklı yaşamla ilgili dijital teknolojileri kullanırım (Günlük kalori hesabı, günlük atılan adım sayısı vb. programlar).					
16.Dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğum bilgiye erişmek için kullanırım.					
17.Dijital teknolojileri kullanarak içerik üretirim.					
18.Dijital teknolojileri kullanarak içeriklerle etkileşimde bulunurum.					
19. Dijital teknolojiler üzerinde ulaştığım bilgi ve haberlerin doğruluğunu sorgularım.					
20.Dijital teknolojileri problem çözme ve karar verme süreçlerimde kullanırım.					
21.Dijital teknolojileri kullanırken yaptığım davranışların hukuki bir karşılığı olduğunun bilincinde olurum.					
22.Dijital teknolojileri kullanırken yasal olmayan (illegal) kaynaklardan uzak dururum.					
23.Dijital teknolojileri kullanırken telif hakkına sahip olmadığım bir eseri paylaşmamaya dikkat ederim.					
24. Dijital teknolojiler üzerinden hukuki süreçlerimi takip ederim.					
25.Dijital teknolojileri kullanırken suç unsuru oluşturan durum fark ettiğimde yetkililerle paylaşıyorum (Siber zorbalık, siber taciz vb.).					
26.Dijital teknolojileri kullanırken karşılaştığım farklı fikirlere saygı gösteririm.					
27.Dijital teknolojileri kullanırken özel yaşamın gizliliğine dikkat ederim.					
28.Dijital teknolojiler aracılığıyla içerik üretirken kaynak gösteririm.					
29.Dijital teknolojileri kullanırken nazik bir dili benimserim.					
30.Dijital teknolojiler üzerinden arama yapma, mesaj gönderme vb. davranışlarda uygun saatleri gözetirim.					
31.Sahip olduğum dijital teknolojileri koruyacak yazılımlar ve uygulamalar kullanırım.					
32.Dijital teknolojileri kullanırken kişisel bilgilerimi (telefon numarası, açık adres vb.) paylaşmaktan kaçınırım.					
33.Dijital teknolojiler aracılığıyla paylaştığım içerikleri kimlerin görebileceğini ayarlarım.					
34.Dijital teknolojileri kullanırken izinsiz erişim davranışlarında bulunmam.					
35.Dijital teknolojiler üzerinden kişisel güvenliği tehdit edecek davranışlardan kaçınırım.					

36. Gerçek hayatta sahip olduğum hakları (düşünce, ifade özgürlüğü vb.) dijital teknolojiler aracılığıyla kullanırım.					
37.Dijital teknolojilerin sunduğu kullanım sözleşmelerinde belirtilen hak ve sorumluluklara dikkat ederim.					
38.Dijital teknolojileri başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde kullanırım.					
39.Dijital teknolojileri kullanarak karşılaştığım herhangi bir sorun karşısında şikayetlerimi bildiririm.					
40.Dijital teknolojileri kullanırken hem kendimin hem de yakınlarımın kişisel verilerinin korunmasına dikkat ederim.					

Üçüncü Bölüm: Doyum Durumu

Genel olarak dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili doyum (tatmin) durumunuzu belirlemek için aşağıdaki sorularda size en yakın seçeneği işaretleyiniz.

- Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun düzeyini nasıl tanımlarsınız?
☐ Çok düşük ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek ☐ Çok yüksek
- Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyum olumlu yönde etkileyen ya da yükselten en önemli faktörler nelerdir? (Birden fazla seçebilirsiniz)
☐ Akıllı telefona sahip olma ☐ İnternet kullanma becerilerimin yüksek olması
☐ Mobil uygulamaların yaygınlığı ☐ Yaşadığım şehirdeki altyapının iyi olması
☐ İnternete erişim hızı ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
- Dijital teknolojilerin kullanımından istediğiniz düzeyde doyum elde etmenizi olumsuz yönde etkileyen ya da doyum azaltan faktörler nelerdir?
☐ Altyapının iyi olmaması ☐ Kullanım becerilerimin yetersizliği
☐ Yüksek maliyet ☐ Yeterince mobil uygulamaların azlığı
☐ İzlenme/kayıt edilme endişesi ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
- Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun iş/egitim yaşamınızı etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?
☐ Çok düşük ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek ☐ Çok yüksek

5. Dijital teknolojilerin kullanımından elde ettiğiniz doyumun yaşam memnuniyetinizi etkileme düzeyini nasıl tanımlarsınız?

☐ Çok düşük ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek ☐ Çok Yüksek

EK.3.

Faktör Analizi Tablosu

Değişkenler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi	Öz Değer
Dijital Etik ve Güvenlik		14,408	5,763
Dijital teknolojileri kullanırken karşılaştığım farklı fikirlere saygı gösteririm.	,509		
Dijital teknolojileri kullanırken özel yaşamın gizliliğine dikkat ederim.	,589		
Dijital teknolojileri kullanırken nazik bir dili benimserim.	,557		
Dijital teknolojiler üzerinden arama yapma, mesaj gönderme vb. davranışlarda uygun saatleri gözetirim.	,596		
Sahip olduğum dijital teknolojileri koruyacak yazılımlar ve uygulamalar kullanırım.	,476		
Dijital teknolojileri kullanırken kişisel bilgilerimi (telefon numarası, açık adres vb.) paylaşmaktan kaçınırım.	,593		
Dijital teknolojiler aracılığıyla paylaştığım içerikleri kimlerin görebileceğini ayarlarım.	,659		
Dijital teknolojileri kullanırken izinsiz erişim davranışlarında bulunmam.	,638		
Dijital teknolojiler üzerinden kişisel güvenliği tehdit edecek davranışlardan kaçınırım.	,696		
Dijital teknolojilerin sunduğu kullanım sözleşmelerinde belirtilen hak ve sorumluluklara dikkat ederim.	,604		
Dijital teknolojileri başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde kullanırım.	,705		
Dijital teknolojileri kullanarak karşılaştığım herhangi bir sorun karşısında şikayetlerimi bildiririm.	,548		
Dijital teknolojileri kullanırken hem kendimin hem de yakınlarımın kişisel verilerinin korunmasına dikkat ederim.	,687		
Dijital Sağlık		7,657	3,063
Dijital teknolojiler üzerinden hastalıklarla ilgili araştırma yaparım.	,667		
Dijital teknolojiler üzerinden hastane/doktor araştırması yaparım.	,626		
Dijital teknolojiler aracılığıyla ulaştığım bilgiler sağlığımla ilgili kararlarımı etkiler.	,728		
Sağlıklı yaşam için dijital teknolojileri bir tavsiye kaynağı olarak kullanırım.	,706		
Sağlıklı yaşamla ilgili dijital teknolojileri kullanırım (Günlük kalori hesabı, günlük atılan adım sayısı vb. programlar).	,455		
Dijital Erişim		7,562	3,025
Ailem ve arkadaşlarımla iletişim kurmak için dijital teknolojileri kullanırım.	,497		
Dijital teknolojileri haber alma ve gündemi takip etme ihtiyacımı karşılamak için kullanırım.	,700		

Satın almayı düşündüğüm ürünü dijital teknolojileri kullanarak araştırırım.	,606		
Finansal bilgileri dijital teknolojiler üzerinden takip ederim (Döviz, altın, bitcoin vb.).	,519		
Dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğum bilgiye erişmek için kullanırım.	,589		
Dijital İletişim		6,925	2,770
Dijital teknolojiler üzerinden yeni insanlarla tanışırım.	,724		
Dijital teknolojileri kullanarak herhangi bir konu hakkında fikirlerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.	,638		
Dijital teknolojiler üzerinden kişisel hayatımla ilgili paylaşımlar yaparım.	,716		
Dijital teknolojiler üzerinden ürün satın alırım.	,474		
Gerçek hayatta sahip olduğum hakları (düşünce, ifade özgürlüğü vb.) dijital teknolojiler aracılığıyla kullanırım.	,485		
Dijital Hukuk		4,972	1,989
Dijital teknolojileri kullanırken yaptığım davranışların hukuki bir karşılığı olduğunun bilincinde olurum.	,653		
Dijital teknolojileri kullanırken yasal olmayan (illegal) kaynaklardan uzak dururum.	,776		
Dijital teknolojileri kullanırken telif hakkına sahip olmadığım bir eseri paylaşmamaya dikkat ederim.	,509		
Dijital Hak ve Sorumluluklar		4,844	1,938
Dijital teknolojiler üzerinden hukuki süreçlerimi takip ederim.	,746		
Dijital teknolojileri kullanırken suç unsuru oluşturan durum fark ettiğimde yetkililerle paylaşıyorum (Siber zorbalık, siber taciz vb.).	,401		
Dijital teknolojiler aracılığıyla içerik üretirken kaynak gösteririm.	,442		
Dijital Okuryazarlık		4,756	1,903
Dijital teknolojileri kullanarak içerik üretirim.	,711		
Dijital teknolojileri kullanarak içeriklerle etkileşimde bulunurum.	,729		
Dijital teknolojiler üzerinde ulaştığım bilgi ve haberlerin doğruluğunu sorgularım.	,430		
Dijital teknolojileri problem çözme ve karar verme süreçlerimde kullanırım.	,427		
Dijital Ticaret		4,331	1,733
Dijital teknolojileri kullanarak satış yaparım.	,760		
Ticari potansiyelimi arttırmak için dijital teknolojileri kullanırım.	,565		
TOPLAM		55,456	

EK4.

T.C
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

A. Görüşmecinin Dijital Teknolojilere Erişimine İlişkin Sorular

- 1.İnternet, bilgisayar, akıllı telefona erişim bakımından herhangi bir problem yaşıyor musunuz? (Eğer cevabınız Evet ise sebeplerini açıklayabilir misiniz?)
- 2.Dijital teknolojilere erişimde yaşanan sıkıntıları düşündüğünüzde; konuyla ilgili geleceğe ilişkin beklentileriniz ya da endişeleriniz var mı? Varsa nelerdir?

B. Görüşmecinin Dijital Teknolojileri Kullanımına İlişkin Sorular

- 3.Dijital teknoloji kullanımında kendinizi çevrenizdeki insanlara karşı yetersiz hissediyor musunuz? (Eğer cevabınız Evet ise sebeplerini açıklayabilir misiniz?)
- 4.Dijital teknolojileri kullanımında güçlü veya zayıf yönlerinizin neler olduğuna inanıyorsunuz? Söyleyebilir misiniz?
- 5.Dijital teknolojileri kullanmak günlük hayatınızı nasıl etkilemektedir? Olumlu ya da olumsuz yönlerini söyleyebilir misiniz?

C. Görüşmecinin Dijital Teknolojilerden Elde Etmiş Olduğu Yararlara İlişkin Sorular

- 6.Dijital teknolojileri kullanımınızdan elde etmiş olduğunuz yararları açıklayabilir misiniz? Ya da internet olmasa şunu gerçekleştiremezdim dediğiniz bir şey var mı?
- 7.İnternet ile karşıladığınız gereksinimleri sıralayabilir misiniz?

D. Görüşmecinin Dijital Kültür Kavrayışına İlişkin Sorular

- 8.Dijital kültür sizin için ne ifade ediyor?
- 9.Dijital teknolojilerin yeni bir kültür oluşturduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız bu kültüre dahil olmak veya dışında kalmak sizin için ne ifade etmektedir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Furkan SÜRÜN

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı:

E-posta:

Eğitim

2015, Bayrampaşa Tuna Lisesi

2019, Sakarya Üniversitesi – İletişim Tasarımı ve Medya